POLIROM
eseu

Robert
GUILLAIN
Gheişele

Robert

GUILLAIN

Gheişele

Traducere de Ioan Bița

POLIROM
2014

Robert Guillain, *Les Geishas ou le monde des fleurs et des saules*
© 2014 by Editura Polirom, pentru ediţia în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4510-7
ISBN PDF: 978-973-46-4511-4
ISBN print: 978-973-46-4188-8

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: Hashiguchi Goyō (1880-1921), *Femeie colorându-şi buzele* (1920

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

ROBERT GUILLAIN (1908-1998), jurnalist francez, autor al mai multor cărţi despre Japonia. Trimis de actuala agenţie France-Presse în Japonia în 1938, după atacul de la Pearl Harbor nu a mai putut reveni în Franţa decât în 1946, pentru ca apoi să-şi petreacă mare parte a vieţii tot în Asia. A mai publicat *Japon troisième grand* (1969), *Orient Extrême* (1986), *J'ai vu brûler Tokyo* (1990), *Aventure Japon* (1998).

Cuvânt înainte

O paradă strălucitoare de veşminte femeieşti, venite parcă din alte vremuri, o lume tainică de lux şi de iubire, un loc şi un mod de viaţă asemănătoare celor prezente în stampele japoneze vechi, o întreagă cultură orientală pe care, vreme de trei veacuri, Occidentul nu putuse decât să o ghicească de departe şi care nu făcea decât să-l fascineze încă şi mai mult, iată ce mi-a oferit destinul să cunosc îndeaproape ani de-a rândul. Şi totul într-o vreme în care aceeaşi Japonie, desfăşurând forţe armate printre cele mai performante, mai violente şi mai de temut din întreaga lume, purta război cu o ţară precum China, în Asia şi pe toată întinderea Pacificului! Ciudată dualitate!

Urmează o a doua perioadă pe care am trăit-o pe aceste meleaguri: este vorba de a doua jumătate a acestui secol XX, când Ţara Soarelui-Răsare, revenindu-şi de pe urma cumplitei înfrângeri, îşi împlineşte deja bine-cunoscutul miracol economic. Devine a doua putere a lumii graţie industriei şi se avântă, într-o a treia etapă, în a fabrica şi chiar a inventa minuni ale tehnicii dintre cele mai revoluţionare din vremea noastră, la graniţa dintre milenii. Ei bine! Ochii mei au văzut, în locuri binecuvântate de sărbătoare a femeii, reînvierea plăcerilor în jurul acelor frumuseţi cu mâneci lungi de mătase, dar şi Japonia florilor şi sălciilor, adică lumea fantasmagorică a gheişelor, continuând să fiinţeze veselă şi vie într-o Japonie a calculatoarelor. Stăm şi ne întrebăm: până când va mai fi posibilă o asemenea dedublare?

Până una-alta, trăind acolo în ambele epoci, am vrut să nu las să se şteargă imaginile şi experienţele trăite. Desigur, nu trebuie exagerat locul ocupat de această lume aparte în societatea niponă. Doar că am vrut să arăt că nu-i vorba nicidecum de o prezenţă marginală. Printr-o practică asiduă a meseriei mele de ziarist, fără a fi fost, credeţi-mă, unul superficial, am văzut suficient cât să pot scrie o carte despre această lume doar prin mijlocirea amintirilor şi a câtorva note.

Pe de altă parte, nu am vrut ca această carte să fie o anchetă sociologică, ci să devină, ca un tablou, martora unei lumi extraordinar de vii, uneori derutantă, însă întotdeauna strălucitoare şi plină de farmec. Şi

încă o mărturisire: să ne ferim a judeca! Dacă moravurile descrise pot avea, uneori, aspecte „şocante”, să ne întrebăm mai degrabă dacă ele sunt mai şocante decât imaginea pe care o oferim noi înşine cu acea „permisivitate” care a modificat atât de profund în cazul nostru, al europenilor, relaţiile dintre sexe.

R.G.

P.S. Chiar dacă, în general, am păstrat numele reale pentru a desemna persoane şi locuri, am găsit de cuviinţă să le schimb în unele cazuri.

Gheişa şi luptătorul de sumo

Era pe undeva, pe înălţimile dealului Kagurasaka, dincolo de un fost şanţ de apărare din Edo, un micuţ restaurant. O *toriya*, cum este el numit, adică unul unde se serveau frigărui de pasăre: pui, păsăret de curte de tot felul, prepeliţe, păsările prinse-n laţ pe munte etc. Era, de fapt, un bistrou, şi mai puţin un restaurant; saké-ul (vin pe bază de orez) curgea din belşug, iar locul era într-adevăr minuscul. Puteau fi serviţi şase-şapte clienţi cel mult, cocoţaţi pe taburete, de-a lungul unei tejghele de lemn alb, nevopsit. Undeva, în spate, atracţiile principale: un fost luptător de sumo şi o fostă gheişă, consoarta sa. Prima mea gheişă! Vreau să spun, prima ce-mi fusese dat să o întâlnesc, şi într-un loc unde se afla chiar inima acestei bresle: Kagurasaka, pe atunci, dar şi azi, un cartier al gheişelor.

Fostul luptător de sumo, patron al micului restaurant, încă tânăr, îşi păstrase, fireşte, părul aranjat tradiţional: adus în faţă, deasupra capului ras, cam cum arăta un samurai pe vremuri. Sub portretul său în alb-negru, o fotografie făcută cu câţiva ani înainte, se deda, agil, unei noi ocupaţii, care nu mai era aceea de a „deplasa” nu ştiu ce matahală de o sută şi treizeci de kilograme, ci de a manipula delicat cele câteva frigărui pe care le avea sub priviri, rând pe rând muiate într-un sos de soia al cărui secret îl ştia doar el şi fripte deasupra unui jăratic pe care-l întreţinea cu un evantai aflat într-o continuă mişcare în mâna stângă. Ea, fosta gheişă, în genunchi, demnă, în spatele tejghelei, avea părul strâns în coc, ca pe vremuri, şi încălzea, într-o oală de aramă roşie, bine curăţată, ceşcuţele de saké, câte nouă de fiecare dată, înşiruindu-le apoi în faţa clienţilor. Aceştia le păstrau pe toate strânse pentru a se lăuda cu cât băuseră, alegându-şi, astfel, campionul. Oarecum provincială după cum arăta, în kimonoul ei de vară ori de iarnă, ştia să se fardeze şi să se îmbrace cu gust şi discreţie. Kimonoul este un veşmânt care dezvăluie cu stricteţe vârsta celei care îl poartă, iar al său îi dădea vreo 50 de ani. Fostul luptător de sumo, de obicei purtând un *yukata* din bumbac albastru, era încă chipeş, iar burta-i era prinsă într-o centură

solidă, dar fără exagerările majorităţii colegilor săi încă în activitate. Se mişca, uneori, prin restaurant cu acea încetineală maiestuoasă de fost campion. Cât despre fosta gheişă, aceasta îşi juca rolul cu o gingăşie uneori afectată, dar şi cu alte gesturi specifice unei foste gheişe. Cuplurile formate din gheişe şi luptători de sumo sunt clasice; împreună, cei doi păreau că sunt pe o scenă pentru a interpreta o aşa-zisă piesă serioasă, până în momentul în care izbucneau în schimburi comice şi zgomotoase de replici, la care participau toţi clienţii, inclusiv femeile. Adesea, numărai pe taburete, printre mantalele închise la culoare ale clienţilor, şi două-trei kimonouri de mătase în toate culorile pământului, cele ale unor gheişe sau ucenice gheişe ieşite pentru un moment din saloanele de ceai dimprejur. Această dugheană de luptător de sumo mai avea un vino-ncoace: era şi un loc de rendez-vous, un adevărat cuib al acestor păsărele de alt gen, şi ele „comestibile”, după cum se spunea glumind: gheişele din cartier. Între două „desemnări”, adică două mese de seară sau recepţii, la care erau mobilizate pentru a-i delecta pe domni cu prezenţa lor gingaşă, ele se strecurau în acest bistrou pentru a mânca la repezeală câteva frigărui de ficat sau de aripioare. Le era foame şi veneau, sărăcuţele, aici pentru a încălca norma după care, la mesele de seară, toată lumea mănâncă, mai puţin ele, care nu fac altceva decât să servească saké, urmând să mănânce de-abia la miezul nopţii, când totul se sfârşeşte.

Fusesem introdus la *Sumodori* – numele acestui restaurant, în fapt un joc de cuvinte ce combina luptătorul de sumo şi cuvântul „pasăre” – de un vechi client al casei, domnul Bonmarchand, o figură populară în grupul nostru, al francezilor. Era cunoscut în toată Japonia chiar, pe care o străbătea adesea, ca rezident cu state vechi, simpatic şi foarte bine pus la punct cu tot ce se întâmpla aici. Era un funcţionar numit şi azi, aşa cum se obişnuia şi pe timpul lui Pierre Loti, „literatul” ambasadei, de fapt consul, dar şi interpret totodată. Foarte bun cunoscător al japonezei, un adevărat savant în domeniu, vorbea această limbă impecabil – chiar cu inflexiuni elegante şi desuete de început de secol XX, lucruri ce stârneau adesea un surâs în colţul gurii. Dar nu era totul: mai vorbea mongola, chineza, coreeana şi alte câteva limbi din regiune şi, în plus, ştia câte-n lună şi-n stele despre Japonia şi Tokyo. Şi mai avea două calităţi: era foarte modest şi de neoprit în a-şi povesti tinereţea, într-o vreme când, într-o Japonie încă uşor credulă, tinerii care-l ascultau se dovedeau a fi pe cât de naivi, pe atât

de pitoreşti. Bonmarchand era ultimul eşantion al unei specii dispărute, într-o epocă nouă, în care cel venit din Occident, străinul, mai ales dacă era vreun oficial, aducea cu sine lumea lui, necunoscând însă nimic altceva despre Japonia decât strictul necesar. Ca atare, sfaturile şi poveştile „moşului" Bonmarchand, aşa cum îl numeam noi pe atunci, prindeau foarte bine unui nou-venit ca mine care, dimpotrivă, era nerăbdător să exploreze aspectele secrete ale Japoniei originale, mult mai interesante, în ochii mei, decât cele ale unei Japonii în curs de occidentalizare. „Ce este o gheişă?", spunea Bonmarchand. „Este cea care, într-o ţară unde soţiile nu au dreptul să râdă, se ocupă, cu desăvârşit profesionalism, de buna dispoziţie a domnilor, dar în special de cea a onorabililor vizitatori cu mulţi dolari."

Într-adevăr, nu aş fi putut să sper să mi se ofere un teren mai bun pentru a mă iniţia decât Kagurasaka. Pe costişele unui deal – Kagurasaka însemnând, de fapt, „panta *Dansului sacru din templu*" – se afla o micuţă lume japoneză autentică, vie, fără pretenţii, departe de ochii turiştilor şi ai străinilor, foarte puţin atinsă de lumea modernă din exterior. Dacă această lume a rămas aşa, intactă, este în parte graţie străzilor întortocheate şi strâmte păstrate, improprii deplasărilor cu maşina. În unele locuri, păreau adevărate labirinturi: mai ales aici locuiau gheişele. Comparat cu unul similar din Tokyo, cartierul lor era modest şi liniştit, prielnic, fără a fi invadat pe timpul nopţii de limuzine de lux şi de ocupanţii lor de rang înalt. Pe aleile sale labirintice nu se putea umbla decât pe jos sau uneori cu *ricşa*, dacă vremea era a ploaie. Până şi strada cu magazine, care urca dealul de la poalele înconjurate cu şanţuri de apă până la micul templu de sus, era interzisă maşinilor începând cu apusul. Ca prin farmec, astfel, ea devenea, printre numeroasele prăvălii care-şi aprindeau vitrinele, sub lampioane şi luna strălucind pe cer, un binecuvântat loc de plimbare nocturnă. Cum universităţile erau numeroase de jur împrejur, Kagurasaka devenea punctul de întâlnire iubit de studenţi. Găseai aici, în număr mare, tot felul de fete: studente, servitoare, femei la locul lor şi o puzderie de vânzătoare ce umpleau magazinele din cartier. Şi totuşi, fetele nu se amestecau cu băieţii. Pe atunci, regimul militarist şi poliţienesc veghea cu stricteţe la separarea sexelor. Urcând şi coborând panta, oamenii se întâlneau, mergeau unii după alţii îmbrâncindu-se uşor şi adresându-şi chiar glume nesărate; însă băieţii, câte trei sau patru împreună, păstrau

distanţa faţă de rochiile vaporoase ori mătăsoase ale fetelor, fără a îndrăzni să le adreseze nici cel mai mic cuvânt. Şi, dacă li se întâmpla să zărească kimonourile unor gheişe, adevărat buchet de culori strălucitoare, luând-o pe vreo străduţă, era de negândit, pentru aceşti băieţi, să se apropie de ele sau să le urmărească. Zburau prea sus pentru ei, mai ales din punct de vedere financiar. Lumea gheişelor le era inaccesibilă.

În ceea ce mă priveşte, restaurantul fostului luptător de sumo, al cărei obişnuit deveneam de la o zi la alta, îmi oferea un loc propice de pornire, un adevărat punct strategic pentru a observa cartierul şi toată lumea lui pestriţă. Înainte de a merge să savurez câteva frigărui de raţă sau de aripioare de pui, mă pierdeam pe acele străduţe întortocheate ce căptuşeau dealul. Labirintul nu era foarte întins, însă mi-a trebuit ceva vreme să-i cunosc toate ungherele, surprizele ce apăreau la tot pasul şi decorul mereu schimbător. Coborai abrupt nenumărate trepte, iar străduţa era croită în unghiuri drepte, ducând spre o fundătură unde nişte pini, delicat profilaţi, depăşeau un zid, unul de lemn, zugrăvit sobru în negru, ca într-un decor de *kabuki*; te întorceai, o luai pe o altă străduţă, plină de prăvălii, dincolo de o scară însufleţită de lumea ce mişuna pe acolo şi, în sfârşit, ajungeai pe altele, strâmte şi tăcute. Te găseai, astfel, într-un fel de sat elegant şi liniştit, cu totul diferit de capitala mercantilă şi pulsând de industria din împrejurimi. Dacă Tokyo era, chiar înainte de război, un amalgam arhitectural, în care dominau cimentul, tabla şi betonul, aici puteai găsi un cartier care, graţie providenţei, era alcătuit din case în stil tradiţional: ţigle grele argintate, structuri de lemn închis la culoare, neprelucrat, uşi mari – nişte ferestre, de fapt –, balcoane şi galerii adăpostite de streşini generoase, ferestre de hârtie albă, grădini închise într-un spaţiu strâmt. Aceste case îmi creau o bizară senzaţie de ispită amestecată cu mister. Faţada lor mă îmbia să intru – o cărăruie de nisip şi pietricele albe, bambus verde, o adevărată armătură de ramuri împletite şi un lampion de hârtie care lăsa să se întrevadă numele locului, al restaurantului ori al salonului de ceai. Însă nici un trecător nu ar fi avut dreptul să facă să gliseze gardul din şipci de lemn strânse unele în altele. De-abia dacă aveai norocul să zăreşti, între două ferestre de hârtie (*shoji*), rămase întredeschise, un spaţiu cu nişte rogojini aurii, unde puteai desluşi, pe neaşteptate, kimonoul strălucitor şi faţa pudrată ale vreunei dansatoare. Un alt mister: zidurile negre care împrejmuiau grădinile strâmte, sau un altul, tăcuta ricşă care se oprea, în dreptul unui prag plin cu flori, doar cât, fulgurant, o frumoasă fată să sară

din ea şi să intre în casă. În aceeaşi clipă, o servitoare foarte tânără, o copilă de abia vreo treisprezece ani, se fofila din clădire, ca un şoricel, cu un ditamai nodul de mătase în jurul taliei sale fine: aş fi vrut să o opresc, dar deja o luase la fugă, cu părul prins într-un coc caraghios; auzeam îndepărtându-se, *karakoro*, zgomotul făcut de sandalele sale de lemn, pe dalele imperfect aşezate şi pe scările de piatră. Seara, vedeai apărând, totuşi, pe străzi ceva mai largi, dincolo de panta principală a dealului, câteva maşini mari, negre, care înaintau în tăcere pentru a se opri într-unul din rarele locuri de parcare. Nu mai puţin discret coborau acea pantă bărbaţi în negru, înghiţiţi de nu ştiu ce salon de ceai din împrejurimi. Trecând din nou pe acolo, după două-trei ore, când ieşeam de la *Sumodori*, auzeam cântecele gheişelor, acompaniate nostalgic de *shamisen*, o chitară cu trei coarde.

Expresia „cartierul gheişelor” nu desemnează, desigur, un cartier locuit doar de gheişe, cu atât mai puţin unul închis ori rezervat. Cartiere din acestea, închise, Tokyo avea nenumărate. În schimb, un cartier al gheişelor era unul aproape obişnuit, cu singura deosebire că în el erau multe gheişe. Oricine putea locui acolo, orice persoană onorabilă, învecinarea cu gheişele neexcluzând prezenţa orăşenilor obişnuiţi care, oricum, erau majoritari. Aşa se întâmpla în Shimbashi sau Akasaka, cartiere de gheişe şi mai cunoscute, care erau şi zone comerciale foarte frecventate. Acestea fiind spuse, este sigur că un cartier de gheişe nu era, totuşi, perfect la fel cu celelalte. În jurul acestor persoane gravitau multiple meserii, ocupaţii meşteşugăreşti, prăvălii pe care nu le găseai uşor în altă parte, cel puţin nu atât de numeroase, atât de grupate. Hălăduind prin Kagurasaka, puteai admira, de exemplu, bazarul de încălţări tradiţionale, adică acele sandale purtate împreună cu kimonoul, cu degetul mare despărţit de celelalte, într-o mulţime de modele şi de un lux copleşitor. În aceleaşi prăvălii aflai şi mulţimea înflorată de umbreluţe de hârtie, lăcuite la exterior şi cu textură de bambus extraordinar de delicată pe interior: unele erau ţărăneşti, mai lipsite de fineţe, cele mai multe însă erau delicate, uşoare şi te costau un pumn de bani. Prăvălia cu instrumente muzicale a cartierului adăpostea în vitrină tot felul de instrumente tradiţionale: *shamisen*-ul, chitara cu trei coarde, nenumărate modele de flaut, printre care şi puternicul *shakuhachi* din bambus, *koto*, harpa lungă şi orizontală, tobele pentru dans ori teatru, şi-apoi bizarul *sho*, un fel de orgă mică de mână din bambus, folosit în

vechea muzică de la curte, *gagaku*. În alt loc, mai prozaic, dădeai peste o prăvălie de *tabi*, şosete de pânză albă pe care croitorul le face la comandă, pe piciorul dezgolit al clientei sale, foarte ajustate, având şi ele degetul mare despărţit de celelalte. În sfârşit, prăvăliile cu lenjerie de pat în care, pe rogojini aurite, stăteau, vrafuri-vrafuri, minunatele *futon*, saltele şi cuverturi uşoare de pat din mătăsuri în culori strălucitoare, sau elegantele pernuţe din satin care servesc japonezilor drept scaune. M-aş opri aici cu o listă pe care aş putea-o continua; aşadar, nu voi mai vorbi de fascinantele prăvălii de kimonouri din mii de mătăsuri diverse, nici de ţesători ori de vopsitori, nici de prăvăliile cu oale ori cu lacuri, nici de negustorii de ceai, al căror magazin, la rândul lui, înmiresma o întreagă străduţă când puneau pe foc ceai verde.

Pe una din străduţele din Kagurasaka, într-o seară de vară, pe la ora şase, am văzut, poate, cel mai încântător spectacol din timpul şederii mele la Tokyo, în acea perioadă dinainte de război, încă bogată în momente fericite. Era, mai bine spus, pe o străduţă înfundată, curăţică, pe care încă nu o cunoşteam şi pe care înaintam cu grijă, printre casele cu faţade împodobite cu ghivece de flori. De vreme ce era tare cald, fuseseră date deoparte toate fragilele „ziduri” de prin case, iar locuinţa din fund, de exemplu, era complet oferită privirilor noastre. Chiar pe marginea străzii, la trei metri în faţa mea, pe nişte rogojini înălţate asemenea unei scene strălucitoare, erau trei gheişe mici, foarte tinere, în genunchi, pe care le vedeam din profil, gătindu-se. Cu acea liniştită nevinovăţie specifică nopţilor calde din Japonia, neluându-i în seamă pe eventualii trecători, îşi dăduseră jos hainele de pe ele şi se pregăteau, în faţa oglinzilor, pentru ieşirea de seară. Ca trei bujori minunaţi de mătase de-un roşu aprins, rotunzi în jurul frumuseţii lor zvelte, le puteai zări atât pântecul dezgolit, cât şi sânii perfecţi, totul oferit celor trei oglinzi din faţa lor. Deasupra corpurilor arcuite, netede, aurii, braţele dezgolite şi degetele măiestre dansau parcă graţios în jurul părului lor, ce părea dat cu lac strălucitor. Un tovarăş de plimbare de-al meu, pe care îl conduceam în astfel de locuri şi care mergea în urma mea la o oarecare distanţă, a scos nişte sunete, nenorocitul: în buna tradiţie franceză, a lăsat să-i scape câteva exclamaţii ce-i trădau surpriza. Ca prin farmec, în pocnetul sec al paravanelor reinstalate, ca într-un basm, au dispărut, asemenea unui stol de păsărele înfricoşate, prin faţa unei matroane cu mutră de vrăjitoare, care, printr-o

uşă întredeschisă, ne întreba acru ce căutam acolo, pe acea străduţă cufundată în umbră.

În restaurantul omului meu, totuşi, lucrurile mergeau unse; şi astfel, nu am fost deloc surprins să văd într-o bună zi sosind ca ajutor de nădejde un al treilea personaj, o tânără încântătoare ce răspundea la numele de Sumi. La început am crezut că era o servitoare, dar am înţeles la timp că avea acolo un cu totul alt statut: era fiica patronilor, moştenitoare deci a domnului Sumo şi a doamnei Gheişa; aceştia nu îmi vorbiseră niciodată de ea şi, la prima vedere, părea să-şi fi terminat studiile la vreo şcoală din acea provincie. Chiar dacă, pentru o vreme, îşi luase în serios şi cu bucurie partea ei de treabă, îmbrăcată cu kimonoul ei ieftin din bumbac, presărat cu flori indigo pe un fond alb, aveam să aflu în curând că era destinată, la rândul ei, carierei de gheişă. Studia *shamisen* cu ardoare la etajul de deasupra, iar perdeaua de pânză înflorată din fundul prăvăliei se întredeschidea uneori când apărea când cobora la lecţie sau când se întorcea, ducându-şi instrumentul cu trei coarde făurit din piele de pisică de un alb ce-ţi lua ochii. La întoarcere, o auzeai urcând la etaj să-şi aşeze la loc instrumentul, după care cobora pentru a lua o cină frugală în spatele tejghelei şi-apoi iar urca să exerseze, ciupind din coarde cu un solz de fildeş şi repetând de zece ori aceeaşi melodie.

Curios, la un moment dat, a avut loc o subtilă schimbare în felul de a se purta al doamnei Sumo în ceea ce mă priveşte. Îşi aşeza fata aproape de mine, la tejghea, şi o invita să-mi umple ceşcuţele cu saké pe măsură ce le goleam. Tânăra veghea la bogăţia şi la excelenţa meniului pe care mi-l pregătea tatăl ei, ştiind că-mi plac, de exemplu, copănelele de pui fripte cu *shoyu* (sos de soia), ciupercile închise la culoare cu lămâie, pe nume *skiitake*, primii muguri de sparanghel verde, uşor copţi pe jăratec. Din când în când, o rugam pe doamna Sumo să-mi vorbească despre alte localuri din cartier, trădându-mi astfel curiozitatea de a le putea diferenţia; de exemplu, simplele bodegi, saloanele de ceai, dar şi localurile numite *machiai*. Le amestecam, de altfel, numele după cum îmi venea, rătăcindu-mă pe teritoriul unui întreg vocabular: *chaya*, *machiai*, *ryotei*, *geishaya*, *yathiki*, *yadoya* etc. – o harababură în care ignoranţa mea stârnea ilaritate.

Dar iată că într-o seară, răspunzând cererilor mele trecute, doamna Sumo a luat hotărârea să-mi arate câteva străduţe din jur. Un *gaijin* (străin) obişnuit ajungea cu greu să facă diferenţa între toate aceste case. Ştia, în

general, să recunoască locurile unde se bea saké şi bere, numite *nomiya* şi adesea recunoscute după un lampion roşu în formă de cilindru; dar şi *sushiya* cu chifteluţe de peşte crud ori *tempura* cu gogoşele de peşte crud. Dar ce trebuia să înveţi să recunoşti erau *geishaya* sau *okiya*, locurile unde stăteau gheişele, *machiai*, dar şi *ryotei*, restaurante şic, tot atâtea locuri de rendez-vous, ori *chaya*, salonul de ceai, unde mâncarea este adusă din altă parte. În nici unul din aceste localuri nu era posibil să fii admis fără a fi fost prezentat şi recomandat, la fel cum se procedează în orice club exclusivist.

Cu altă ocazie, doamna Sumo s-a hotărât să mă introducă într-un *machiai* mic şi elegant. Era în puterea zilei, şi am aflat cu mare interes că, într-un loc ca acesta, clientul casei putea să nu fie obligat să ia masa ori să rămână peste noapte. Putea veni aici pur şi simplu pentru a lucra singur, pentru a întâlni parteneri de afaceri sau prieteni cărora să le ofere de băut, pentru a visa bând ceai, pentru a scrie sau a se odihni preţ de câteva ceasuri în linişte. Pe scurt, se simţea ca la el acasă, într-un decor rafinat, aproape gol, aşa cum le place japonezilor, înconjurat de obiecte puţine, dar de un gust perfect şi servit de un personal discret şi stilat, în general câteva femei de vârstă mijlocie şi de o politeţe desăvârşită.

Oare unde dorea doamna Sumo să ajungă cu astfel de plimbări şi de introduceri în această lume? Niciodată nu am ştiut-o clar. Într-o seară, după ce cinasem la *Sumodori* cu prietenul meu Machida, un arhitect, această femeie minunată ne-a propus să mergem, în compania unei foste gheişe cu ochelari, una din vecinele sale, pe nişte străzi pe care nu le cunoşteam, ca să ajungem, în cele din urmă, într-un nou şi frumos *machiai*. Surpriză! Sumi, fata ei, în kimono roz cu centură (*obi*) brodată, ne aştepta în compania unei tinere cântăreţe nu foarte drăguţe, pentru a ne face să petrecem o seară plină de muzică şi stropită cu alcool din belşug, a cărei notă de plată ne-a usturat la buzunare. Altă dată, Doamna m-a însoţit, după cina obişnuită, într-o cu totul altă direcţie, unde, din nou, fiica sa cânta la *shamisen*. La un moment dat, fata, golind ceva ceşcuţe de saké, a dansat cu mine în sunetul unor tangouri şi foxuri ascultate la gramofon, timp în care devenea deosebit de tandră; dar, cum ora era deja târzie, iar noi o luaserăm la vale cu băutura, stăpâna localului, *okamisan*, ne-a pus în vedere fără menajamente că era momentul să plecăm pe unde veniserăm.

Mă simţeam din ce în ce mai mult înconjurat de un complot

sentimental şi mă şi imaginam, în glumă, ginerele unui fost luptător de sumo şi al unei foste gheişe! Amândoi erau îngrijoraţi, de altfel, pentru mine, din cauza situaţiei internaţionale din ce în ce mai tensionate, atât din Asia, cât şi din Europa, iar eu le dădeam a înţelege că mă voi întoarce în ţara mea. Era în luna august 1939 şi căldura în Tokyo era de nesuportat: micuţa Sumi se arăta copleşită de o astfel de vreme toridă. Avea un lucru rar întâlnit în Japonia, un şezlong; se instala în el, seara, pe străduţă, sub firma părinţilor ei, *Sumodori*. Venind să iei cina, o vedeai întinsă, foarte sumar îmbrăcată, cu braţele şi picioarele dezgolite, într-un ungher întunecos. Spunea că e bolnavă şi, spre dezaprobarea vizibilă a vecinilor, oarecum scandalizaţi, flecăream ceva vreme cu ea înainte de a lua cina. De fapt, suferea într-adevăr şi avea momente când era cuprinsă de slăbiciune. Avea febră şi nu se mai ducea la lecţii. Şi iată că într-o zi o vecină mi-a strecurat în ureche, discret: „În fiecare zi, domnişoara merge la spital... Are tuberculoză...”. Pe vremea aceea, tuberculoza făcea ravagii în Japonia, căci această ţară nu cunoştea antibioticele. Tata şi mama Sumo vorbeau s-o trimită la munte. În aceeaşi perioadă se petreceau tot felul de evenimente care mi-au făcut din ce în ce mai rare zilele la rotiserie: războiul din Europa, căderea Parisului şi înfrângerea Franţei, evenimente ce i-au lăsat pe japonezi cu gura căscată. Nimeni nu mă mai vedea aproape niciodată pe la *Sumodori*, aveam prea multe pe cap la birou.

Însă chiar în zilele ce au urmat căderii Parisului am primit prin poştă o scrisoare manuscrisă de la doamna Sumo, scrisoare a cărei traducere o am şi acum, păstrată cu sfinţenie. Iat-o:

„V-am văzut fotografia în ziarul *Yomiuri* şi am intuit în modul cel mai profund care vă sunt sentimentele. Pe bună dreptate, Germania merită a fi detestată. După cum vedeţi, şi ţara noastră este într-o situaţie [aluzie la războiul din China, la apropierea războiului din Pacific şi la privaţiunile tot mai mari] în care nu ne mai putem trata cum se cuvine onorabilii clienţi străini. Ne pare nespus de rău de toate aceste lucruri. Oricât de lipsită de educaţie aş fi, sunt de-a dreptul consternată de modul brutal în care a fost tratat Parisul. Mă rog să puteţi prelungi onorabilul dumneavoastră sejur în Japonia. Doresc mult să vă revăd, dragii mei clienţi, pentru a vă putea transmite regretele mele, însă, până una-alta, risc scriindu-vă în felul acesta atât de nepoliticos. Sper să-mi scuzaţi aceste mâzgăleli aşternute pe hârtie”.

Adresată domnilor Guillain şi Bonmarchand. Semnată: Sumo Kagurasaka.

De fapt, aveam să mai revăd o dată, poate de două ori simpaticul trio. Într-o bună zi, am găsit localul închis: toţi luaseră drumul provinciei natale, unde clima urma să ajute la îngrijirea micuţei. Abia după 10 ani, pe când războiul din Coreea mă readusese la Tokyo, le-am dat de urmă. Într-adevăr, prietenii mei de la ziarul *Asahi Shimbun* mi-au comunicat – în hohote de râs – că o gheişă necunoscută făcea tot posibilul să dea peste Guillain-san. Citise ea în ziare că mă întorsesem şi telefona în redacţie de patru ori pe zi ca să mi se spună să merg la salonul ei de ceai, în Yoshicho, un cartier şic. Era Sumi! A trebuit să se organizeze, după cum era obiceiul, o seară cu gheişe la care mi-am adus şi nişte prieteni. Cină rafinată, saké din belşug, acorduri, perfecte de astă dată, de *shamisen*, o ilustrată semnată de Sumi şi de mine pentru bătrânii ei părinţi, încă în putere în satul lor, ce mai, o reîntâlnire de zile mari! Însă gheişa care îşi chema ea însăşi clientul în salonul ei de ceai era o lume cu susul în jos, o altă Japonie, cea nouă. Iar gheişa era deja cea de după război, eliberată de MacArthur, despre care, de altfel, vom mai vorbi.

Gheişele
pentru străini

În acele momente de început, la Tokyo, înainte de război, nu făcusem decât să fiu cumva la periferia misterelor gheişelor. Dar a venit în sfârşit ziua când mi-am făcut intrarea în cercul lor magic: fusesem invitat la un banchet unde, pentru prima oară, urma să cinez în tovărăşia acestor fiinţe seducătoare. Trebuie că eram un adevărat novice în ale gheişelor pentru a face din asta un eveniment, căci „petrecerile cu gheişe", aşa cum erau ele numite, erau departe de a fi rare, excepţionale. Însă, la urma urmelor, satisfacţia mea era justificată de faptul că aveam acces la ceea ce stă în centrul vieţii acestor domnişoare: banchetul, adică momentul şi locul în care acestea ies din lumea lor necunoscută pentru a se expune prin rituri, toalete, rafinament şi, eventual, frumuseţe. Numele de „petreceri cu gheişe" vine, de fapt, de la anglo-saxoni, pentru care o *geisha party* este, printre multe alte ocazii organizate spre a te îmbăta şi a fi plin de efuziune şi pe care ei le numesc *party*, varietatea exotică prin excelenţă, sau, după cum spun ei, un *must* pentru un *gaijin* în trecere prin ţara Soarelui-Răsare. Această cină cu gheişe este o cină sau un banchet unde sunt invitate gheişe, iar pentru rezidentul străin care trăieşte în Japonia invitaţiile de acest fel sunt dese. Se plictiseşte repede de ele, îi ajung una sau două, adesea nemaiavând nici un chef de o alta, şi am să vă spun şi de ce.

O dată totuşi, cel puţin, trebuie ca el să fi trăit această aventură a unei cine fără scaune, mobilă, furculiţe, să se fi aşezat pe rogojină pe o pernuţă de mătase şi să fi gustat cu nişte beţişoare greu de mânuit bucăţi de peşte crud, bând saké, acel vin din orez, turnat în ceşcuţe ridicol de mici de nişte creaturi fardate peste măsură. Cât despre japonezi, în ceea ce-i priveşte, participarea la acest ritual este politeţea indispensabilă pe care se cred obligaţi să o ofere onorabililor lor oaspeţi de marcă, turişti sau parteneri de afaceri, crezând că astfel îşi răsfaţă invitaţii. Masa nu se ia niciodată în casă. Ei cred că locuinţa le este prea modestă – de multe ori neavând dreptate – şi soţia, nu tocmai prezentabilă. Nu, cina nu va avea deci loc acasă, ci într-un restaurant de renume, trebuie să fie un moment de gală, un banchet adevărat, iar luxul nu este deplin decât dacă presupune prezenţa

costisitoare a acestor persoane foarte râvnite, specialiste patentate – după spusele domnului Bonmarchand – într-ale distracţiei domnilor. Căci, în afară de gheişe, alte femei nu mai sunt prezente, soţiile dispărând din peisaj.

„Cireşi în floare... Fuji-Yama... Gheişe...”, iată în ce consta, în anii de dinainte de război, imaginea Japoniei în ochii turiştilor care făceau escală în arhipelag. Şi, pe bună dreptate, acelaşi clişeu părea să le fie suficient multor rezidenţi străini: trăind între ei, exclusiv după moda occidentală, la Tokyo sau în celelalte mari oraşe, aceştia manifestau, în majoritatea lor, o ignoranţă sau o indiferenţă superioară faţă de această ţară stranie şi faţă de obiceiurile bizare ale acestui mic popor necunoscut în mijlocul căruia veniseră să trăiască. Japonia însăşi era în parte vinovată de această distanţă supărătoare. Nu numai că păstrase de pe urma lungii sale izolări la marginea istoriei o mare stângăcie în relaţiile publice, când era vorba de a ieşi în lume şi a-şi explica cultura tradiţională – până şi astăzi mai păstrează astfel de urme –, însă mai găsea ca fiind foarte practic, pe vremea aceea, să scoată la înaintare drăgălăşeniile desuete ale Japoniei vechi, pentru a ascunde aspectele deloc zâmbitoare ale Japoniei militariste contemporane şi pentru a-i masca rigorile tot mai împovărătoare. Nu era vorba nici de duplicitate, nici de vreo mistificare din partea japonezilor: se agăţau astfel cu disperare de câteva spaţii protejate, în sânul cărora îşi mai puteau oferi răgăşiţe din rafinamentul şi buna dispoziţie de odinioară.

Să nu se creadă cumva, auzindu-se cum povestesc aceste aspecte frivole din viaţa dusă în Japonia, că în perioada aceea, ca ziarist în Tokyo, m-aş fi distrat în loc să muncesc şi că evitam sarcinile meseriei mele sau neplăcerile cauzate de regim, petrecându-mi timpul în saloanele de ceai ori – mai rău – în casele de rendez-vous care le făceau concurenţă. Vremurile erau prea grave, iar actualitatea politică şi militară nu-mi lăsa, în adevăr, deloc timpul necesar. Cred că am fost un ziarist serios; totuşi, când mi se oferea ocazia, după cum am mai spus-o, încercam să cunosc viaţa lor ascunsă, această a doua viaţă, căci jumătatea occidentalizată a existenţei lor nu era decât o parte, şi nu cea mai dezvoltată.

În ziua în care am intrat în restaurantul luxos din cartierul Akasaka unde eram invitat nu a fost aşadar prima dată când pătrundeam într-unul

din localurile cu circuit închis ale lumii tradiţionale. Lăsându-mi pantofii în faţa pragului înălţat de la intrare, încălţat apoi cu o pereche de papuci de casă, întâmpinat de un personal care se pierdea în temenele, am înaintat, alături de ceilalţi invitaţi, conduşi de mai multe servitoare, spre o odaie din lemn alb, cu rogojini împletite, pereţi uşori şi ferestre din hârtie (*soji*). Cunoşteam acest decor, însă aici el era de o altă calitate, admirabilă, începând cu parchetul de chiparos de pe lungile coridoare, alunecos şi lin sub picioare precum mătasea. Din nou trebuia să te descalţi, de data aceasta de papucii de casă pe care tocmai îi puseseşi, pentru a putea pătrunde în sala unde urma să aibă loc banchetul. Era imensă şi nobil austeră, fără mobilă ori scaune, decorată doar cu un fel de alcov larg, care afişa o caligrafie verticală, de neînţeles, deasupra unui buchet de stânjenei. Pe rogojinile aurii, înconjurate de o panglică brodată, nu era decât o masă lungă, lăcuită, în jurul căreia se aflau vreo zece pernuţe de mătase violetă, în vreme ce gazda noastră, în şosete şi într-un veston impecabil, de un albastru închis, stătea acolo, în picioare, ca să-şi primească invitaţii, fie strângând mâinile după obiceiul european, fie făcând temenelele tradiţionale. Era flancat de patru asociaţi ori subalterni, al căror mod de a se comporta aproape servil cu el îl asigura cum nu se putea mai bine de vasalitatea lor plină de credinţă. Cât despre noi, francezii, situaţia era oarecum similară: consilierul nostru pe probleme comerciale, invitatul vedetă, era însoţit de trei persoane: un bancher, un industriaş şi un membru al ambasadei, plus eu, ziaristul, în calitate de unic reprezentant al presei franceze în Japonia.

Gazda noastră, domnul Ishikawa, era un omuleţ jovial, chel, la vreo 50 de ani poate, o adevărată figură de japonez pitoresc, care umblase peste tot prin lume, chiar şi prin America, şi câştigase mulţi bani, dar îşi păstrase vorba frustă şi comportamentul oarecum provincial, specific nordului ţării. În mod curios, partea franceză şi cea japoneză nu se mai întâlniseră până atunci; mai mult, motivul acestei invitaţii rămânea unul foarte vag în ochii consilierului nostru şi ai tuturor invitaţilor francezi. Probabil că fusese făcută în stil japonez, în scopul de a avea în faţa noastră şi a Franţei un atu, de a ne pune deci în situaţia de a fi datori faţă de gazda noastră şi de societatea sa comercială, aşa că n-ar fi fost mare lucru să-i vezi, curând după aceea, cerându-ne la schimb un serviciu pe care ar fi fost greu să li-l refuzi.

Nici bine nu ne instalaserăm pe pernuţele de culoare violetă, cu picioarele încrucişate, că pereţii care închideau fundul camerei s-au şi deschis alunecând uşor şi patru gheişe s-au prezentat în kimonouri pastelate, la început îngenunchind în prag, apoi înaintând câţiva paşi spre gazda noastră, apoi din nou îngenunchind pentru a repeta, toate patru, adânci reverenţe în onoarea invitatului vedetă, dar şi a umilelor noastre persoane. După care, aşezându-se între francezi, puţin mai în spatele lor, înainte ca servitoarele să fi adus primele feluri de mâncare, au început, surâzând parcă continuu, să toarne saké auriu în ceşcuţe de porţelan albastru tradiţionale, nişte ceşcuţe minuscule, mai mici decât un suport de ouă. Aşezate toate patru pe călcâie, aveau pieptănătura tradiţională ce le încadra uşor, dar rigid, feţele fardate. Mâncarea ne sosea în tot felul de boluri micuţe şi de lalele uşoare de lac şi de porţelan, pe nişte platouri lăcuite purtate de servitoare în kimonouri dungate. Gheişele nu participau la cină, rolul lor fiind exclusiv acela de a turna saké, de a turna iar şi iar această băutură cu mişcări graţioase ale mânecilor lor lungi; şi asta pentru că ceşcuţele erau repede băute, iar regula cerea să fie umplute imediat, chiar dacă erau golite pe jumătate. Eram împinşi să bem, saké-ul fiind o băutură foarte înşelătoare: puţin mai alcoolizată decât vinul, servită la nesfârşit în cantităţi mici, uşor călduţă, îi euforizează imediat pe cei ce iau cina, fără ca totuşi să-i îmbete bine – poate doar pe japonezi, care nu ţin aşa de bine la băutură.

În ceea ce ne privea, aveam de-a face cu un saké cum nu gustaserăm decât rar, parfumat, cu aromă de fructe şi, totuşi, destul de sec: era chiar acel saké pe care ar trebui să-l oferi unor cunoscători străini – francezi în special –, căci adesea saké-ul mediu de pe mesele japonezilor este plăcut, dar atât, fiind prea lipsit de tărie pentru a fi luat în serios de un occidental, mai ales de un francez.

Petrecerea noastră cu gheişe merita, totuşi, un asemenea rafinament? Căci nu era, trebuie să spunem, decât o petrecere pentru *gaijin*, una din cele pe care japonezii le oferă atât de des unor invitaţi ce habar nu au de obiceiurile Japoniei şi, în special, de bunele ei maniere. Cuvântul *gaijin*, foarte des folosit, are de altfel pentru spiritul japonez o nuanţă condescendentă, ironică. Majoritatea străinilor nu au acces decât la aceste

„petreceri cu gheişe” pentru vizitatori, în timp ce „adevăratele petreceri”, despre care voi vorbi, se petrec fără aceştia. Colonia noastră de francezi era compusă în majoritate din nou-veniţi, personaje puse pe farse, care nu se gândeau decât la glume şi la picioarele lor prea lungi, pe care nu reuşeau să şi le strângă sub masa joasă. Se extaziau când nu era cazul şi, dimpotrivă, ratau momentele unde tipul acesta de admiraţie era necesar. Bancherul parizian o lua pe servitoare drept gheişă, iar negustorul vedea în coafura unei *maiko* (gheişa ucenică), venită să ajute, un adevărat pom de Crăciun, căci i se desprindeau din păr tot felul de ciucuri tradiţionali ce semănau cu nişte jucării. Toate astea spre deliciul gazdei noastre, care aplauda şi râdea zgomotos la glumele de prost-gust ale invitaţilor săi şi la veselia tipic franţuzească.

Din când în când, una sau două gheişe se făceau nevăzute, fiind înlocuite imediat de altele, nou-venite. Acestea îşi schimbau locul şi vecinii după un protocol clar, veghind să ne toarne în pahare atât nouă, cât şi japonezilor. Nici una nu stătea mai mult de o oră, căci urmau să servească la încă o întâlnire. În seara aceea, am văzut perindându-se astfel prin faţa noastră cel puţin vreo douăsprezece. Dintre ele, doar trei sau patru erau într-adevăr drăguţe. Una dintre ele, cu ochi căprui sub nişte pleoape migdalate, înaltă şi suplă, cu pielea mai fină decât ceara ori mătasea, ar fi putut fi la noi model, actriţă sau vedetă. Multe din ele nu erau tinere, însă toate se distingeau prin graţia gesturilor şi frumuseţea kimonourilor.

La această petrecere a fost servit un peşte monumental roz, un *tai*, de fapt o doradă imensă care părea a fi ieşit chiar atunci din apă; însă, văzută de aproape, era tăiată în lamele de *sashimi*, faimosul peşte crud japonez. Apoi, dorada fusese măiastru reconstituită în forma sa iniţială şi înconjurată, în plus, de o grădină de bujori, care, la rându-le, se arătau a fi făcuţi din bucăţi de ridiche uriaşe şi din coajă de portocală.

La sfârşitul cinei şi-au făcut apariţia trei gheişe, două bătând în tamburine şi una cântând la *shamisen*, şi, pe un fond strălucitor de paravane înalte cu pliuri aurii, alte două gheişe dansatoare, în kimonouri cu trenă, ne-au mimat, pe muzica lentă şi melancolică, o dramă de altădată. Scenariul nu era deloc vesel, însă era interpretat cu artă: o frumoasă, din gelozie, îşi ucisese amantul, iar mama sa o sfătuia fierbinte să renunţe să se

sinucidă şi să meargă mai degrabă într-o mânăstire de maici.

În acel moment, domnul Ishikawa, revenind la lucruri mai vesele, după ce şi-a dres zgomotos vocea, a luat cuvântul pentru a ne citi un discurs în franceză, la fel de umflat de laude pe cât îi era faţa în urma băuturii, discurs în care a apărut şi cuvântul magic, neaşteptat, lămurind invitaţia: *Indochina*. Îşi dădea arama pe faţă. Japonezii vizau deja sudul Pacificului. Trebuia să ne aşteptăm ca pe viitor gazda noastră, probabil după vreun alt banchet sau alte semne de generozitate, să ajungă să ceară ambasadei noastre nişte vize pentru nu ştiu ce misiune de afaceri pe-acolo, favoruri şi recomandări. Lucru care s-a şi întâmplat după câteva zile.

A fost o vreme, înainte ca situaţia internaţională să se fi deteriorat foarte mult, când, în ciuda atmosferei tot mai severe a regimului militarist, „petrecerile cu gheişe” erau totuşi frecvente. Ele figurau aproape întotdeauna în programul pasagerilor ce debarcau de pe pacheboturi, în tranzit spre America, dar şi al pasagerilor americani aflaţi în vizită; Pearl Harbor era încă departe. Îmi aduc aminte de un broker din New York care nu le avea deloc la inimă. La barul hotelului Imperial, numit şi – sursă de nesfârşite glume – Teikoku Hotel, loc de întâlnire pentru străini de la ora şase seara în sus, broker-ul nostru se plângea cu un umor feroce de toate cinele cu gheişe la care fusese obligat să participe de-a lungul turneului său în principalele oraşe ale ţării: „Bucătăria japoneză e, poate, delicioasă pentru cine iubeşte aşa ceva, mie însă îmi face rău la genunchi. Picioarele mele sunt chinuite. Şi apoi, fetele, cel mai adesea, nu sunt nici tinere, nici drăguţe, din punctul nostru de vedere. La urma urmei, cine se distrează de pe urma acestor lucruri? Japonezii, bineînţeles, nu noi. Îşi închipuie că ne fac nu ştiu ce plăcere, când noi, de fapt, am prefera un *steak dinner*, la care nu am sta patru ore fără să vorbim de afaceri. Pe deasupra, bărbaţii vorbesc o engleză de baltă, iar gheişele nu înţeleg un cuvânt. Rezultatul: în lipsa altor mijloace de a ne face înţeleşi, ne terminăm seara comic, în patru labe pe nişte rogojini, cu toţii, maimuţărind tot felul de jocuri!”.

Este un lucru bine ştiut că, în lipsa unui limbaj comun, discuţia are mici şanse să continue între străini şi japonezi şi că masa se termină cel

mai adesea printr-o demonstraţie făcută de aceste tinere sau mai puţin tinere a tuturor şmecheriilor şi jocurilor de societate al căror secret îl ştiu ele. Sunt inepuizabile, în special în miile de jocuri-divertisment pe care le interpretează abil, folosindu-se de chibrituri, eşarfe, beţişoare de mâncat orez, farfurioare, monede, ace de păr, sfori, zaruri, hârtie de mătase, bucăţele de zahăr. Fac adevărate minuni manipulând toate astea. Şi totul în hohotele de râs al căror ton îl dau domnii care le invită. Aceşti preşedinţi-directori generali (P.D.G.) japonezi mai au, la cei şaizeci şi ceva de ani ai lor, o ingenuitate pe care omologii lor de la noi au pierdut-o aproape cu totul: acestora, oameni duri, nu le vine deloc greu să se întoarcă în copilărie, şi zic acest lucru ca pe un compliment.

Se întâmplă totuşi ca o gheişă, din raţiuni ce ţin de meseria ei, să fi învăţat engleza. Este aceeaşi regulă pe care şi-o impun şi cele dintr-un anumit cartier care speră astfel să atragă turişti; acest lucru le-a adus, se pare, porecla, uşor ironică în gura celorlalte, de *international geishas*. Un ziarist de la *Chicago Tribune* se rătăcise într-o zi pe acolo şi, la întoarcere, nu-şi mai putea stăpâni hohotele de râs în legătură cu unele declaraţii pe care i le făcuse o tânără gheişă foarte pe gustul lui. Urmase, spunea aceasta, cursuri de engleză şi învăţase chiar şi câteva formule-tip rudimentare de umor englezesc. Cum americanul stătea ghemuit între două gheişe care se întreceau în a-l distra, aceasta îi spusese ca să-l amuze: „*You are a thorn between two roses*” („Sunteţi ca un spin între doi trandafiri”). Aceeaşi gheişă îi explica cum se făceau celebrele saltele japoneze din paie (*tatami*) şi cum trebuia să le schimbi mereu suprafaţa din paie împletite, pentru că se uza repede. Şi adăuga: „*Wife and tatami, the newer, the better!*” („Soţia şi salteaua, cu cât sunt mai noi, cu atât mai bine!”). În schimb, nu găsise deloc amuzantă privirea ce-i fusese aruncată când îşi văzuse respinse cele mai mici încercări de a se apropia intim de ea şi eforturile prea nerăbdătoare pentru contacte mai îndrăzneţe. „Ştiţi ce mi s-a răspuns?”, spunea acesta cu o decepţie plină de umor în glas, dar şi cu indignare: „«*Touching the marchandise is prohibited! Looking only allowed!*» («E interzis să atingi marfa! O poţi doar privi!»). Şi eu care credeam că o cină cu gheişe trebuia să se lase cu prelungiri din cele mai toride, eu care mă aşteptasem să gust din deliciile amorului nipon! În loc de toate astea, am fost politicos conduşi la taxi pentru a ne reîntoarce la hotel. Vreţi să aflaţi adevărul? Un banchet cu nişte gheişe e la fel de plin de

erotism ca o cină luată la Armata Salvării!”.

Curtezane şi gheişe de odinioară

Păstrez şi acum amintirea de neşters a unei conversaţii senine, însorite despre Japonia, pe când mă găseam într-o bună zi cu un cuplu, prieteni de-ai mei, pe plaja din Ostia, din apropierea Romei, unde făcusem escală. Raymond şi Sonia mă bombardau cu întrebări despre locul de unde veneam, despre primele sale succese pe tărâm economic, despre modul în care se putea trăi în îndepărtatul Tokyo. Între altele, am ajuns să vorbim şi despre japoneze. Sonia, oarecum enigmatică, făcea în aşa fel încât întrebările îmi erau până la urmă puse de soţul ei, mai ales când am ajuns la o problemă ce părea că le trezeşte o curiozitate uşor cochetă: „Ce este o gheişă?”. Nevinovat aşa cum pot eu să fiu, am început, prin urmare, să explic că există saloane de ceai în care japonezii îşi primesc uneori invitaţii, cum un soţ poate merge acolo fără soţie, cum, dacă are bani, acesta sfârşeşte prin a întreţine multă vreme pe una din aceste tinere domnişoare. Cerul era senin deasupra umbrelelor noastre de plajă, Raymond nu mă mai slăbea cu întrebările, când, deodată, o furtună cumplită s-a abătut asupra noastră, a bărbaţilor, aşa din senin. Asupra lui mai ales, primul vizat de uragan. Fulgerele şi tunetele unui feminism exacerbat ne-au înconjurat cu tumultul lor, injurii şi acuzaţii au început să curgă în legătură cu falocraţia noastră şi cu turpitudinile de care am fi cu siguranţă vinovaţi dacă am fi lăsaţi singuri, de capul nostru, în Japonia. Această ţară a fost, din acel moment, rasă de pe faţa pământului civilizat, devenise o zonă de sălbatici din preistorie, vai! ca multe altele, de vreme ce sunt populate de acelaşi animal neruşinat şi tiranic, bărbatul!

Gata, nu mai aveam nici o replică de dat doamnei; mă lăsase acolo, pe plajă şi se îndepărta cu paşi grăbiţi şi furioşi, ducând cu ea un soţ cu capul plecat. În schimb, am înţeles imediat că tocmai primisem o lecţie preţioasă: să vorbeşti despre gheişe era ceva periculos. Angajându-mă fără precauţie pe acest teren, devenisem imprudent. Sunt deci probleme precum aceasta în legătură cu care călătorul ce vine de departe ar trebui să le ceară

auditorilor săi – şi auditoarelor – să se abţină, cel puţin pentru o vreme, de la orice judecată şi să asculte mai întâi expunerea faptelor, oricât de bizare ar fi acestea. Însă, la prima vedere, e greu, chiar în zilele noastre, să-i faci pe unii oameni să înţeleagă că moravurile de la celălalt capăt al lumii pot fi total diferite de ale noastre şi că, în orice caz, rişti să le înţelegi încă şi mai puţin dacă încerci să le compari aplicându-le propriile noastre judecăţi de valoare.

Când îmi reamintesc explozia de pe acea plajă, simt că sunt ori prea îndrăzneţ, ori prea naiv scriind această carte. Şi că sunt îndrăzneţ sau naiv şi când îmi spun că va trebui să fac puţină istorie, una „riscantă" la rândul ei. Căci societatea plină de strălucire în care gheişa şi-a făcut apariţia în secolul al XVIII-lea este nu numai mult mai puţin creştină decât ţi-ai dori, ci şi, dacă o judecăm după criteriile noastre morale, una dintre cele mai imorale şi în disoluţie ce-au fost văzute vreodată. Din fericire, pot să vin în ajutorul gheişei, evocând un lucru puţin cunoscut, cred, şi anume că intrarea sa în istorie a avut loc, printre altele, şi ca reacţie împotriva acestui mediu licenţios: este o adevărată artistă, va pune capăt rolului exclusiv şi excesiv al curtezanelor, pe scurt, o floare dintr-o specie nouă, care se va înmulţi, mascând cu succes această mlaştină.

La începutul secolului al XVII-lea, în tot arhipelagul s-a instaurat dictatura militară a dinastiei Tokugawa, în legătură cu care ne întrebăm uneori dacă a fost flagelul sau gloria vechii Japonii. Un lucru e sigur, şi anume că lunga perioadă de dinainte, plină de tulburări şi de războaie civile, avea să fie înlocuită nu doar de ordine şi prosperitate, ci şi de două secole şi jumătate de pace internă. Nici un război vreme de două secole, iată ceva unic, cred, în istoria vreunei mari ţări moderne. Oraşul Edo (Yedo), care urma să devină Tokyo, înlocuise Kyoto drept capitală; shogunul (generalul) Ieyasu avea acolo un castel splendid, în care succesorii săi, eclipsându-l pe împăratul din Kyoto, suveran legitim, dar fără putere, trăiau în sibaritism şi adesea în cel mai crunt desfrâu.

După epocile vechi, care fuseseră cele ale nobililor şi războinicilor, venise rândul negustorilor şi al noilor îmbogăţiţi. Ordinea impusă de regim era împovărătoare; negustorii şi tot poporul erau obligaţi să suporte opresiunea foştilor samurai care, demobilizaţi, deveniseră birocraţi şi

poliţişti, dar care, continuând să poarte cele două săbii devenite ridicole şi periculoase, supuneau toate detaliile vieţii cotidiene unor regulamente minuţioase şi draconice. Însă negustorii din Edo aveau spirit până în măduva oaselor: nu erau doar bogaţi, ci şi foarte cultivaţi. Orăşeanul din Edo avea caracter, avea umor. Revanşa sa, rezistenţa sa era să răspundă decretelor ce-i limitau bugetul cheltuind ce îi mai rămânea distrându-se şi cultivându-se încă şi mai mult. Moştenitor al unei tradiţii artistice şi estetice deja foarte vechi, acesta o îmbogăţea cu stilul său, pentru a face din ea o cultură atât pentru rafinaţi, cât şi pentru plebei, îndrăzneaţă şi creativă, pasionată în special de scenă şi plăceri. Actorul şi curtezana îl fascinau şi, invers, actorul şi curtezana erau eroii unei întregi literaturi, ai unei întregi arte. Mai mult, erau vedetele vieţii de zi cu zi.

Edo număra, e adevărat, un număr imens de prostituate de toate rangurile. Acelaşi lucru era valabil şi pentru Kyoto şi Osaka, rivalele sale, fără a mai pune în discuţie oraşele de provincie. Fete ale străzii sau ale lupanarelor, ele deveniseră deja stânjenitoare, iar autorităţile au ajuns să organizeze regruparea lor în cartiere împrejmuite de ziduri, ale căror porţi mari se închideau la căderea nopţii – eu însumi am văzut aşa ceva, atât înainte, cât şi după război. Aceeaşi soartă au avut-o şi teatrele. Şi uite-aşa s-a născut la Edo un strălucit cartier al plăcerilor ce avea să rămână faimos vreme de mai bine de trei sute de ani, o adevărată cetate a amorului venal care, în plin secol XX, continua să seducă întreg Extremul Orient. Era botezat „cetatea fără nopţi”, „oraşul fetelor-floare”, „câmpia fericirii”. Într-un cuvânt, Yoshiwara. Şi Kyoto îl avea pe al său – Shimbara, şi Osaka pe al său – Shinmachi.

Pe tot parcursul secolului al XVII-lea şi până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, nu a fost vorba de gheişe: acestea încă nu se născuseră. În schimb, găseai şi în Yoshiwara nişte fiinţe stranii şi fabuloase prin luxul afişat, arta şi celebritatea lor: erau vestitele *Tayu*. Numele lor însemna „Marile Curtezane”. În ierarhia lor galantă – totul era ierarhizat atunci –, ele erau cele mai de sus, deasupra unei stratificări complicate, în care cele inferioare erau aşezate pe multiple paliere. Favorurile acestor zeiţe, sau chiar doar onoarea de a le întâlni şi de a te întreţine cu ele, nu se obţineau decât plătind cu mult aur. Erau vedetele, superstarurile epocii.

Aveau un înalt nivel cultural şi adesea şi familial şi practicau toate artele. Invers, teatrul, stampa, romanul făceau din ele eroine cu nume faimoase şi le descriau aventurile imaginare sau chiar adevărate, în orice caz, îmbibate de erotism. Se arătau rar, defilând la anumite sărbători, cu o extremă lentoare, pe nişte sandale foarte înalte, înconjurate de un roi de mici servitoare elegante, şi se prăbuşeau, la propriu, sub greutatea şi grosimea piramidei de mătăsuri care le acoperea din cap până-n picioare, lăsând să se vadă doar un chip straniu, extrem de fardat cu făină de orez şi machiat, cu dinţii vopsiţi în negru. Niciodată nu-şi expuneau vreo altă părticică a corpului, erotismul din acea vreme mergând, dimpotrivă, în direcţia inaccesibilităţii corpului sub muntele de haine. Case superbe, banchete extravagante, călătorii colective în faimoasele staţiuni termale, picnicuri luxoase în compania actorilor celebri şi a negustorilor milionari, viaţa lor de zi cu zi, ascunsă vulgului, te ducea la ruină.

Toată lumea bună se întâlnea fără complexe în Yoshiwara, în jurul lor sau la alte etaje mai puţin înalte ale ierarhiei feminine. Plictisitoarea soţie legitimă era lăsată, fără nici o remuşcare, acasă. A le vizita pe curtezane nu avea în sine nimic ruşinos. Vizita asta îl flata pe bărbat: toţi puteau vedea că acesta aparţine lumii celor cu dare de mână, iar el participa la cele mai rafinate şi costisitoare activităţi artistice. Noţiunea de păcat carnal era de neconceput la aceşti păgâni a căror religie, shinto, îi făcea mai degrabă adoratori ai stâncilor şi ai copacilor. Prostituţia la Edo era, de altfel, diferită din multe puncte de vedere de cea din altă parte. Înainte de orice, libertatea sexuală venea aici ca o compensaţie pentru presiunile sociale aproape insuportabile ale regimului, iar autorităţile chiar doreau acest lucru. Era şi un remediu în lipsa războiului, iar shogunatul se folosea de el în mod conştient: era necesar un antidot pentru plictisul pe care îl reprezentau pentru acest popor dinamic lungii ani de pace ce parcă nu se mai sfârşeau. În sfârşit, în această ţară, voluntar închisă complet, ruptă de restul lumii, toate forţele care în alte regiuni erau ocupate cu modernizarea şi progresul convergeau, în lipsa oricărei alte alternative, spre artă şi plăceri. Un fenomen surprinzător: cartierele plăcerilor deveniseră principalele centre artistice ale ţării, luând locul palatelor din Kyoto. Influenţa cartierului Yoshiwara asupra culturii ţării, gusturile sale, moda, sensibilitatea estetică aveau să dureze atâta vreme cât avea să dureze Edo, adică până la jumătatea secolului al XIX-lea. Şi acum, la sfârşit de secol

XX, în Japonia mecanizată şi proaspăt îmbogăţită, întrezărim parcă uneori un regret de-abia exprimat pentru acea vârstă de aur a plăcerilor de odinioară.

Edo era însă schimbător, iar în secolul al XVIII-lea perioada cea mai strălucită a regimului Tokugawa trecuse deja. Lumea din Yoshiwara devenise prea complicată, iar curtezanele, prea costisitoare. Astfel, numărul lor scădea puţin câte puţin. Ajungeai să improvizezi şi să mergi să te distrezi, de exemplu, în altă parte a oraşului, cea de jos, pe fluviul Sumida, cu podurile sale arcuite din lemn. Se deschideau restaurante, luai cina afară, sărbătoreai pe vaporaşe. Aceste restaurante căutau fete drăguţe pentru a servi. Chefliii din Edo, mereu înclinaţi să îmbine plăcerile cu artele, cereau acestor tinere să ştie să danseze ori să cânte. Sau, când dădeau recepţii, chemau artişti pentru a le înveseli seara: dansatori ori dansatoare, acrobaţi sau magicieni, bufoni sau femei ce ştiau să cânte la *shamisen*. Erau profesionişti şi nu depindeau de nimeni. Din pricina birocraţiei din timpul shogunatului, independenţa lor avea să scadă. Li s-a cerut curând să se înregistreze, să plătească taxe, să se organizeze. Li s-au impus ore de muncă, reguli de a se îmbrăca etc. Nu mai rămânea decât să li se dea un nume. Cel de *gheişă* a sfârşit prin a se impune atât în rândul bărbaţilor, cât şi al femeilor: *Gei* pentru artă, *sha* pentru persoană, adică „persoane care se ocupă cu artele”. Gheişele-bărbaţi nu vor fi numeroşi şi vor sfârşi prin a dispărea. În schimb, cariera gheişelor-femei îşi începea ascensiunea.

Gheişele s-au străduit din primele momente să se delimiteze ferm de curtezane, chiar dacă se produceau încă în cartierele fierbinţi. Gheişele nu au fost şi nu sunt de vânzare. Gheişele nu sunt prostituate, ci artiste. Atât organizarea lor, ce se dezvolta progresiv de la un cartier la altul, în jurul unor agenţii sau birouri care le aranjau întâlnirile sau deplasările, al unor saloane de ceai în care erau invitate şi al pensioanelor unde trăiau mai multe laolaltă, cât şi, mai ales, arta lor, care le cerea o formare continuă şi o muncă din cele mai curajoase, făceau din ele o nouă corporaţie care le plasa în afara cartierelor de plăceri. În acelaşi timp, vedeai şi cum apăreau cartierele lor, doar ale lor, „cartierele colorate”, cum mai erau numite, culoarea amintind dragostea, cele pe care azi le numim cartiere de gheişe:

acestea sunt anumite colţişoare din vastul oraş – Edo avea deja vreo jumătate de milion de locuitori în secolul al XVIII-lea – unde, după cum am arătat şi pentru Kagurasaka, se aduna toată lumea lor, cu îndeletnicirile comerciale şi meşteşugăreşti ce ţineau de ea, fără a-l exclude însă pe orăşeanul de rând. Pe scurt, în această lume „a florilor şi a sălciilor” (*karyukai*), care cuprindea întregul univers al plăcerilor tradiţionale, gheişele ocupau un loc doar al lor, unul în continuă ascensiune.

Părăsim deci, din fericire, mediul oarecum sordid din Yoshiwara, care va vedea, de altfel, cum nivelul său cultural şi de frecventare devine tot mai neînsemnat, pentru a înregistra un altul, discret, însă puternic, într-o continuă creştere, cel al gheişelor din spatele scenei sociale. Pe ele le vom vedea asociate cu orice însemna trai al plăcerilor şi al artelor la sfârşit de secol XVIII şi început de secol XIX, strălucitor şi în plină decadenţă totodată, acest secol al XIX-lea a cărui descompunere va duce la redeschiderea ţării şi la restauraţia dinastiei Meiji. Până atunci, mai mult decât curtezanele de ieri, gheişele sunt antrenate în teatrul *kabuki*, în lumea dansului şi a muzicii; ele sunt peste tot unde lumea se distrează, atât la luptele de sumo, cât şi la *matsuri* (festivaluri specifice templelor) şi, bineînţeles, strălucesc la petrecerile nocturne, la recepţii şi banchete, unde ele sunt metrese sau chiar, uneori, soţii.

Cele trei „cartiere colorate” cele mai cunoscute din Edo erau – şi sunt şi astăzi – Yanagibashi, „Podul Sălciilor”, cel mai bine plasat, pe malul apei, apoi Akasaka, „Panta roşie” şi Shimbashi, „Podul Nou”. Bineînţeles, în vremurile noastre moderne, sensul acestor denumiri vechi este aproape uitat. Cartierul de gheişe Yanagibashi a apărut primul pe malul drept, înainte de 1860, cunoscând rapid prosperitatea şi măreţia. Aceasta pentru că era bine situat, pe drumul apei, pe unde era uşor să ajungi direct în Yoshiwara, aflat pe vremea aceea la capătul oraşului, în apropierea orezăriei. Astfel, Yoshiwara avea, pe lângă localuri, şi mari vapoare-hanuri, populate şi ele cu gheişe. Clientela din Yanagibashi era formată din burghezi bogaţi şi mari negustori. Oficialii preferau cartierul Akasaka, în întregime situat pe dealuri blânde: cartierul, mai central, a început să prospere imediat după revoluţia dinastiei Meiji, atrăgând mai ales militari, marinari şi, mai târziu, parlamentari şi politicieni, care şi-au instalat

birourile pe înălţimile din jur. Însă cartierul care prospera cel mai mult era Shimbashi, bine aşezat între Ginza, suflet al comerţului, şi port şi favorizat de ultima noutate, calea ferată de la Yokohama, prima din arhipelag, inaugurată în anul 4 al noului regim (1872): Japonia nu pierdea deci timpul. Întâlneai în saloanele de ceai din Shimbashi sau din cartierul Tsukiji, prelungirea acestuia, şefi de partide, membri ai guvernului, bancheri care dădeau cu împrumut Trezoreriei Centrale, funcţionari importanţi şi oameni de afaceri de primă mână. Era cartierul cel mai şic şi mai modern.

Un bărbat nu ascundea niciodată faptul că întreţinea o gheişă, mai degrabă se lăuda cu asta, căci a o întreţine costa foarte mult. Gheişele s-au impus în viaţa japonezilor ca o societate de artiste, savante în arta lor şi de un înalt nivel cultural. Itinerarul vieţii lor este uneori complicat, ca acela al artiştilor şi starurilor de azi din Occident, însă sunt monogame şi, din nou, nu trebuie confundate cu prostituatele. Gheişele sunt relativ puţin numeroase, în timp ce prostituatele sunt cu duiumul, în ciuda legilor care se presupune că au abolit această profesie.

De-a lungul capitalei au apărut însă şi nişte mici cartiere secundare care le imită pe cele mari şi sunt inspirate de ele. Puţin cunoscute chiar şi de japonezi, sau rar numite, acestea sunt vreo cincizeci în toată capitala. Cine cunoaşte, de exemplu, Hocho, atât de îndrăgit de luptătorii de sumo, de pe cealaltă parte a râului; Unamichi, care grupează gheişe instalate în mijlocul cartierului Yoshiwara, foarte stricte şi pure, ca reacţie la mediul ce le înconjoară; Kobusho, din apropierea cartierului studenţesc Kanda; Susaki, de proastă reputaţie, aflat în apropierea portului? Trebuie să recunoaştem că, pe măsură ce coborâm spre etajele inferioare, ne apropiem de fapt de o zonă a „poligamiei” ori a prostituţiei. Din nefericire, şi aici se foloseşte abuziv termenul „gheişă”. Adevărata gheişă, cea care îşi merită cu adevărat numele, sfârşeşte prin a fi înjosită, depreciată. Japonezul de viţă, în ceea ce îl priveşte, ştie de la început dacă persoana ce i se prezintă este o gheişă „adevărată” sau una „falsă”. Prin urmare, adevărul este că există, până la urmă, gheişe şi „gheişe”. Trebuie folosite ghilimelele pentru cele false, iar eu mă voi strădui să fac de fiecare dată acest lucru. Doar adevăratele gheişe ne vor reţine atenţia în această carte.

Epoca Meiji a coborât şi a tratat dur statutul prostituatelor, ridicându-l, dimpotrivă, pe cel al gheişelor. Astfel, numeroase au fost în epocă cele care au cunoscut un destin strălucitor şi fericit. Mulţi şefi ai revoluţiei de atunci – restauraţia imperială şi căderea shogunatului – au fost în apropierea lor sau chiar s-au căsătorit cu ele. Unele proveneau chiar din familii de samurai decăzute. Multe din comploturile duşmanilor şogunului s-au ţesut în casele gheişelor. Mai mulţi miniştri ai noului regim au avut legături celebre cu gheişele, începând cu prinţul Hirobumi Ito, unul din principalii „părinţi” ai noii Japonii, şi continuând cu prim-miniştrii Katsura, Okuma, Kuroda. Adevăraţi iepuri în călduri, aceşti domni Meiji. Graţioasa şi celebra O-Koi (Crăpceanca), care s-a măritat cu Katsura, prim-ministrul din perioada războiului ruso-japonez, a împărţit timp de opt ani cu el viaţa, secretele, intimitatea. Devenită văduvă, a ştiut să se facă uitată. În 1938 s-a ras în cap şi şi-a sfârşit viaţa în călugărie, într-o mânăstire de maici budistă, sub numele de Miyako. Gheişa Kimiyo a salvat viaţa prim-ministrului Kaoru Inoue, atacat cu sabia de asasini. Gheişa Sada Yakko a participat din spatele scenei la viaţa politică a prinţului Ito, deja pomenit, care avea să fie asasinat în 1909. Citǎm aici un poem pe care acesta l-a scris într-unul din numeroasele saloane de ceai pe care le frecventa cu asiduitate, împreună cu alţi decidenţi politici ai vremii sale:

Ce beţie! Îmi aşez capul pe sânul
frumoasei mele...
Gata, e timpul să mă trezesc! Doar ţin
frâiele regatului în mâini![1]

1. O-Koi este una dintre cele *Trei Gheişe* din epoca Meiji, a cărei viaţă este povestită sub acest titlu de Kiku Yainata (Domat, Paris, 1953). Cât despre istoria extraordinar de colorată şi de complicată a cartierului Yoshiwara şi a prostituatelor japoneze din vremurile vechi, aceasta a fost adesea povestită în limbi străine. Citǎm în special *The Nightless City*, autor necunoscut, ediţia Maruya, Yokohama, 1899; sau, în franceză, *La Cité d’amour au Japon*, de D. Tresmin-Trémolières, Librairie universelle, Paris, nedatată. Cele două lucrări conţin ilustraţii color.

Cele nouă centuri

Un vechi coleg japonez, bunul Shiki, căruia îi plăcea enorm să-mi arate capitala, Tokyo, pe care o iubea, a hotărât într-o bună zi să mă ducă să asist la reprezentaţia unui mic teatru de povestaşi comici, un *yose*, undeva pe lângă Ueno. Mai erau, la vremea aceea, câteva care semănau cu cele din Edo. Săliţa era plină de rogojini pe care publicul stătea ghemuit, destul de numeros, căci era duminică, la parter şi la primul etaj, de-a lungul unei galerii circulare susţinute de coloane mici şi fine. Artistul stătea în genunchi pe o estradă, în spate, unde apărea aproape întotdeauna singur, într-un decor de ecrane şi paravane, improvizându-şi povestea aşa cum ar fi făcut-o un fel de Coluche japonez.

Pentru moment, îşi alesese ca temă ideea următoare: „Dacă ajungi şi câştigi un milion de monede de aur la loterie sau le găseşti îngropate la tine în ogor, ce faci cu ele?”. Jocul său mima minunat multiplele reacţii venite din partea unor interlocutori ipotetici. Limbajul său popular, folosit cu vervă şi cu o viteză incredibilă, îmi scăpa aproape în totalitate, însă gesturile mă edificau îndeajuns: stupoarea ţăranului sărac, sughiţurile mirate ale unui muncitor beţivan, isteria bonzului cântător la tobe din Nichiren sau calmul discipolului lui Buddha care adormea, se trezea, după care se scărpina de purici. Publicul era pe jos de râs. La etajul la care eram se instalaseră, ceva mai departe, trei femei care erau, evident, gheişe dintr-un cartier şic: în mijloc, una bătrână ce purta coc tradiţional şi care era acolo pentru a ocupa şi supraveghea duminica celor două fete pe care le avea în grijă; în dreapta, o fetiţă mai degrabă dizgraţioasă; iar în stânga, o tânără încântătoare, în kimono înflorat. Profilul aplecat al frumoasei fete era impecabil, iar decolteul larg din jurul gâtului era acoperit de o eşarfă uşoară. Părul său lucios era coafat modern, buclat şi îngrijit, iar când râdea, dinţii i se iveau încântători.

Îşi dă seama că o privesc. La început impasibilă, mi-aruncă din când în când nişte ocheade, lucru pe care îl poate face, fiind aşezată oblic faţă de mine. În privirea sa neutră la început văd defilând uşor, uşor un şir întreg

de sentimente – timiditate, surpriză, apoi complicitate de la distanţă şi prietenie: un joc delicios al începutului unei iubiri de o seară, care nu avea nici o şansă să se împlinească, dar care era totuşi cu adevărat amoros, între două fiinţe necunoscute pe care spectacolul le-a pus, din întâmplare, împreună. Aproape niciodată un asemenea joc nu poate avea loc în această ţară, cel puţin nu putea la acea vreme, când oamenii aveau datoria să se supravegheze şi să se spioneze: suntem în 1940. Un dansator comic, pe scenă, mânuieşte acum cu un talent extraordinar o marionetă agăţată de nişte fire invizibile care când îi dau drumul brusc, când o ridică oblic şi o lasă dezarticulată. Prietena mea râde când râd şi eu şi aplaudă când o fac şi eu, observându-mă pieziş; deodată, o aud râzând cu gura ei delicioasă. Însă, brusc, devine serioasă pentru un moment, sfredelindu-mă cu o privire fixă, de un căprui închis, pe care o lasă în jos, înspre mulţimea de la stal. Gheişa în vârstă, *mama-san*, este pe jumătate adormită; jocul nostru e deci fără mari riscuri, însă trebuie să rămână prudent din cauza publicului din jur, de altfel şi el prea puţin treaz. Un alt moment: o povestire istorică plictisitoare, dar nu-i nimic: să ne privim unul pe altul pe furiş, din colţul ochilor amuzaţi. Mă iubeşte, sunt sigur. Atenţie, bătrâna nu trebuie să bănuiască nimic. Citesc în privirea frumoasei întrebări tandre, de genul: „Cum poţi fi aşa de departe de ţara ta, biet străin? Şi cum faci de te descurci pe aici, pe la noi? Cine eşti? Din ce ţară?”.

Trebuie că japonezul mediu e puţin „galant”, pentru că oamenii care mă înconjoară, inclusiv bunul meu prieten Shiki, nu observă nimic din acest schimb şi nu se uită deloc înspre ea, care e atât de frumoasă. Lui, bătrânului Shiki, îi e foame pur şi simplu, iar noi nu am cinat încă; prin urmare, mă invită la cină, undeva, prin apropiere. Când ne ridicăm, cu mult înainte de a se fi terminat spectacolul, citesc în ochii ei mirare şi tristeţe. Ca să mă urmărească cu privirea, la plecare, riscă o mişcare periculoasă, ridicându-se pe jumătate. Dinadins uit ceva şi mă întorc, mereu sub privirile ei, pentru ca apoi să plec de-a binelea. Când o iau pe scări şi îmi ridic puţin capul, într-un loc unde nimeni altcineva nu poate să mă vadă, îi observ privirea scrutându-mă intens, înălţându-se peste nu ştiu ce obstacol, spunându-mi adio. În prag, Shiki şi cu mine ne chinuim deja cu şireturile de la pantofi, încercând să ne încălţăm. Ieşim: luna plină e pe cer, luminoasă. Voi rămâne toată noaptea un îndrăgostit, gândindu-mă la ea, sigur că şi ea va face acelaşi lucru în ceea ce mă priveşte.

Se întâmpla să am a mă întâlni a doua sau a treia zi cu un personaj recent întors de la Paris în urma armistiţiului. Stătuse în Franţa vreo zece ani, conducând destinele unei firme de import-export; îi plăcea mult ţara noastră, era foarte bogat şi vorbea foarte bine franceza. Ne întâlnim la Paris-kai, asociaţia franco-japoneză de la Tokyo, şi îmi e foarte recunoscător că l-am prezentat unor personalităţi din grupul nostru de francezi, oficiali sau persoane private. Se numea Morita. L-am întâlnit mai târziu, după război, ca deputat şi, pentru scurt timp, ca ministru într-un cabinet din anii ’50. Până una-alta, dorea acum să-mi mulţumească şi, pentru asta, m-a invitat să iau o cină cu gheişe, undeva pe Podul Sălciilor. Şi lui îi plăceau mult gheişele, drept pentru care i-am povestit, ca unui confident, minunata întâlnire de la *yose*, din seara dinainte, adăugând că, vai!, nu ştiam nici numele tinerei, nici pe cel al casei de care putea depinde. Morita era foarte influent, poliţia, deosebit de eficientă: deci, în mai puţin de trei zile, am avut atât numele fetei, cât şi locul unde putea fi găsită. Era pe lângă un salon de ceai, un restaurant elegant, Glicina, în cartierul Yanagibashi. Ura! Podul Sălciilor era cel pe care doream să-l cunosc, pentru poezia râului, a podurilor sale, a căii fluviale animate şi pitoreşti; şi apoi, mai era şi unul dintre cele mai bune trei cartiere de gheişe din capitală.

Cine a făcut parte dintre invitaţii la acel dineu franco-japonez pe care Morita l-a organizat imediat pentru ca eu să-mi pot întâlni frumoasa, încântătoarea gheişă nu mai ştiu. În nici un caz ambasadorul, căci lui nu-i plăceau deloc aceste dulcegării japoneze, dar cu siguranţă mai mulţi membri ai coloniei noastre de francezi, inclusiv, ca nişte excepţii, două sau trei soţii pline de bună dispoziţie. Însă ceea ce îmi aduc aminte cu exactitate, când gheişele şi-au făcut intrarea, este faţa plină de uimire a micuţei gheişe când m-a observat imediat de departe. Era cea mai tânără din grupul de kimonouri în toate culorile, iar ceea ce-mi amintesc acum, mai ales, şi mă tulbură până şi azi, au fost lacrimile ce-i stăteau agăţate în colţul ochilor negri atunci când a trecut, la rândul ei, prin faţa mea pentru a mă saluta conform protocolului. Şi deodată mi-am dat seama că, de acum încolo, puteam să o strig pe numele ei de gheişă: se numea Chidori, un nume încântător, însă puţin ridicol, care înseamnă în japoneză „ploier”

sau pur şi simplu „păsărică”. Foarte populară în Japonia, această pasăre, un fel de cocor de mici dimensiuni, bântuie în stoluri pe nisipul plajelor şi este, de foarte multă vreme, un motiv decorativ pe stofe sau kimonouri.

Cina, sută la sută japoneză, s-a prelungit printr-un spectacol somptuos chiar pe râul din faţa noastră. Gazda noastră făcuse toate eforturile pentru a stabili şi distribui programul dactilografiat în limba franceză. Copia acestuia, pe care am păstrat-o, anunţa: „Fluviul la mareea de seară. Pentru sărbătoarea râului, nişte bărci pavoazate şi pline de lume urcă şi coboară, conduse de vâslaşi cu capul înfăşurat într-un prosop, goi, mai puţin părţile ruşinoase, care sunt acoperite cu o pânză în stil Edo. Pe maluri, oameni care vând pepeni verzi, scamatori care-şi fac numărul, apoi focuri de artificii în ovaţiile tuturor”. Mai simplu, spectacolul s-a desfăşurat întocmai, cu un buchet de artificii la sfârşit. Iar pe apă, gazda noastră mobilizase, se vede, o adevărată flotilă de bărci cu lampioane colorate.

Noaptea se lasă devreme la Tokyo. De îndată ce întunericul a devenit propice, pasărea mea a îngenuncheat dinainte-mi pe pernuţa ei pătrată şi, turnându-mi saké, mă atingea uşor cu mâinile sale ieşite din mânecile lungi şi largi de mătase, iar eu, la rândul meu, după cum se obişnuieşte, o puneam să bea din ceşcuţa mea. Răspunzând la scurtele mele întrebări cu voce stinsă, îmi vorbea puţin despre trecutul ei: se născuse într-o provincie specifică Japoniei de altădată, Yamato, într-o familie numeroasă ce se mutase la Tokyo. Făcuse şcoala până pe la treisprezece-paisprezece ani, apoi intrase ca gheişă într-o casă onorabilă şi severă. Muncise mult pentru a învăţa să danseze, să cânte, pentru a-şi însuşi ceremonia ceaiului şi arta florală, pentru a fi o bună interpretă de *shamisen*: plecase din casa ei pentru a deveni o gheişă împlinită. Avea douăzeci şi unu de ani şi arăta foarte bine. Îmi plăceau buzele ei cu colţurile uşor ridicate asemenea unui acoperiş de pagodă, buze care făceau să apară pe frumosul ei chip un surâs uşor, persistent, mereu aproape de mine. În timp ce-i vorbeam despre Tamisa, care îmi plăcuse mult odinioară, îmi punea întrebări inteligente pentru a face comparaţii cu Londra. „Ce păcat, spunea ea, pe bună dreptate, că Edo, spre deosebire de Londra, s-a temut de fluviul său şi a părăsit pe jumătate oraşul de jos, *shitamachi*, unde palpita odinioară întreaga viaţă cu plăcerile sale.” Într-adevăr, acum capitala alesese să se

întindă mai degrabă la poalele dealurilor, spre sud-vest, departe de fluviu, cucerind terenuri mult mai puţin interesante.

După terminarea spectacolului, a urmat a doua parte din program, una muzicală de această dată: o melodie la *koto* – harpa japoneză – veche de trei sute de ani, *Rokudan*, interpretată fără cuvinte de către o gheişă. „O fată visează la iubitul ei”, spunea, de data aceasta, foaia explicativă. „O grădină frumoasă primăvara. Fără nici un zgomot, florile de cireş cad precum zăpada. Trezită, ea se simte profund atrasă de realitatea fremătătoare a acestei ploi de culoare roz şi, fără să vrea, revede astfel chipul iubit.” Când harpa a tăcut, Chidori, ducându-se lângă celelalte gheişe, s-a întors odată cu ele fără să spună nimic, după ce doar îmi aruncase o privire lungă plină de amărăciune, de disperare. Înainte de miezul nopţii, ne întorseserăm cu toţii acasă, fiecare cu taxiul său, după cum se obişnuia.

Este bine cunoscut că un străin nu poate spera să devină amantul unei gheişe, al unei gheişe adevărate, adică să se pomenească ales de ea ca unic amant, ceea ce presupune că acesta este pentru totdeauna cel care se bucură de ea şi o protejează. Adevărul este că gheişele sunt rezervate doar japonezilor. Ei bine! Novice şi naiv cum eram, hotărâsem în seara aceea să încalc regula, sau cel puţin să încerc. În plus, mă simţeam la adăpostul complicităţii lui Morita. Acesta simpatiza cu sentimentele noastre şi, ca să-mi mulţumească pentru toate serviciile mele, făcea ce putea pentru a ne aduce unul în braţele celuilalt. Japonezilor le place rolul de peţitor, de intermediar, ceea ce ei numesc *nakodo*. A fost o perioadă în care, de mai multe ori, ne-am întâlnit la tot felul de petreceri date pe Podul Sălciilor. Când nu mai rezista şi dorea cu orice preţ să mă vadă, comitea uneori imprudenţa de a-mi scrie, imprudenţa, zic, de vreme ce pe atunci scrisorile erau adesea deschise. E adevărat, biletele sale nu erau semnate şi nu erau decât poeme minuscule. Le-am pierdut între timp, din cauza războiului, însă mi-l aduc aminte cel puţin pe acesta:

Plic alb
în colţ lipesc timbrul albastru
inima îmi bate.

Şi pe acesta:

> Până la capătul străzilor
> am urmărit imaginea
> lunii.

Într-o seară, cinaserăm toţi trei, Morita, ea şi cu mine, la Glicina şi, cum se obişnuieşte în Japonia, înainte de masă, Morita a dispărut pentru multă vreme „să facă o baie". În mod evident, dorea să ne lase singuri şi să ne dea voie să dansăm, aşteptându-l, pe acordurile, la gramofon, ale ultimelor discuri pe care le adusese, după cum spunea, de la Londra, înainte de declanşarea războiului-fulger. Chidori era în kimono, bineînţeles, o îmbrăcăminte prea puţin făcută pentru dansurile occidentale, ţeapănă şi îngreunată de o centură numită *obi*, dintr-o ţesătură rigidă şi lată de până la 20 de centimetri. O particularitate probabil unică a kimonoului, printre celelalte veşminte din lume, este că nu are nici agrafe, nici nasturi, nici butoniere, nici capse; acest *obi* este cel care ţine totul şi care, prin mai multe înfăşurări, asigură închiderea kimonoului, care în lipsa lui n-ar fi decât un biet capot. Acest lucru însă face din kimono cel mai parşiv veşmânt rezervat femeilor, fără să lase însă impresia asta. În realitate, este una dintre cele mai prost apărate fortăreţe, vulnerabilă în special prin mânecile sale largi. Dansând, mâna mea dreaptă aluneca prin mâneca ei stângă şi dădea, pur şi simplu, peste pielea mai fină decât mătasea sau ceara, fără ca nimic altceva să poată împiedica mângâierile mele acceptate.

Şansele mele păreau totuşi a rămâne foarte nesigure. Simţeam urzindu-se împotriva mea o triplă rezistenţă. Mai întâi, cea a bătrânei gheişe, *mama-san* care se ocupa de Chidori, o găzduia şi o îndruma. Apoi, cea a patroanei localului Glicina, femeie de afaceri deloc comodă, care vedea veniturile mele ca fiind total insuficiente. În sfârşit, biroul gheişelor din Yanagibashi, ai cărui trezorieri şi contabili estimau, pe bună dreptate, că nu cheltuiam suficient de mult. Ar fi trebuit să organizez festivităţi frecvente, să ofer mese îndestulătoare, să ies cu prietena mea des la teatru sau la partidele de golf, să dau petreceri cu mulţi invitaţi la Glicina. Am dat două sau trei, bineînţeles, însă aproape intime, cu câţiva prieteni japonezi, cu un frate de-al meu, aflat pe atunci la Tokyo, cu excelentul meu adjunct şi

camarad de birou Branko de Voukélitch şi cu prietenul meu Charles Lesca, secretar de ambasadă, celebru printre japonezi graţie monoclului său. Era, totuşi, total diferit de cât cheltuieşte în mod obişnuit partenerul atras de o gheişă sau chiar un simplu obişnuit al saloanelor de ceai. În Japonia, francezii au reputaţia de a fi zgârciţi. Cât despre mine, nu eram aşa, cu siguranţă: cheltuiam în această aventură tot ce câştigam. Însă am înţeles situaţia când biroul gheişelor n-a aşteptat nici măcar două luni pentru a-mi trimite nota de plată, în timp ce un client serios şi bogat beneficia de credit pe termen nelimitat. Devenisem un indezirabil; de altfel, constatam şi singur, râzând mânzeşte, că dacă mai continuam în felul acesta urma în curând să fiu falit, pe paie... şi în nici un caz pe paiele saltelelor *tatami*.

Însă era cineva care nu-mi accepta eşecul: prietenul meu Morita, decis şi foarte generos. Într-o seară mi-a explicat acest lucru pur şi simplu: „Cred că încă nu aţi primit mulţumirea pe care v-o datorez. Aş fi vrut să fac ca Chidori-san să fie a dumneavoastră. Ştiu prea bine că o adevărată gheişă nu poate aparţine niciodată unui străin. Speram, totuşi, să obţin o excepţie de la această regulă. Nu a fost să fie. Însă nu renunţ; o să încercăm noi altcumva". Fără să mă anunţe, într-o duminică seara, a venit să mă caute, după ce a dat liber şoferului său, conducându-şi singur maşina. Înadins m-a învârtit prin capitala nocturnă pe care credeam a o cunoaşte bine, până când ne-am oprit de partea cealaltă a cartierului Sumida, dincolo de poduri. Am sfârşit prin a înţelege că eram în Mukojima, un cartier ce a fost elegant cu un secol în urmă şi care, destul de decăzut astăzi, îşi păstrase totuşi câteva *machiai* foarte cunoscute. Aici, într-unul din localuri, pe o uşă aflată în întuneric, prietenul meu m-a pus să intru, după ce aranjase cu siguranţă lucrurile în prealabil. Înainte de a se face nevăzut, îmi zise în şoaptă: „O singură dată, din nefericire! Acest lucru nu se va putea repeta niciodată!", după care m-am pomenit în braţele încântătoarei fete, chemată şi ea acolo, arzând de aşteptare şi nelinişte.

În mod curios, din primele noastre îmbrăţişări, încă nevinovate, am păstrat doar amintirea precisă a decorului, amuzându-mă s-o notez chiar a doua zi. Era tipic anumitor case de rendez-vous. Ne aflaserăm, mai întâi, într-o sală de aşteptare, care era precum un sipet preţios, dar de o profundă austeritate. Ramuri de alun ce îşi păstrau scoarţa compuneau tavanul. O

uşă de sticlă, dublată de un panou de hârtie lipită pe o planşă de lemn alb, dădea spre o grădină în miniatură unde, dintr-un bambus tăiat, curgea apă, picătură cu picătură, pe o piatră scobită – era, credeam eu, o pendulă de altădată care măsura trecerea timpului. Pietricele închise la culoare şi rotunde, ca nişte ouă necunoscute, tapetau o parte din grădină, amestecate cu muşchi de un verde închis. Rogojinile, unde, pe pernuţe, ne prefăceam că suntem cuminţi, temându-ne de sosirea cuiva, erau tivite cu stofă roşie. Pe o fereastră minusculă de hârtie puteai spiona un culoar exterior. Dacă făceai să culiseze batanţii uşii, puteai supraveghea coridorul printr-o sită de bambus împletit care ascundea chipul celui care spiona. În plus, erau şi nişte paravane albe, ornate cu pătrate delicate, croite din stofă veche.

O intrare înclinată şi fără uşă era mascată de un zid de umbră. Din profil au apărut trei tinere servitoare, în kimonouri, tăcute, fără nimic în picioare, salutând cu timiditate, însă surâzătoare. În faţa noastră, una după alta, au mers la început de-a lungul unor culoare strâmte, când la dreapta, când la stânga, trecând peste poduri în formă de semilună, deasupra unor râuleţe minuscule care curgeau sub casă, de-a lungul unei stânci impozante; la un moment dat, acestea ne-au părăsit în susul unei scări, pe un palier de scânduri gălbui, mai netede decât nişte oglinzi.

O uşă se deschise şi iată-ne, în sfârşit, în camera delicată, nu foarte mare, unde stătea umflat un pat-saltea de mătase de un albastru azuriu.

O altă cameră, mai mică, era lipită de prima, în spatele unor pereţi culisanţi: un budoar cu dulăpioare, cu o oglindă foarte mare şi cu o pernă imensă pentru ca eventuala vizitatoare să îngenuncheze şi să se facă frumoasă. Loţiuni, parfumuri, unguente, piepteni şi perii, cutii şi cuiere lăcuite... protocolul ar fi vrut ca Chidori să se închidă acolo pentru un moment, ca să se dezbrace singură şi să se pregătească, şi să reapară, într-un sfârşit, în faţa mea în hainele de noapte, în camera cea mare, unde eu aş fi aşteptat-o. Însă de unde atâta răbdare? Atac decolteul ei, atât de delicat, eliberându-i umerii albi, toate hainele or să cadă sub furia mâinilor mele, care însă nu ştiu prea bine cum se desface un kimono; ea râde, protestează, doar aşa, de formă, plânge de emoţie şi de bucurie şi, în hohotele noastre de râs, mă lasă să mă lupt cu centura ei brodată, groasă şi plină de pliuri, un ultim obstacol chemat să reziste demontării acestei arhitecturi de mătase.

De-abia atunci, în ziua aceea, am aflat că sunt nouă înfăşurări ale aceleiaşi centuri de desfăcut ori de deznodat, înainte de a ajunge la statuia caldă şi palpitând de viaţă.

Domnişoara „O mie de generaţii”

Multă vreme după aceea nu m-am mai reîntors în cartierul Podului cu Sălcii. Mai devreme sau mai târziu, aş fi regăsit-o acolo pe Chidori şi-atunci cum am fi rezistat oare nevoii de a ne revedea? „Doar o dată!”, îmi spusese Morita. Şi, la urma urmelor, era bine aşa. O legătură durabilă, obligatoriu secretă, între un străin şi o gheişă autentică era de neconceput. Poliţia omniprezentă a regimului ar fi distrus-o imediat. Atitudinea poliţiştilor era, de altfel, ciudată. Exista un vast domeniu unde aceştia îi lăsau pe străinii celibatari să-şi caute sufletul-pereche: era vorba de universul barurilor cu hostess, adică nenumăratele baruri deschise seara până la ora 23.00, în care tinere fete aveau misiunea de a-i face pe clienţi să bea, aşezându-se şi discutând alături de aceştia. Mărturisesc că adesea am fost văzut alături de ele; în vremea aceea erau, de altfel, cu totul diferite de cele de astăzi, care sunt interesate şi pretenţioase; pe atunci erau adesea fete serioase şi drăguţe, care făceau acest lucru pentru a-şi ajuta financiar părinţii. Însă, în acelaşi timp, vechea poliţie făcea tot posibilul să împiedice înfiriparea unei relaţii între fată şi clientul străin, sub pretextul absurd de a preveni orice posibilitate de spionaj. În realitate, făcea asta din rasism şi xenofobie. Uimitor era faptul că, dimpotrivă, poliţia nu vedea nici un inconvenient ca străinii să frecventeze obişnuitele case de toleranţă care proliferau în anumite zone, precum Shinjuku, şi în multe alte cartiere, fără a mai vorbi de Yoshiwara. „Falsele gheişe”, iată ce li se permitea străinilor. Aceştia nu aveau dreptul de a le întâlni pe cele adevărate decât în măsura în care stăteau la distanţă, uitându-se la ele ca la un spectacol folcloric.

Întrevedeam adesea momentele acestui spectacol în chiar inima oraşului, Ginza, unde-mi aveam biroul, într-o clădire modernă de pe un bulevard important. Pe străduţa care se desfăşura în spatele clădirii cu birouri se afla un întreg şir de căsuţe tradiţionale, elegante, unde locuiau multe dintre gheişele din Shimbashi, pe care le vedeai plecând seara cu ricşa la locul lor de întâlnire. Era în epoca de aur, Japonia nefiind în război

decât cu China, un război care nu punea probleme majore şi în timpul căruia oficialii, civili ori militari, puteau ieşi în voie. Pe de altă parte, observam în jurul locuinţei mele din cartierul Akasaka marile restaurante şi case de rendez-vous, în faţa cărora soseau şiruri de maşini de lux ce staţionau acolo până foarte târziu în noapte. La începutul serii, localurile prezentau un întreg personal care se agita spre a pregăti recepţiile din ziua aceea: bucătari cu bonete albe, femei purtând sandale de lemn sonore, servitoare în şorţuri albe în prag şi biciclişti ce livrau mâncarea şi care conduceau cu mâna stângă, purtând în echilibru pe mâna dreaptă un platou pe care se clădeau cutii lăcuite pline cu feluri de mâncare dintre cele mai rafinate.

În cartier erau vreo cinci sute de gheişe. Clientela acestora era aleasă pe sprânceană, fiind formată în majoritate din politicieni şi oameni de afaceri şi apoi, într-un număr tot mai mare, din militari. Prim-ministrul locuia sus pe deal, Dieta trona tot acolo, sub acoperişul ei triunghiular de granit cenuşiu, şi marele sanctuar shinto Hiei îşi avea acolo magnificul *torii*, porticul de la intrare, iar saloanele de ceai faimoase se învecinau cu bătrânul pod din lemn Benkei, aruncat peste fostul şanţ cu apă împrejmuitor, ieşit parcă din legendele feudale. Puţin mai departe, şiruri de restaurante *machiai*, unele din ele înconjurate de o grădină în miniatură, semănau cu cele aflate în spatele biroului meu din Shimbashi, despre care se spunea că sunt mult mai puţin costisitoare decât marile localuri cu renume.

Biroul agenţiei mele, Havas, primea adesea invitaţi care veneau din motive profesionale pe cheltuiala agenţiei: japonezi, francezi, străini; în mod obligatoriu, îi invitam în oraş în unul din restaurantele cu specific francez sau occidental, foarte scumpe, adesea plictisitoare, mereu aceleaşi. Colegii noştri ziarişti străini făceau şi ei ca noi. Or, am avut într-o zi revelaţia că, în Akasaka, o cină cu două-trei gheişe pe lângă noi nu putea fi mai scumpă şi, pe deasupra, putea fi mult mai interesantă. Prin urmare, într-o zi, am riscat şi am încercat o asemenea experienţă, cu ocazia vizitei unor călători veniţi de la Shanghai, pe jumătate în misiune, pe jumătate în vacanţă. Şi atunci ni s-a întâmplat să asistăm, în materie de gheişe, la un număr destul de reuşit.

Această gheişă avea un nume nostim care mergea bine cu chipul ei la fel de nostim: Iciciyo. Aşa se pronunţa, însă se scria Ichichiyo. Amuzantă era şi semnificaţia acestui nume, mai ales pentru o gheişă: „o mie de generaţii”. Staţi liniştiţi, era de fapt un nume-talisman, un mod de a-i ura, doar numind-o, fericire nu doar în această lume, ci şi în reîncarnările ei viitoare. Tot aşa, strigi *Banzai!* („Zece mii de ani!”) împăratului, adică: „Fie ca zeii să binecuvânteze, o, Maiestate, domnia ta asupra noastră zece mii de ani de acum încolo!”.

Fără să o cunosc, o cerusem ca să ia parte la acea cină memorabilă. Iar domnişoara Ichichiyo, pe care o vedeam pentru prima dată, în loc să vină cu o colegă, după cum era obiceiul, adusese cu ea patru prietene apropiate, unele mai nostime decât altele în hainele lor complicate de tinere gheişe sau de ucenice-gheişe. Motivul: în ziua aceea, onorabila poliţie anunţase în ultimul moment, cum o făcea adesea, stingerea luminilor în cadrul unor exerciţii de alarmă antiaeriană. Multe recepţii din cartier fuseseră anulate, dar acest ghinion atât de prielnic ne trimisese la cină un veritabil stol de kimonouri cu mâneci multicolore.

Cina a fost stropită cu saké şi bere, iar invitaţii noştri din Shanghai, în ciuda neplăcerilor şi a perdelelor negre din timpul alarmei, au avut parte nu numai de un program de dansuri japoneze tradiţionale, ci şi de un adevărat concurs de cântece franţuzeşti la modă, căci fetele ştiau un întreg repertoriu învăţat de pe discuri. Ichichiyo ştia chiar să cânte, aruncând în dreapta şi în stânga priviri scânteietoare şi zglobii, câteva strofe din *Sous les toits de Paris*. Nu ştiu ce-ar fi gândit invitaţii japonezi despre talentele ei de artistă – care, după părerea mea, erau evidente –, însă pentru mine şi adjunctul meu, Voukélitch, care eram gazde, aceasta era gheişa cea mai distractivă, cea mai reuşită pe care o întâlniserăm până atunci. Avea, lucru rar, un năsuc în vânt pe chipul ei pudrat, o bărbie uşor alungită, ascuţită şi ridicată şi un râs care adesea ţâşnea zgomotos din gura ei pictată, micuţă şi de un roşu strident: toate acestea făceau din ea un clovn drăguţ, de o veselie căreia nu îi puteai rezista. La început, o invitam în compania străinilor, însă, puţin câte puţin, am riscat şi am chemat-o şi la cinele oferite japonezilor, în rândul cărora avea la fel de mult succes.

Era şi o nouă iniţiere în riturile şi cutumele gheişelor. Îmi amintesc, de

exemplu, cum Ichichiyo şi tovarăşele sale explicau mecanismul încâlcit al convocărilor la locurile lor de rendez-vous seara, ceva cu totul specific nipon. Locuiau, în general, în casa unei foste gheişe, pe care o numeau *mama-san*, locuinţa numindu-se *okiya*. Clientul care o dorea pe Ichichiyo la vreo cină, de exemplu, nu le telefona mai întâi nici ei, nici „mamei-protectoare", ci restaurantului sau salonului de ceai unde avea să se servească masa. Restaurantul era cel care o suna pe *mama-san* şi vorbea cu ea. Aceasta telefona gheişei, adesea plecată în oraş, care îşi dădea acordul sau nu; în sfârşit, restaurantul consulta *kemban*, adică biroul asociaţiei gheişelor din cartier, iar acesta avea ultimul cuvânt. Dacă totul mergea ca pe roate, informaţia urma cursul invers al lanţului de apeluri până la client, totul petrecându-se cu ajutorul unor telefoane verticale, cu receptor conic şi sonerie pe bază de manivelă pe care o roteai multă vreme nervos, iar atunci auzeai interminabile *moshi-moshi* ce voiau să însemne: alo-alo.

Îi ceream lui Ichichiyo să-mi vorbească despre kimono, veşmânt care nu şi-a schimbat forma, în linii mari, de trei sute de ani. Există vreo altă ţară unde am mai putea vedea acest lucru? Ea îmi răspundea că întotdeauna kimonoul a fost, prin decoraţiunile sale, mărturia unei imaginaţii fără margini. Irişi albi şi tulpini verzi pe un fond mov, bujori mari pe un cer albastru de după ploaie, frunze verzi cu petale roz de cireşi, sălcii plângătoare şi câte-o barcă ornată cu flori pe fond alb, stânjenei, fluturi şi o ancoră de barcă într-o apă de un albastru deschis, iată tot atâtea exemple pe care încă le mai am în schiţele din blocnotesurile mele, şi toate, când ţesute pe stofă, când pictate pe ţesătură prin tot felul de procedee complicate. Am mai putea vedea oare aceste lucruri în altă parte? A fost o perioadă când mi se părea că femeia japoneză era acea culegătoare de grâne ce se deplasa mereu prin iarba şi florile ce-i ajungeau până la brâu.

Ichichiyo ţinea să arate invitaţilor respectul datorat vechilor tradiţii. Trebuia ca vara lămpile prea grele sau urâte de iarnă să fie înlocuite cu gingaşe şi încântătoare lampioane verzi şi albastre foarte transparente, iar în colţul ferestrelor să se agaţe clopoţei de metal care, legănaţi de unduirile uşoare ale vântului, să producă un sunet vesel, ce „răcorea căldura", după cum se spunea. Ea credea atât în zilele faste, cât şi în maleficii: niciodată nu trebuia, de exemplu, să apară pe vreun kimono imaginea unor plante

căţărătoare. Gheişa noastră era poate originară din vreun sat şi ştia, astfel, numele celor douăsprezece anotimpuri (diferite de cele ale celor douăsprezece luni) care, pentru ţărani, împart anul în perioade inegale, în funcţie de muncile câmpului. Tot ea dezvăluia micile secrete ale gheişelor: cum multe dintre ele îşi rad puful de pe faţă în fiecare zi, cum altele adaugă coafurii lor păr fals, înfăşurat în mătase colorată; cum gheişa care îşi făcea un coc înalt – lucru mai rar azi – trebuia apoi, pentru a-l proteja, să doarmă cu gâtul pe o pernă de lemn şi să nu-şi mişte capul în nici un fel. Enumera apoi virtuţile diverselor mărci de saké, dulce şi sec, şi presupusele lor locuri de origine, manifestându-şi preferinţa pentru *Masamune*. Mai vorbea despre gheişele din Fukagawa, vizavi de cartierul Yanagibashi, de cealaltă parte a râului, singurele care purtau o haină mai groasă, de tip palton, şi mai ales singurele care se deplasau cu picioarele goale, fără *tabi*, acea „şosetă-mănuşă” pentru picioare, de vreme ce acest lucru era plin de erotism. Nu se dădea în lături, prefăcându-se scandalizată, de la a examina şi a comenta comic reproduceri fotografice de stampe erotice ale lui Utamaro şi Hokusai, de exemplu, stampe pe vremea aceea strict interzise, dar pe care colegul meu Voukélitch le multiplica uneori în laboratorul său foto, plasându-le cu uşurinţă celor ce luau cina.

Foarte sentimentală, culegea într-un carneţel minuscule poeme de dragoste pe care le găsea pe nu mai puţin minusculele bucăţele de mătase care înfăşurau scobitorile, negreşit aduse odată cu masa, poate pentru că poemele de dragoste sunt rare în Japonia (mai puţin cele făcând parte dintr-o foarte veche literatură) şi absente din haiku-uri, mici poeme din şaptesprezece silabe. Am copiat câteva din ele:

Iarnă... vom vedea primăvara?
Să nu mai aşteptăm florile,
să le culegem cât sunt boboci...

Sau:

Floarea este slabă,
Rogu-vă stropiţi-o adesea...
Floarea de piersic se face roşie,
Precum soarele ce stă să apună.

Sau:

Nu cunoşti tu oare, clopoţel al răsăritului,

Neliniştea ce ne desparte?
Nu poţi tu, măcar o zi, minţi
Şi suna orele trei la şase?

Sau, în sfârşit, acesta, care mi-a plăcut mult, în stil pur japonez:

Când pescarul şi-a tras barca pe nisip
Şi-a ajuns în bordeiul lui,
Nu mai aude nimic
Decât zgomotul vântului printre pini.

Uneori, pe neaşteptate, făcea tot felul de reflecţii care te lămureau brusc în legătură cu psihologia japonezilor. Într-o zi i-a spus lui Voukélitch: „Nu păreţi a şti regulile discursului unei gheişe faţă de un străin şi adesea, de asemenea, faţă de un japonez. Iată-le:

1. Să fii amabilă, prin urmare să nu-ţi descarci niciodată sufletul.
2. Să spui contrariul a ceea ce gândeşti dacă acest lucru i-ar fi pe plac.
3. Să fii atentă la ceea ce celălalt aşteaptă să-i spui şi să i-o spui”.

Făcea remarci nostime, dar bizare, adesea mai profunde decât păreau. Într-o seară, cum cina de pe rogojini era servită pe o serie de platouri lăcuite, câte unul pentru fiecare invitat, ea a spus, arătând spre multitudinea de farfurioare din cel mai fin porţelan care se înghesuiau pe fiecare din nenumăratele platouri: „Ştiţi ce reprezintă toate astea? Este un arhipelag de cine ce urmează a fi luate, iar fiecare cină este, la rândul ei, un alt arhipelag. Ei bine, nu uitaţi, totul este arhipelag în Japonia, totul se explică prin această noţiune. Ţara este un arhipelag. Familia este un arhipelag. *Kaisha* (întreprinderea) este un arhipelag. Oriunde te-ai afla, trebuie mereu să iniţiezi o expediţie până în insula din faţă ca să ştii cum trebuie să gândeşti. Un japonez în sine este un arhipelag. Asta înseamnă că are în el o mulţime de păreri şi de gânduri pe care nu reuşeşte în totalitate să le pună în legătură unele cu altele. Însă un grup de japonezi ajunge să îmbrăţişeze o gândire pentru toată lumea, cea a arhipelagului său”. Voukélitch, cu fruntea lui înaltă, care o tachina la tot pasul, i-a zis în ziua aceea: „Fiţi liniştită, epoca aceea nu mai există. Era şi timpul. În curând îl vom vedea pe generalul Tojo distrugând cu o lovitură de cizmă toate platourile lăcuite şi frumoasele porţelanuri de pe ele; de fapt, nu vor mai exista arhipelaguri, ci o ditamai marmită din fier, din care vom mânca cu toţii aceeaşi supă”.

Tânăra gheişă râse zgomotos, poate puţin prea zgomotos. Era destul de clar că avea o slăbiciune pentru Voukélitch. Acesta, prin tachinările sale, o menţinea constant în vervă. Replicile sale erau imediate şi nostime. Amândoi sfârşeau prin a forma o pereche de comici, ca aceia de pe scenele micilor teatre de povestitori populari, care ne delectau cu lungile lor replici picante şi improvizate.

Din nefericire, biata Ichichiyo şi bietul Vouki vedeau atât de bine lucrurile din jurul lor, lucruri care mergeau tot mai rău! Poate că ea, drăguţa „gheişă de la agenţia Havas", a fost cea mai stupefiată dintre noi toţi să afle că toată această drăgălăşenie nevinovată nu ducea altundeva decât spre o dramă autentică. După cum am mai povestit şi în altă parte, Voukélitch a fost arestat cu mai puţin de trei luni înainte de episodul Pearl Harbor, acuzat de apartenenţă la reţeaua faimosului spion Richard Sorge şi de a fi lucrat în favoarea Moscovei. Misiunea lor, pe care o îndepliniseră cu succes, fusese să facă în aşa fel încât Japonia, aliata Germaniei naziste, să se hotărască să o părăsească pe aceasta din urmă în iunie 1941, în războiul împotriva Rusiei sovietice, şi să nu invadeze Siberia, în ciuda rugăminţilor presante ale lui Hitler, care se năpustea în acel moment asupra Moscovei[1]. Lui Ichichiyo evenimentele i-au adus neplăcerea repetată, şi ruşinoasă în ochii colegelor ei, a nenumăratelor interogatorii de la poliţie. Aceasta, cu violenţa sa obişnuită, o obliga să raporteze tot ceea ce îi spusese Voukélitch despre situaţia mondială, despre mersul războiului şi viitorul comunismului, ca şi cum, sărăcuţa, ar fi putut să primească de la el tot felul de confidenţe în legătură cu Hitler, Stalin şi ambiţiile lor de a cuceri lumea...

Într-o seară, în alte vremuri fericite, cu mult înainte de episodul evocat anterior, pe când îi ziceam lucruri drăgălaşe despre Japonia, ea a emis o formulă lapidară şi de o amărăciune neaşteptată, pe care n-am mai uitat-o niciodată: „Această ţară blândă e atât de dură".

1. A se vedea *L'Espion qui sauva Moscou*, Seuil, 1981.

Nopţi de bucurie,
nopţi de disperare

Numai Dumnezeu ştie cât de mult bombele japoneze de la Pearl Harbor au făcut să se vorbească despre ele începând cu decembrie 1941, însă nu ni s-a vorbit niciodată despre „bomba” – dacă mi se permite acest nefericit joc de cuvinte – pe care au făcut-o japonezii în capitală, în ziua aceea şi în vremurile de după. În mod firesc, gheişele au fost primele care au dat tonul sărbătorii, fiind instantaneu mobilizate şi pregătite în hainele lor superbe, atât pentru o celebrare la care nu se aştepta nimeni, cât şi pentru o victorie de dimensiuni incredibile; gheişele şi, desigur, toţi militarii pe care isprava rivalilor lor, marinarii, îi luase pe neaşteptate. Nimeni nu mai văzuse, ca în seara aceea, în vestibulele de la intrarea în saloanele de ceai şi în *machiai*, asemenea munţi de cizme pe care frumoasele nopţii, cu kimonourile lor strălucitoare, se străduiau să-i treacă, în şosetele lor albe. Tot aşa, nimeni nu mai pomenise, sub puzderia de drapele ale Japoniei, asemenea aglomerări de maşini de lux, amestecate cu maşini militare de culoare kaki. Peste toate, reporterii, care reuşeau să se fofileze pe culoare până la rogojinile banchetelor aflate în desfăşurare, avizi să audă de la purtătorii de cuvânt din marină ori armată cele mai mici detalii despre expediţia din Hawaii, despre conducătorii ei, despre pregătiri şi rezultate. Toată lumea bea în exces. Afară, auzeai peste tot vocile asurzitoare ale vânzătorilor de ediţii speciale care anunţau primele relatări despre ceea ce numeau „bătălia din Hawaii” şi cuvintele solemne ale împăratului în celestul său răspuns din acea dimineaţă care anunţa războiul.

În seara aceea, gheişele au uitat regula de a bea cumpătat şi de a nu participa la cină. Chitarele lor nu mai cântau cântece triste de dragoste, ci cântece patriotice. Cât despre „falsele gheişe”, în sute de locuri erau mult mai cerute decât cele adevărate; în special în Yoshiwara, care, în sunetul acelor *banzai* repetate la nesfârşit, a bătut recorduri istorice de afluenţă şi de euforie. În ceea ce le priveşte, miile de baruri cu fete din capitală n-au făcut niciodată afaceri atât de bănoase, nici n-au cunoscut petreceri mai zgomotoase udate cu saké, bere şi whisky japonez. Nici provinciile n-au

fost mai prejos. Fapt istoric: cu toate că fusese o zi de luni obişnuită, milioane de locuitori ai Japoniei vor dormi a doua zi aproape până la zece dimineaţa, iar gheişele, până după prânz. Trebuie însă să adăugăm că, începând cu ziua următoare şi până la sfârşitul războiului, cele O Sută de Milioane, după cum îi numea presa (de fapt nu erau decât 75 de milioane în vremea aceea), îşi reluau munca la prima oră a dimineţii, de altfel fără nici o urmă de isterie războinică, având în vedere că ţara cunoştea deja o disciplină severă de mai bine de trei ani, de când ducea război cu China.

1942, anul primelor mari victorii, a reprezentat pentru gheişe, dar şi pentru acele hostess din baruri, marele an al serilor pline de veselie şi domnia saloanelor de ceai. Poporul credea că războiul era pe jumătate câştigat, în ciuda unor serioase accidente pe care cenzura le ascundea cu mare grijă (bătălia de la Midway, de exemplu). *Blitzkrieg*-ul japonez din sudul Asiei şi insulele Pacificului îşi avea victimele sale. Marea modă pentru oficiali şi prietenii lor, sau prietenele lor, era să primească tot felul de produse, de mai mică sau mai mare importanţă, provenite de pe urma jafului din mările Sudului: minunate stofe bizare aduse din insule, măşti din Indonezia, bluze brodate din Filipine, mâncăruri exotice şi, uneori, chiar splendide maşini americane sau englezeşti capturate în Singapore sau Hong Kong.

Acest lucru nu mai putea dura şi, din primăvara anului 1943, au început deja, prin decrete ale generalului Tojo, tot felul de restricţii pe care urma să le resimtă îndeosebi graţioasa lume a Florilor şi a Sălciilor. De pildă, brusca penurie de mătăsuri şi limitarea stofelor, pe care trebuia să le cauţi de acum încolo pe piaţa neagră la nişte preţuri uneori prohibitive. Mai era şi înmulţirea extrem de stresantă a exerciţiilor de apărare antiaeriană la care gheişele erau obligate să participe laolaltă cu celelalte femei obişnuite din cartier, purtând cagule şi pantaloni bufanţi. Şi o ultimă lovitură: închiderea cartierelor de plăceri la începutul anului 1944. Mai mult de trei mii de saloane de ceai au fost închise de poliţie şi vreo trei mii de gheişe au fost nevoite să intre în şomaj. În acelaşi moment, se închideau sute de mii de restaurante modeste, nenumărate prăvălii, majoritatea teatrelor şi multe cinematografe care nu mai proiectau de altfel decât filme proaste vechi.

Viaţa de zi cu zi nu era deloc veselă pentru noi, francezii, şi, în afară de lectura făcută acasă, una din consolările mele era să explorez pe jos acest oraş nesfârşit şi fascinant pentru mine, care încă mai avea câteva clădiri vechi şi spaţii verzi. Într-o duminică a anului 1943 – era înaintea decretelor generalului Tojo, însă climatul se înrăutăţise deja foarte mult –, plecasem într-o lungă plimbare cu doi prieteni francezi şi lăsasem melancolia să-mi îndrume tainic paşii spre unul din locurile mele favorite: malurile fluviului Sumida. Se lăsa seara sub un cer cenuşiu, apropiat de pământ, în adierea unui vânt dinspre mare; această Tamisă a Orientului mă încânta o dată în plus, cu frumoasele ei poduri vechi din fier şi malurile tipic japoneze. Pentru a contempla priveliştea, ne opriserăm în mijlocul unuia dintre acele poduri mari şi arcuite. Pe malul fluviului, pe partea dreaptă – în stânga noastră – strălucea cartierul Podului Sălciilor, care ne atrăgea ca un magnet. Lungul şir al saloanelor de ceai, pline deja de lumină în interior, construite unul lângă altul, aproape toate terminându-se pe malul fluviului, cu grădiniţele lor rafinate, toate aceste detalii compuneau un decor nemaivăzut. Cum stăteam sprijinit de balustrada podului, mi-a venit o idee: „Prieteni, iată unul din locurile din Tokyo în care ar trebui să ne găsim adăpost. Să încercăm să-l găsim, să descoperim, prin urmare, pe acest mal un salon de ceai care să ne primească. După cum ştiţi, fără recomandări şi străini pe deasupra, avem toate şansele să fim daţi afară de peste tot în modul cel mai politicos. Dar să încercăm... să deschidem mai multe uşi, cine ştie? Poate că cineva o să ne primească”.

Ei bine, lucru rar în Japonia, această idee de a fi primit fără nici o recomandare a reuşit. Fireşte, primele încercări nu au fost tocmai fericite. Nimeni nu ne dorea; în unele locuri, chiar, demersul nostru era de-a dreptul suspect. După mai multe încercări sortite eşecului, iată însă că, într-un salon încântător, puţin mai în josul fluviului, o patroană drăguţă căreia îi repetam acelaşi refren – că suntem nişte bieţi francezi, departe de ţara lor de multă vreme, din cauza războiului, atinşi de vitregia vremurilor, însă îndrăgostiţi de fluviu –, o patroană drăguţă, după cum spuneam, în kimono roşu-închis şi care sigur era o fostă gheişă, a consimţit să ne primească şi să ne dea de băut. Salonul se numea Yayoi, un nume vechi care însemna luna martie sau începutul primăverii. În scurt timp, eram deja instalaţi pe

pernuţele noastre – un vis în sfârşit realizat! –, într-o cameră luminoasă şi primitoare ce parcă intra în apele fluviului. Imaginile mişcătoare ale negustorilor luminaţi de lampioane se decupau în pătrăţelele de lemn ale ferestrelor fin lucrate. Am comandat cina şi, pentru a ne face acţiunile să crească, am chemat şi o gheişă. Cum eram noi în acele locuri şi cum nu cunoşteam nici un nume de gheişă, am descris, în schimb, performanţele pe care le aşteptam de la ea, cu toate că eram siguri că, de fapt, vom vedea intrând cine ştie ce păpuşă prostănacă, ascunzându-şi grimasa sub un fard gros. Dar... surpriză! Domnişoara Utagiku, prosternată mai întâi pentru salutul de la intrare, a ridicat spre noi un chip minunat, cu obraji calzi şi netezi ca un puf de piersică. Cina a fost gustoasă, copila încântătoare, iar negustorii încă mai treceau uşor prin faţa noastră, profitând de reflux. Am descoperit un lucru emoţionant, pe care mi-am reproşat de a nu-l fi remarcat pe vremea lui Chidori: pe un cer care se limpezise, luna plină strălucea chiar în faţa noastră, deasupra fluviului.

În acea epocă, în care atâtea saloane de ceai se închideau, Yayoi era dintre acelea care beneficiau de o amânare, la fel ca şi, puţin mai sus pe mal, lungul şir al saloanelor din Yanagibashi. Însă, cel mai adesea, seara alarma antiaeriană făcea să se stingă întreaga panglică de lumini şi, astfel, luai cina între nişte perdele negre, groase. Ca celibatar, în acea perioadă de lipsuri, mâncam adesea în oraş, iar Yayoi devenise unul din locurile în care veneam din când în când, singur sau cu prietenii, ca să iau o masă simplă şi gustoasă, cu orez ceva mai alb, lucru rar în acele vremuri. Patroana, drăguţă şi discretă, nu mai era gheişă, însă găzduia una sau două începătoare, pe care, de altfel, nu le vedeai aproape niciodată. Se numea Teruko, iar eu am devenit un client şi un prieten al casei.

Într-o zi am putut să mă uit în albumul cu fotografii al familiei. Vedeai acolo imagini vechi, în alb-negru, cu Teruko şi părinţii ori prietenele sale, picnicuri de altădată, vizite în locuri celebre. Pe când întorceam o pagină şi mă uitam din întâmplare la două sau trei imagini îngălbenite cu o tânără femeie în ţinută de gheişă, patroana ori cele câteva servitoare sau persoane care erau pe acolo lăsară să izbucnească în spatele meu nişte râsete pe jumătate înfundate. „Nu ştiţi cine e? mă întreabă Taruko-san. Ei bine, închipuiţi-vă că nu este altcineva decât Sassa, faimoasa gheişă, criminala al

cărei scandal a făcut atâtea valuri în întreaga Japonie în urmă cu cincisprezece-douăzeci de ani.” Sassa! Într-adevăr, eram la curent cu acel fapt divers celebru şi scandalos, însă ce căuta portretul ei în acest album? „Pur şi simplu, ea era patroana acestei case. Şi după ce a făcut ce a făcut şi a fost condamnată, casa i-a fost pusă în vânzare, iar noi am cumpărat-o.”

Care era deci faimoasa poveste a gheişei Sassa? Era drama după care, patruzeci de ani mai târziu, cineastul japonez Nagisa Oshima a făcut celebrul său film, mai mult decât îndrăzneţ, un adevărat succes la Paris şi în alte părţi, *Imperiul simţurilor*. Scenariul este inspirat dintr-o poveste adevărată. Frumoasa Sassa, gheişa, avea pentru amantul ei o pasiune atât de puternică, încât, în ziua în care a descoperit că o înşela, că urma să o părăsească în curând, l-a ucis. Însă într-un mod deosebit. Când a fost găsit cadavrul, s-a descoperit că nu mai era întreg: lipsea ceva din el. Îi tăiase penisul, şi nu ca în film, cu un cuţit... Murise deci în urma unei hemoragii. Ea fugise. Însă când a fost prinsă, departe de acele locuri, la o săptămână după cele întâmplate, şi după ce a fost arestată, s-a descoperit că păstra ca pe un lucru de mare preţ, în mâneca largă a kimonoului, bucata lipsă, înfăşurată şi legată cu grijă într-o eşarfă de mătase...

Care fusese condamnarea? O lungă pedeapsă cu închisoarea, după cuvintele lui Teruko-san. Şi apoi, nu prea se mai ştie de ce, poate graţie comportamentului său exemplar, fusese eliberată în cel mai mare secret. „Astăzi este liberă. Locuieşte acum în zona Atami, o plajă populară aflată la ceva distanţă de Tokyo, unde «gheişele» de mâna a doua sunt numeroase, şi are nu ştiu ce casă, poate un restaurant, poate un han.” După care Teruko a adăugat, râzând: „Mai poate fi văzută din când în când prin Tokyo, uneori vine să ne viziteze...”.

La ceva timp după acel moment, înainte ca Yayoi să se închidă, cinam acolo, poate pentru ultima dată. Deodată, mare agitaţie în culise, iar cineva vine şi mă roagă să mă ridic imediat. „Este aici! Sassa este aici! Tocmai a trecut... Dacă vreţi să o mai vedeţi, veniţi repede, aveţi noroc!” Am fugit spre intrare. Uşa era încă întredeschisă. Afară cădea o ploaie fină. Între cei doi batanţi ai uşii, am zărit spatele unei femei ce se îndepărta. Era

îmbrăcată cu un fel de pelerină dublă, ţărănească, şi se grăbea cu capul plecat spre celălalt capăt al străzii. O întâlnisem pe Sassa.

Închiderea localului Yayoi a avut loc probabil în primăvara lui 1944, când totul se dezagrega. Începuseră bombardamentele americanilor şi, odată cu ele, debandada, dacă nu panica, în lumea gheişelor, ca şi în întregul univers de femei obligate să intre în şomaj: cele din magazine, birouri etc. Se zice că atunci foarte multe gheişe căutau cu disperare să se mărite. Cele mai frumoase sau cele mai norocoase reuşeau, unele deveneau *mekake*, adică soţia numărul doi, întreţinută mai mult sau mai puţin la vedere, departe de soţia legitimă. Cele care aveau ca protectori oameni foarte bogaţi erau instalate în reşedinţe secundare, la adăpost, la mare sau la munte, aproape de Tokyo. Mai erau cele pe care le puteai revedea secretare în ministere sau în administraţie, uneori dactilografe sau mânuind un *soroban*, acel abac tipic japonez al contabililor. Însă multe dintre ele, mai ales în rândul celor tinere, nu au scăpat de a fi rechiziţionate de piaţa muncii, care le învăţa să taie piese din metal sau să coasă paraşute. Cele mai înţelepte, la urma urmelor, au fost cele care s-au întors în satul lor, unde îşi aveau părinţii sau relaţii vechi: înţelepte pentru că, înainte de 1944, bombele americane au început să cadă din ce în ce mai mult atât asupra capitalei, cât şi a tuturor marilor oraşe. Iar nouă luni mai târziu, drama de la Hiroshima şi capitularea Japoniei din 15 august 1945.

Renaşterea

A spune că, după înfrângere, Tokyo era într-o stare groaznică înseamnă a spune prea puţin. Tokyo nu mai exista. Sub o ploaie de vreo două milioane de bombe incendiare cu napalm, aruncate cu ocazia numeroaselor raiduri ale aviaţiei americane, Tokyo dispăruse complet de pe hartă, precum Hiroshima în urma bombei atomice. Ei bine, la şase luni după înfrângere, japonezii, revenindu-şi complet şi angajându-se pe făgaşul unei Japonii democratice, reconstruiseră deja cu un curaj extraordinar un oraş de căsuţe ce se întindea pe un spaţiu mare, căsuţe de lemn ce aveau să se transforme, puţin câte puţin, în adevărate case. În acest oraş în plină prefacere, prima industrie ce urma să renască, activă imediat după război, a fost cea a plăcerilor, încurajată, fireşte, de ocupanţii americani. Sub numele de „gheişe”, Japonia oferea acestor soldaţi care se întorceau din război prostituate, fete sărace, pentru care aceasta era singura şansă de a se putea hrăni şi supravieţui şi pe care de altfel aceştia le botezaseră aproape imediat cu un nume inventat de ei, *pam-pam-girls*. Mai vedeai, de asemenea, proliferând baruri cu fete, între acestea şi cele descrise mai sus existând, în acel moment, puţine diferenţe. Cât despre gheişele adevărate, puteai să crezi că aparţin trecutului, istoriei. În barbaria de după război şi bâlciul ocupaţiei, se terminase, la prima vedere, cu această vocaţie perimată. Slujitoarele vechilor tradiţii şi compania lor plină de rafinament păreau a fi dispărut.

Greşit! În realitate, şi în domeniul lor reconstrucţia îşi urma cursul, iar unele cel puţin încercau să se regrupeze, să-şi ajute şi să-şi adune surorile risipite, făcând astfel să renască fosta lor profesie. Măcar puteau spera acest lucru. Într-o Japonie care încerca să renască, una dintre cele mai mari noutăţi era un lucru de care fostul regim militar n-avusese deloc habar şi pe care nu l-ar fi permis niciodată: căutarea plăcerii. Această idee venea din America, iar MacArthur o înscrisese chiar în noua Constituţie. Această formulă era ceva care, în democraţie, atrăgea tot mai mulţi cetăţeni ai vremurilor noi. Cine ar fi putut mai bine decât gheişele să facă să reapară în această ţară un lucru uitat de atâta vreme: surâsul? Cine ar fi fost mai potrivit să reintroducă în petrecerile de după război graţia, frumuseţea şi

ţinuta?

În acest context, ne vom mira mai puţin de faptul că, printre primele construcţii care se ridicau pe cenuşă şi reapăreau aidoma celor dinainte, sau chiar mai frumoase, au fost cele ce urmau să le adăpostească pe gheişe: saloanele de ceai sau casele de rendez-vous, amândouă, de altfel, reunite adesea sub acelaşi acoperiş. Pentru mulţimea de nefericiţi care încă nu aveau unde locui, acest lucru era un adevărat scandal. Însă puţini se mirau, ştiind prea bine că cei care-şi băgau banii în construirea unui salon de ceai făceau una dintre cele mai rentabile investiţii ale momentului. Aceste case cu gheişe erau, de altfel, printre locurile rarisime în care, graţie comerţului la negru, nu duceai lipsă de nimic, în mijlocul unui oraş înfometat. La întoarcerea din război, prietenul meu Machida, arhitect, care terminase pe vremuri Artele Frumoase la Paris, îşi găsise casa distrusă şi familia dispersată sau zdrobită. Astfel, a avut ideea strălucită să meargă să locuiască la gheişe. Aici nu-ţi lipsea nimic, iar viaţa era fericită, povestea el. Un mecanic montase chiar, cu ajutorul unei vechi rezistenţe, o sabie pe care o cufundai direct în apa căzii, cu zgomot şi o explozie de aburi; într-o clipă aveai acel lux ce nu-l găseai nicăieri: o baie fierbinte. În curând, Machida a rămas fără bani, însă era atât de popular, te distrai atât de bine în preajma lui şi trăia o poveste de dragoste atât de frumoasă cu una din tinerele fete, că a fost păstrat în casă gratuit. Nu a părăsit acel loc decât atunci când şi-a răpit iubita, după ce s-a căsătorit cu ea.

Dintre gheişele care apăreau după catastrofă, unele se adunau, în special cele mai cunoscute, sau cele mai în vârstă şi cele mai înţelepte, ca să analizeze situaţia şi să găsească o soluţie pentru salvarea profesiei lor. Încă mai sunt amintite numele câtorva dintre aceste femei care au organizat şi au reuşit ceea ce-şi propuseseră, în special al doamnei Kikumura, din Shimbashi, Tokyo, şi al doamnei Inouye din Gion, Kyoto. Le-am văzut şi le-am auzit, în acea vreme, în timpul reuniunilor lor vesele şi al discuţiilor lor aprinse pe aceste naufragiate, femei ce puneau bazele unei noi epoci a gheişelor.

Reuşisem, părăsind dormitoarele oficial atribuite ziariştilor de Cartierul General al lui MacArthur, să obţin o micuţă garsonieră într-una dintre puţinele case încă în picioare, un adevărat miracol, înconjurate de ruinele din Tsukiji, unul dintre cele mai cunoscute cartiere de gheişe ce depindeau de cartierul cel mare, Shimbashi. Era un fost salon de ceai pe care o fostă

gheişă, extraordinara şi faimoasa doamnă Saito, îl renovase şi îl transformase într-un han, adică un hotel japonez în stil tradiţional. În mijlocul ruinelor, în inima capitalei, exista unul din locurile de adunare cele mai active ale fostelor gheişe, unde, cu voie bună, povestind lucruri hazlii şi jucând zgomotoase partide de mah-jong, se pregătea renaşterea, zborul acestei păsări Phoenix, gheişa[1].

Efectiv, perioada de după război avea să le vadă renăscând pe gheişe, mai ales la sfârşitul ocupaţiei, nişte gheişe din ce în ce mai diferite de surorile lor mai mari din epoca militară ori din vremurile mai vechi. Şi aceasta ca efect al ordonanţelor care au început să cadă, de la înălţimea Cartierului General al lui MacArthur, precum fulgerul din mâna lui Jupiter stând pe tron, sub titulatura generală de „emancipare a femeilor japoneze” – voi reveni asupra acestui subiect – şi ca urmare a evoluţiei moravurilor într-o Japonie „democratizată” . Între timp, situaţia gheişelor era, în ansamblul ei, mizerabilă şi viitorul acestei profesii părea foarte incert.

La începutul anului 1946, adică după vreo şase luni de la înfrângere, am luat în Ginza, un cartier odinioară elegant, însă pe atunci în ruină, un interviu deloc banal. Convocasem nişte gheişe din Shimbashi care cunoscuseră războiul, pentru a vorbi cu ele despre recentele lor necazuri, dar şi despre noile lor speranţe, dacă măcar mai aveau. Au venit vreo cincisprezece sau ceva mai multe, printre ele câteva în vârstă de vreo şaizeci de ani; au răspuns la întrebările mele cu o gentileţe şi o bună dispoziţie care şi acum mă bucură.

„Pe la mijlocul războiului, nu eram mai mult de şaizeci, mi-au spus ele, noi care, în vremurile bune, fuseserăm de zece ori mai numeroase; la sfârşitul lui, nu mai eram decât vreo cincisprezece. Cele trecute de patruzeci de ani plecaseră, iar câteva tinere ajunseseră muncitoare. Nu se duceau la uzină, li se aducea ceea ce trebuiau să facă acasă.

— A existat o piaţă neagră a gheişelor, a zis o alta. Şi ştiţi cine a profitat de ea? Nimeni alţii decât generalul nostru suprem, prim-ministrul Tojo, şi prietenii săi, care decretaseră înainte închiderea tuturor stabilimentelor!

— Bombardamentele? Au fost rănite printre noi, dar nu a murit nimeni. S-au văzut gheişe fugind de incendiu în cămăşi. În acea faimoasă noapte de martie, am putut să-mi salvez familia, a zis una dintre tinere. Înainte de a fugi, ne aruncaserăm, aşa îmbrăcate cum eram, în apă. Bucăţi de lucruri

în flăcări veneau de peste tot, aşa că, pentru a trece de cele mai periculoase locuri, ne înfăşuraserăm în pături ude. Am rămas un moment culcată sub pătura mea, pe malul şanţului cu apă ce înconjura palatul, iar cei ce fugeau în jurul meu, crezându-mă moartă, voiau să ia pătura de pe mine ca să şi-o însuşească."

Şi acum?

„Suntem ca nişte copii care învaţă să meargă, zise râzând O-Hana, o femeie frumoasă între două vârste. Altădată eram nişte copile răsfăţate. Astăzi, imaginaţi-vă, ne urcăm în tramvaie şi trenuri foarte aglomerate; odinioară eram elegante, azi suntem ca nişte saci de cartofi dulci şi ne ducem singure bagajele."

Una dintre colegele sale explică la rândul ei: „Chiar în vârstă, o gheişă de odinioară era nevinovată ca o fată de şaptesprezece ani când era vorba de probleme materiale. Ce ni se cerea? Patru lucruri: 1) să fii frumoasă; 2) să nu fii deloc vulgară; 3) să trăieşti într-o lume a dragostei şi a eleganţei, într-o perpetuă competiţie, de altfel, cu celelalte; 4) să practici o artă austeră. Cum să îndeplineşti astăzi toate aceste condiţii, spuneţi-mi? Punctul 2 era foarte lăudat, însă cum vreţi să se revină vreodată la el? Şi-apoi, ce-o să se întâmple acum, de vreme ce ni se inculcă mereu să nu ne gândim decât la dragoste?".

Cea care vorbea era o femeie de vreo şaizeci de ani, încă frumoasă, respectată de partenerele ei. Kazue îi era numele. „Kazue, vorbeşte-ne despre subiectul acela, îi zise una mai tânără, agitată, spune-ne ce crezi.

— În nici un caz nu era vorba de dragoste, iată care era într-adevăr regula de atunci. Arta noastră trebuia să fie înaintea oricărui alt lucru. Când exista un happy-end, cum se zice astăzi, acesta era căsătoria, însă, odată cu ea, gata cu profesia, nu mai erai gheişă! Rare erau cele care îşi păstrau prestigiul; sau, în cazul în care una fugea cu vreun amant sărac, era dispreţuită de colegele ei. Ştiinţa gheişelor venea din experienţa lor cu bărbaţii în ceea ce priveşte problemele lor în dragoste. Trebuie să cunoşti dragostea, însă să o depăşeşti. Gheişei îi va lipsi rafinamentul, consistenţa, dacă nu trece prin această experienţă. Care este cea mai bună şcoală a unei gheişe? Este tocmai dragostea depăşită. Fireşte, aproape toate se îndrăgosteau mai devreme sau mai târziu şi aproape toate au avut iubiri tragice. Însă o gheişă nu este cu adevărat gheişă decât dacă ştie să-şi înfrângă iubirea de dragul artei. Nu poate avea în acelaşi timp o pasiune

pentru un bărbat şi pasiunea pentru arta sa: aceasta trebuie să servească tuturor bărbaţilor. Este motivul pentru care, odinioară, fructul dragostei erau lacrimile. Doar când trecuse prin asta, când înţelesese acest lucru, se putea număra printre adevăratele gheişe. Dar nu va mai fi niciodată aşa, fără îndoială. Să-ţi reprimi sentimentele pare azi ceva de-a dreptul stupid."

Pentru moment, în orice caz, ocupaţia americană nu era deloc favorabilă unei reapariţii a gheişelor. Japonia mişuna de soldaţi şi era mai degrabă jungla acelor *pam-pam-girls*. La nivelul ofiţerilor, americanilor frumoşi şi bogaţi le venea foarte uşor să-şi găsească prietene frumoase, uneori chiar din înalta societate. Însă, cu rare excepţii, nu-i interesa deloc lumea complicată şi bizară a gheişelor, şi invers: acestea, în faţa fostului duşman, îşi păstrau demnitatea. În plus, situaţia economică şi alimentară rămânea pe mai departe grea, iar saloanele de ceai serveau mai degrabă întâlnirilor de afaceri decât altor scopuri. Uneori, accidental, adăposteau o clandestinitate politică născută din înfrângere. Am povestit în altă parte cum a fost posibil ca, tocmai în saloanele de ceai, să regăsesc, în 1945, pista extremei stângi ce nu fusese încă „reabilitată" şi cum, tot aşa, am văzut în aceste locuri întâlnindu-se în taină proscrişi ai fostei extreme drepte[2].

La mai bine de şase ani după înfrângere, între 1951 şi 1953, aveam în sfârşit să asistăm la o renaştere reală a gheişelor.

1951: sfârşitul ocupaţiei; 1953: sfârşitul războiului din Coreea, care menţinuse în Japonia mii de soldaţi americani. După plecarea acestora, lumea a descoperit că, în numai câţiva ani, japonezii nu numai că reconstruiseră un Tokyo modern, unde creşteau deja primele blocuri cu multe etaje, ci reconstruiseră şi o Japonie a tradiţiilor, în care reapăreau modele şi plăcerile dintotdeauna. Faţada ocupaţiei americane, acest bâlci zgomotos, mascase renaşterea, care avea loc în linişte, a unei Japonii a japonezilor, o lume secretă şi închisă. O nouă vârstă de aur se deschidea, de exemplu, pentru Akasaka şi Shimbashi, cele mai elegante cartiere de gheişe, în chiar centrul capitalei. O vârstă de aur, mai întâi pentru că activitatea şi prosperitatea corporaţiilor aveau să le depăşească chiar şi pe cele de altădată. Dar şi pentru că nu urma să dureze multă vreme. Vreo zece ani, vechea Japonie avea să continue să dea acestor cartiere întreaga lor originalitate, iar aceasta mulţumită prezenţei gheişelor. Domniei acestora îi va urma însă, în boom-ul anilor de mare creştere economică, o

alta, cea a promotorilor şi a betonului, ceea ce va însemna sfârşitul acestui vechi decor.

Pentru moment, Akasaka, de exemplu, redevenise un adevărat sat străbătut de străzi cochete, cu căsuţe din lemn cu un etaj. Printre ele străluceau, prin eleganţa lor luxoasă, saloanele de ceai, restaurantele bine-cunoscute cu bucătărie japoneză şi tot ce reprezenta domeniul corporaţiei gheişelor. Puţin mai târziu de ora şase seara, când se lua cina, căci masa de seară se ia foarte devreme în Japonia, vedeai apărând, mai numeroase ca niciodată, puternicele limuzine negre ale politicienilor, ale oamenilor de afaceri şi ale diplomaţilor, de vreme ce ministerul unde lucrau era în apropiere. Puteai vedea coborând din aceste limuzine personaje îmbrăcate sobru, impecabil, ce contrastau nostim cu roiul de gheişe în kimonouri de mătase de toate culorile – unele ajungând cu ricşa –, cu graba personalului feminin frumos îmbrăcat, cu bucătarii cu bonetele lor albe şi patroanele caselor, cu perucile lor negre, înalte, îngenuncheate în prag, pentru seria de temenele de întâmpinare în faţa acestor miniştri şi directori generali care rămâneau în şosete ca să poată intra. Multe din aceste case aveau suficient teren pentru a fi înconjurate de grădini în miniatură gândite de artişti grădinari. Spre stradă, acestea aveau adesea superbe „ziduri" din lemn, înalte, vopsite în negru, ca pe vremea vechiului Edo. Renaşterea sau mai degrabă continuarea unor tradiţii încă vii ale vechii Japonii era în toi în fiecare an în jurul datei de 15 august, cu ocazia sărbătorii *Bon* (sărbătoarea morţilor). Gheişele în kimonouri de vară deschise la culoare sau în uşoarele *yukata* din bumbac se arătau de această dată în miezul zilei, dar şi pe parcursul ei, amestecate adesea cu populaţia din cartier, formând cu toţii o lume în costume vechi, foarte colorate, pentru a aclama trecerea litierelor sacre coborâte din templul local. Tineri pe jumătate dezgoliţi şi îmbibaţi cu saké le plimbau în timpul celor două zile de muzică, de sărbătoare, de ovaţii şi de zgomote de tot felul, pentru a le arăta spiritelor semidivine din raclele lor de aur că, sub protecţia lor, poporul era fericit şi prosper.

Acesta era şi fericit, şi prosper, iar eu depun mărturie pentru asta, căci aveam în cartier, soţia mea şi cu mine, casa noastră, grădina noastră (dispărute astăzi sub treizeci de metri de beton). Eram din sat, îi cunoşteam toate cotloanele, oamenii şi bârfele. Se spunea într-o vreme că Kishi, care

avea să devină în scurtă vreme prim-ministru, hotărâse, cu prietenii săi politicieni din Dieta aflată foarte aproape de noi, pe deal, şi cu cei din mediile de afaceri, hotărâse deci să reînvie Akasaka. Investiseră importante capitaluri pentru a reconstrui, printre altele, Nakagawa, o faimoasă *machiai*. Apoi a fost rândul acelor celebre case de dinainte de război, precum Hasegawa, Kawasaki, Tamamwhi (al cărei nume înseamnă „greier elegant"). Cel mai vesel era Kazuo, un restaurant mare, unde veneau nenumărate gheişe. Purta numele unui actor de cinema cunoscut pentru rolurile sale de capă şi spadă şi era administrat de soţia lui, fostă gheişă din Shimbashi. Fuseseră primite aici, printre gheişe, mari personalităţi din străinătate aflate în trecere, precum Nehru sau Soekarno. Toată lumea ştia în cartier că Ichiman, marele restaurant al gheişelor, aflat pe deal, avea drept proprietară şi patroană pe prietena nu ştiu cărui bancher de la Banca Japoniei sau că un alt restaurant, al cărui nume îmi scapă, avea ca patroană tot o fostă gheişă, prietena cunoscutului politician Ichiro Kono; acesta cumpărase localul pentru ea, plătind un preţ de 70 de milioane de yeni la vremea aceea. Un alt exemplu: *Nagoya*, un restaurant faimos pentru grătarele sale de pasăre, avea ca patroană o veche cunoştinţă de-a mea, doamna Saito, fostă gheişă de renume, al cărei hotel, rămas printre ruinele lăsate de războiul abia încheiat, fusese primul meu adăpost. De altfel, peste puţină vreme, avea să se mute la New York, unde restaurantul ei japonez continuă să fie şi astăzi cel mai renumit din oraş.

Cunosc mult mai puţin geografia, era să spun gheişo-grafia marelui cartier concurent Shimbashi. Casele cele mai şic se găseau în spatele Shimbashi Embujo, teatru fondat de şi pentru corporaţia de gheişe din acest cartier. În primul rând, este Kanetanaka, o casă de rendez-vous care se lăuda că-l avea oaspete uneori pe Yoshida, cunoscutul prim-ministru şi fondatorul Japoniei democratice de după război. În al doilea rând, se putea vorbi despre Tagawa, tot o casă de rendez-vous, care era onorată, la rândul ei, să-l primească pe ministrul de Externe, domnul Fujiyama. Decorul actual al cartierelor Shimbashi şi Akasaka nu mai are nimic în comun cu cel din primii zece ani de după război, când devenise, de altfel, cel de odinioară. Acolo unde se înalţă astăzi clădiri foarte înalte, mâzgălite de o publicitate excesivă, persista un decor aproape provincial. Acesta era fermecător din trei motive: căsuţele cu un singur etaj, canalele cu podurile lor arcuite şi sălciile plângătoare. Unde în altă parte mai puteai vedea

primul bulevard al unei mari capitale umbrit pe toată lungimea sa de sălcii plângătoare? Acest lucru era mândria bulevardului Ginza, axa principală a cartierului. Sălciile îl făceau celebru şi îi confereau un romantism astăzi dispărut. „Să mergi pe Ginza” pe sub sălcii, la orele după-amiezii, era plăcerea hoinarilor, dar şi a cunoscătorilor – mai erau pe atunci, printre japonezi, oameni cărora le plăcea să se plimbe –, căci acest bulevard era şi locul de întâlnire preferat al tinerelor şi al femeilor frumoase. Cât despre prăvăliile aflate în căsuţe, de acolo aveau să plece câteva din cunoscutele mărci japoneze care vor face înconjurul lumii: camere de filmat, produse cosmetice, aparate de radio. În sfârşit, canalele ce străbăteau capitala erau una din ultimele moşteniri ale vechiului Edo: în timp, acestea au fost secate şi acoperite cu beton pentru a fi transformate în străzi.

Această evocare nu ne îndepărtează de la subiectul meu, gheişele, după cum vom vedea. Unul din canalele acestea trecea chiar pe lângă teatrul Shimbashi Embujo, despre care am vorbit, şi până în 1964 una din plăcerile mele, atunci când începea vara toridă din Tokyo, era să închiriez acolo o barcă în stil vechi – o altă imagine Edo – ca să merg să mă bucur pe apă, în general într-o companie agreabilă, de răcoarea serii. Marinarul ajungea, luând în zigzag drumul canalelor, până la vărsarea fluviului Sumida, apoi întorcea barca sa cu motor şi ne ducea în amonte pe sub şirul de poduri nenumărate, până foarte departe, în Asakusa, un cartier popular (care nu trebuie confundat cu Akasaka). Acolo îi ceream să oprească barca, după care, încet, în tăcere, mergeam de-a lungul malului drept. Astfel, îmi dădeam seama că urcasem şi în timp, că trăiam preţ de o seară în Edo, cu două-trei secole înainte: pe tot drumul meu lung se întindea o panglică puternic iluminată de cartiere cu gheişe instalate pe malurile râului. Cel mai strălucitor era iubitul meu cartier al Podului cu Sălcii, Yanagibashi, urmat, puţin mai jos, de Hamacho, de Yoshicho şi, pe celălalt mal, de Fukagawa. Casele cu un etaj din Yanagibashi, cu faţadele spre râu, se deschiseseră complet, căci, în căldura sufocantă, ca şi oamenii, se dezbrăcau, se lepădau de zidurile şi faţadele lor demontabile de la parter şi de la primul etaj pentru a se bucura de răcoarea serii. Puteai vedea astfel ce se petrece în interior, atât jos, cât şi sus, numeroase scene pitoreşti ale vieţii de gheişă, mai puţin scenele intime, dar şi ale vieţii câtorva case particulare, amestecate cu celelalte. Era vorba de dineuri fastuoase, seri petrecute împreună cu puţini tovarăşi, şedinţe de dans, ciupituri nostalgice

de coarde de *shamisen*, beţii între colegi de birou sau de întreprindere, servitoare ce se deplasează rapid purtând platouri şi gheişe care, nepăsătoare, turnau şi adesea împărţeau băutura cu invitaţii lor: totul era ca într-un film vesel sau ca într-o bandă de desene animate cu multe personaje, adevărate umbre chinezeşti. Undeva este şi Chidori, gândeam eu cu nostalgie.

Bărci traversau fluviul de la un mal la celălalt sau coborau ca şi noi: purtau lampioane, iar uneori erau pline de gheişe ca în vremurile Edo. Mai întâlneam şi şalupe cu burţile lor umflate, care ajungeau în golful capitalei cufundate în noapte. Sumida rămânea pentru mine unul din cele mai dragi peisaje din Tokyo. Bineînţeles, după război plecasem în căutarea localului Yayoi şi îl găsisem. Cochetul salon de ceai fusese şters de pe faţa pământului, ca şi celelalte, însă după patru-cinci ani era deja reconstruit, elegant şi modest în acelaşi timp. Teruko, patroana, s-a bucurat enorm când m-a văzut, iar de atunci veneam adesea să iau cina sau să beau cu prietenii, servit de fiecare dată de una sau două gheişe. Era în casă o figură nouă, o fetiţă tare drăguţă de vreo opt ani, pe care Teruko o găsise după război. Mereu în costumul ei marinăresc de şcolăriţă, Tsukiko muncea cu zel, aplecată asupra caietelor ei, cerându-mi din când în când s-o ajut la engleză. Sumida era mai departe o apă destul de curată ca să poată creşte trestia pe lângă casă, lucru de neimaginat astăzi. Peste tot înfloreau stânjenei galbeni în luna mai. Uneori, rămâneam să dorm acolo şi aveam impresia că aşternutul meu japonez cu saltelele lui călduţe şi uşoare, aproape la acelaşi nivel cu râul, avea să mă poarte pe apă ca o plută de mătase.

1. A se vedea *Orient Extrême*, Arléa, Seuil, col. „Points”, 1989.
2. *Ibidem*.

Seri şi mătăsuri

Câteva pahare de whisky fuseseră deja golite, cu noi şase aşezaţi în jurul mesei joase şi flecărind cu gazda şi prietenul nostru, T.S., un om de afaceri, când batanţii înalţi albi-aurii din spatele încăperii cu rogojini s-au deschis şi au lăsat să apară, ca la o ridicare de cortină, patru fete frumoase în kimonouri strălucitoare: prietenele noastre gheişe. Le cunoşteam pe toate. Oko (Fericirea Desăvârşită) purta în seara aceea un splendid kimono brun-închis, presărat cu crizanteme ale căror flori negre, brune, aurii şi roşu-închis se topeau într-un amestec somptuos. Sanko (Cele Trei Fericiri) era într-un kimono foarte simplu, de un albastru intens, încins de o centură de culoarea somonului cu romburi. Tsukiwaka (Luna în Creştere), în kimono alb cu fluturi albaştri, a luat loc lângă unul din cei prezenţi, aparent pentru a răspunde unor avansuri evidente pe care acesta i le făcea de ceva vreme. În sfârşit, Hideka (Superioritate Splendidă), care era, probabil, cea mai puţin interesantă în ochii invitaţilor, dar nu în ai mei. În ceea ce mă priveşte, nu vedeam mari inconveniente în faptul că era prea tânără, oarecum novice în fineţurile ce le presupunea rolul de gheişă: era acolo doar de câteva luni. Ce mă interesa mai mult era că, dintre toate, era cea mai tânără, cu un profil încântător, o gură tulburătoare şi, pe o faţă de ceară, nişte ochi alungiţi, ochi care m-au fascinat mereu. Pentru japonezi, ochii migdalaţi constituie un punct slab pe faţa unei femei frumoase; este bine ştiut că japonezele de azi, care suferă de pe urma acestui lucru, le dau o formă rotundă cu ajutorul chirurgiei plastice.

Era pentru gheişe noua vârstă de aur de care am vorbit, iar noi fuseserăm invitaţi la una din acele mese de seară pe care T.S. le oferea adesea prietenilor săi în general într-o *machiai* foarte şic. Preferata sa se numea Mineya şi se afla în spatele teatrului din Tokyo, Tokyo Gekijo, din Tsukiji. O duzină din cele mai bune gheişe din Shimbashi făceau parte dintre favoritele gazdei noastre. Nu le vedeai mereu pe aceleaşi şi nici pe toate în acelaşi timp, evident: se înlocuiau discret în timpul serii, aşa încât erau mereu cel puţin trei sau patru la vreo şase invitaţi, sau mai multe, dacă

aceştia erau mai numeroşi.

Gazda noastră era un om de afaceri ieşit din comun: putred de bogat, extrem de mobil în a călători prin toată lumea, probabil unul din acei bărbaţi îndrăzneţi ce au ridicat noua Japonie la rangul ei actual de superputere, care, atât pentru el, cât şi pentru marile companii industriale, s-a specializat îndelung în negocierea unor contracte extrem de bănoase: petrol, materii prime, tehnologie etc. Deloc obişnuit, de asemenea, prin întâmplările personale pe care le voi povesti imediat şi prin tot felul de activităţi pe care el le numea culturale, al căror mister nu am nici acum, după ani buni, impresia că l-am pătruns cum se cuvine. Adăugaţi la toate acestea un cap de samurai, o energie incredibilă şi reputaţia de a fi o redutabilă eminenţă cenuşie în înaltele sfere ale politicii Japoniei.

În acea seară era vorba mai curând despre o cină cu jurnalişti şi oameni de litere, cu Ikejima Shimpei, editor la o importantă revistă lunară, *Bungei Shunju* (un fel de combinaţie între *Nouvelle Revue Française* şi *Revue des Deux Mondes*), cu Shindo, ras în cap, unul din personajele importante de la *Asahi Shimbun* (un cotidian la vreo şapte milioane de exemplare atunci, douăsprezece astăzi), cu Tagawa Hiroshi, ziarist şi el, care lansa pe piaţă un mare săptămânal, cu Tanaka (nu-i mai ţin minte prenumele), unul din regii hârtiei; cu toţii erau ieşiţi de pe băncile universităţii din Tokyo de altădată şi se cunoşteau foarte bine; în sfârşit, eram eu, cel pe care T.S. îl onora cu prietenia sa încă din anii de după război. Pe scurt, era vorba de o „adevărată” petrecere cu gheişe, dintre acelea la care iau parte doar japonezi, şi nu una din acele petreceri pentru străini despre care am vorbit: aclimatizat cum eram, toată lumea uitase de multă vreme că eram străin.

În curând aveau să se perinde ceşcuţele cu saké, să valseze beţigaşele şi să curgă poveştile, într-o conversaţie nostimă, foarte rapidă şi de-o veselie debordantă, trecând uneori fără nici o legătură de la un subiect la altul, care mie mi se părea cu atât mai dezlânată cu cât pierdeam o parte din ea, nevorbind prea bine japoneza. Ikejima vorbea de călătoriile lui. De exemplu, în Franţa, stătuse cel mai mult la un vechi castelan regalist. Rămăsese fascinat când descoperise că francezii încă mai erau regalişti la

aproape două sute de ani după Ludovic al XVI-lea. Era încântat, de asemenea, de o neînţelegere produsă în vechiul castel. Japonezii fac greu distincţia între „b” şi „v”. Iată un exemplu al cărui mister nu-l înţelesese decât după trei sau patru zile: un valet îi aducea în fiecare seară pe un platou vin cald, în timp ce el cerea, seara, înainte de a adormi, o baie caldă[1*]. „Mai trebuie să adaug, a precizat el râzând, că acel castel din Franţa nu avea baie.” Regele hârtiei îşi povestea cariera: începuse ca simplu muncitor forestier, iar acum devenise proprietarul unor mari fabrici de hârtie. „De la copaci am ajuns la oameni, lucru tare greu”, spunea el, căci trebuia să gestioneze acum o grevă de o rară violenţă.

S-a vorbit despre literatură. Ikejima avea o slăbiciune pentru Stendhal şi, spre surprinderea mea, acele domnişoare s-au împărţit între cele care ţineau cu Julien Sorel şi cele care erau îndrăgostite de Fabrice. Citiseră *Roşu şi Negru* şi *Mânăstirea din Parma* în japoneză şi nu doar văzuseră filmele omonime. S-a vorbit despre Alain şi despre ideile sale în legătură cu *Cetăţeanul împotriva puterii*, cu totul opuse concepţiilor japonezilor. S-a mai vorbit despre femei, cu umor şi rafinament. Oko, care ştia puţină franceză, m-a întrebat dacă auzisem despre podul Mirabeau şi a început să recite: „Sub podul Mirabeau curge Sena/ Şi iubirile noastre...”.

Între timp, platourile cu mâncare defilau prin faţa noastră. N-am să vă spun în detaliu în ce consta meniul, căci n-aş sfârşi curând, însă am să vă dau o idee: începuserăm cu nişte aperitive aduse fiecărui comesean într-un coşuleţ împletit ce conţinea: o cochilie de crab eremit dată prin praf de ou, o „castană” în coaja ei cu ţepi, castana fiind de fapt ficat de pasăre de curte, iar coaja, o imitaţie perfectă, era din aluat copt; la care se adăuga o floare foarte mică de crizantemă şi o lămâie în miniatură. După aceea trecuserăm la peştele crud, *sashimi*: câte un minunat vas octogonal de porţelan pentru fiecare invitat conţinea felii de ton roz de doradă sau de limbă-de-mare, un crevete crud, o floare galbenă, puţin creson roşu minuscul şi o spirală sculptată în morcov. Apoi, din nou pentru fiecare invitat, venea câte un vas mic din ceramică, având deasupra o ceşcuţă drept capac, din care turnai o supă delicată de ciuperci cu ierburi. Şi aşa mai departe: în total şapte feluri de mâncare, tot atâtea servicii de masă, diferite unele de altele, complicate şi foarte fine.

Oko, în kimonoul ei brun-roşcat, îngenunchease lângă mine şi-mi umplea ceşcuţa din când în când. Degetele sale, pe vasul uşor de porţelan mov care conţinea băutura aurie, erau roz ca nişte petale de trandafir. Avea mâinile extraordinar de delicate, îndemânatice şi lungi, dintre acelea care, mă gândeam eu, vor fi sedus un negustor de mănuşi de odinioară. Mă întrebasem multă vreme care dintre toate aceste femei încântătoare putea fi metresa lui T.S. Cu siguranţă una era a lui, iar eu eram poate singurul care nu ştiam. Însă nimic nu era pe faţă: era cu toate la fel de familiar şi, invers, nici una nu părea să-şi aroge vreun drept asupra lui. Abia după mai multe ospeţe de acest gen mi-am dat seama, după unele priviri, gesturi ori alte semne delicate, că aleasa amfitrionului nostru nu era alta decât Oko, cea mai frumoasă, cu silueta ei zveltă de Utamaro încă în viaţă. Editorul nu-şi ascundea interesul foarte viu pe care-l avea faţă de Luna în Creştere, frumoasa cu fluturi albaştri, care nu era o frumuseţe, însă ai cărei ochi sclipeau de inteligenţă şi de spirit. Totuşi, comportamentul său rămânea pe mai departe unul foarte corect, ca de fapt cel al tuturor bărbaţilor, în ciuda cantităţii de alcool consumate. Cu siguranţă, nu se întâmplă întotdeauna aşa în această ţară, şi oricine ştie la ce dezmăţ pot duce beţiile bărbaţilor. Însă, în acest caz, nu se făcea nici un gest nelalocul lui; la acest nivel şi în acest mediu, nu era decât o uşoară beţie între oameni sus-puşi. De altfel, este mai mult decât probabil că ceilalţi comeseni nu erau decât simpli convivi şi că nici unul dintre ei nu „deţinea”, cum se spune, vreo gheişă. Personajul care întreţine o gheişă este o raritate, în timp ce ceilalţi, ca noi, clienţii saloanelor de ceai, vin aici doar pentru plăcerea unei companii vesele, graţioase şi distinse.

„La urma urmelor, la ce sunt necesare gheişele? am întrebat eu, încercând să-i provoc şi să-i fac să vorbească despre rolul femeilor în Japonia. La ce serviţi voi, gheişele? Iar voi, bărbaţii, de ce nu cereţi soţiilor voastre ce căutaţi la gheişe?” Întrebarea mea a trezit exclamaţii şi râsete scandalizate, dar şi răspunsuri venite din toate părţile, atât de la femei, cât şi de la bărbaţi. „Să turnăm saké, iată rolul nostru”, a răspuns zăpăcită tânăra Hideka, novicea. „Răspunsul nu este deloc rău, zise editorul, dacă el înseamnă să-i aduni pe bărbaţi şi să-i dezmorţeşti, să-i faci să comunice, să vorbească şi să discute între ei. Nici nu ştii, Guillain-san, cât de amorţiţi

suntem fără ele!” Sanko, domnişoara Celor Trei Fericiri, ştearsă până în acel moment, a adăugat: „Fără noi, de multă vreme ei n-ar şti altceva decât Hollywood şi Marilyn Monroe! Din fericire, suntem aici pentru a-i ţine pe pământ japonez. Nu-i distrăm doar prin flecăreala noastră, ci îi şi cultivăm: le aducem în faţă arta noastră, toate celelalte arte, întreaga cultură japoneză!”. Pentru a-i da dreptate, Tagawa, ziaristul, bun cântăreţ, a început să cânte nişte poeme clasice, acompaniat de ea la *shamisen*. Sanko ne-a explicat apoi ce cântase Tagawa: un adevărat număr de teatru. Ne-a explicat deci, în nuanţe fine şi diferite versiuni, cum tânăra femeie din cântec trebuia să spună nu, adică *nai*: un *na-i* lung sau un *nai* scurt? Cu accentul pe *na* sau cu accentul pe *i*? „Corect este aşa”, a spus ea şi, cu o graţie încântătoare, a pronunţat cuvântul cu un umor extraordinar, bogat în nuanţe, ce reieşea atât din voce, cât şi din chipul ei.

Shindo, mângâindu-şi capul fără fir de păr, ca un ou, a intervenit la rândul său: „Staţi puţin, n-am răspuns la întrebarea lui Guillain-san: de ce gheişe, când avem soţii? Ei bine, am să-ţi spun, dragă Guillain. Epoca Tokugawa, timp de trei secole, a pus pe primul loc regula următoare: o femeie acasă, ca să-ţi dea urmaşi, şi una afară, ca să faci dragoste cu ea. Acest precept venea de la Confucius, interpretat în stil japonez. Adevărul este că, astfel, MacArthur a ratat eliberarea femeii! În loc să se ia de shintoism, aşa cum a făcut-o, ar fi trebuit să demoleze în această ţară confucianismul, generator de poligamie”. La care s-a auzit protestul vesel al lui Oko: „A ratat, poate, emanciparea femeii, însă a reuşit o alta, cea a gheişelor, nu-i aşa? E deja mare lucru!”.

Lumea râdea, şi-atunci gazda noastră, tăcută în general până în acel moment, a intrat în vorbă: „Shindo, ai grijă la ce spui prietenului nostru din Franţa. Nu ştii că francezii, din punctul acesta de vedere, sunt şi ei adesea adepţi ai lui Confucius? Aş putea să-ţi dau nume dintre cele mai cunoscute...”. O ploaie de râsete s-a dezlănţuit. Spre marea mea surpriză, aceste tinere persoane îmi dădeau, râzând, nume de „confucianişti” de la noi: „Victor Hugo!... Sagan!... Picasso!...”. Am protestat spunând că fenomenul gheişelor era de o cu totul altă natură, însă am constatat o dată în plus că la japonezi şi la gheişe cultura merge departe şi că, dimpotrivă, umorul, de care străinii îi cred lipsiţi, nu le lipseşte deloc!

Seara continua să fie veselă, neîntrerupt, chiar şi atunci când gazda noastră ne evoca, cu o recunoştinţă veşnică, spunea el, vizitele pe care colegul său de clasă, Shindo, i le făcea în trecut, pe când era în închisoare. După care îşi povestea, glumeţ, cariera ieşită din comun. Acest important capitalist, provenit dintr-o familie de samurai, începuse prin a fi un revoltat, unul dintr-o stirpe puţin obişnuită. La doar 22 de ani, era secretarul general al Partidului Comunist Japonez; participa la întâlnirile Internaţionalei şi îi întâlnea pe Liu Shao-chi ori pe Mao. Acest lucru i-a adus 11 ani de închisoare în Japonia, înainte de a fi renunţat, în sfârşit, la marxism şi de a deveni, la eliberarea sa, un anticomunist militant. Ceea ce nu s-a spus în seara aceea – însă mi-a povestit doar mie – era cum îşi schimbase opiniile. Pe când era în închisoare, bătrâna sa mamă venea adesea să-l vadă şi, de la o vizită la alta, îl implora zadarnic, plângând, să renunţe la ideile revoluţionare care făceau din el, după cum spunea, un trădător al patriei şi al strămoşilor săi samurai. În sfârşit, într-o zi, aceasta i-a spus, cu ochii uscaţi de lacrimi: „Ai o inimă de piatră, renunţ! N-am să mai vin să te văd. Nu voi mai încerca nimic. Te las să te gândeşti singur...” şi, întorcându-se acasă, şi-a făcut *harakiri* (*seppuku*) cu un pumnal, aşa cum o fac doar bărbaţii.

În Akasaka, Shimbashi, Yanagibashi, Kagurasaka şi în multe alte locuri, fără a mai pune la socoteală oraşul Kyoto, unde vom merge în curând, sărbătoarea gheişelor continua de la o seară la alta, de la un an la altul. Cunoaştem cu toţii reputaţia japonezilor de-a munci crâncen, de-a nu se opri niciodată şi de-a nu avea timp liber. Dar nu ştim sau uităm adesea că pot fi la fel de tenace în a se bucura de puţinul timp liber rămas. Erau momente în care această sărbătoare era deosebit de activă şi plină de fast, precum reluarea lucrărilor Dietei, perioadele adunărilor generale ale industriaşilor şi marilor comercianţi se întâlneau cu toţii sau când se schimbau anotimpurile, mărturie stând somptuoasele sărbători folclorice numite *matsuri*. Încercând să-mi amintesc mai bine, îmi dau seama că, inclusiv pentru o persoană activă în profesia ei, ca un jurnalist harnic şi serios aşa cum eram eu, dacă vreţi să mă credeţi, gheişele erau mereu în peisaj, prezente în toate împrejurările.

Îmi aduc aminte aceste cuvinte ale unei prietene, şi ea ziaristă, care-mi

spunea: „Să nu credeţi că sunt marginale, mai degrabă sunt prezente la orice nivel al societăţii japoneze”. Aceste lucruri erau spuse, din câte reţin, după ce am însoţit-o acasă pe prietena sa Kaneko, fostă gheişă, cu care tocmai cinaserăm. Înaltă şi zveltă, coborâtă parcă din frumoasele stampe vechi, într-un kimono verzui, Kaneko era superbă, cu părul ei strâns simplu şi cu o eşarfă de mătase viu colorată în roşu şi albastru, deasupra veşmântului ei de mătase. Dintr-o familie înstărită din provincie, hotărâse să devină gheişă la Tokyo ca să-şi ajute familia. Un personaj din înalta nobilime, mai în vârstă, se îndrăgostise de ea şi o luase în căsătorie. După doi-trei ani fericiţi, acesta murise; astfel, femeia nu mai vedea pe nimeni şi-şi petrecea vremea plângând.

Într-o seară, înconjurat de gheişe, am avut o lungă întrevedere cu Kishi, unul din principalii lideri politici, care avea să devină în curând prim-ministru. Mă invitase la Hasegawa, o casă de ceai din Akasaka. Cât despre mine, reveneam după o şedere de doi ani în China comunistă; timp de trei ore, m-a pus să vorbesc despre ce văzusem şi auzisem, punându-mi o grămadă de întrebări, fără ca vreun moment să fim părăsiţi de cele două sau trei gheişe ale sale, îngenuncheate şi atente la cele mai mici dorinţe ale noastre.

Dacă „marile petreceri cu gheişe” oferite în general unui grup de vizitatori erau pentru un străin ocazia optimă pentru a le întâlni pe frumoasele cu pliuri lungi de mătase, datorez unui prieten japonez diplomat plăcerea de a fi cunoscut şi un cu totul alt stil de a le întâlni, diferit de marile recepţii oficiale sau cu iz turistic, dar şi de cinele ce aveau loc între prieteni, ca acelea pe care le oferea bunul meu prieten T.S. Erau serile petrecute în compania câtorva gheişe alături de puţini tovarăşi, mult după cină. Gazda chema doar unul sau doi prieteni pentru a se întâlni cu două sau trei dintre ele, întâlnire adesea hotărâtă în ultimul moment, pe neaşteptate, după ora nouă seara, pentru a discuta pur şi simplu în jurul unor sticluţe cu saké sau pahare cu whisky. Masao Ueda avea o slăbiciune pentru gheişe şi, din prietenie, mă lua uneori cu el să petrec aceste câteva ore după cină în vreo *machiai* elegantă din cartierele Shimbashi ori Akasaka. „Una foarte drăguţă, dacă e posibil, una mai puţin drăguţă, însă bună artistă, şi una foarte inteligentă, iată dozajul ideal”, spunea el. Lucrase în special în America de Sud, terminându-şi acolo cariera sa de ambasador. Nu cred să fi avut, printre diferitele persoane pe care le-am

văzut în preajma lui, vreuna preferată care să-i fi fost amantă, însă se gândea mereu cu nostalgie la frumuseţile de acolo. Unele erau chiar de tip sud-american. Îmi aduc aminte de una dintre ele într-un kimono de mătase albă, pe care explodau plante arcuite, mari, colorate în negru, o gheişă care se arăta a fi înfocată, îndrăzneaţă şi apetisantă. Părul ei bogat era strâns sus pe cap, avea ochi căprui frumoşi, iar buzele cărnoase râdeau dezgolind nişte dinţi admirabili.

Îmi scapă numele ei, însă nu am uitat numele multor altora, păstrându-le uneori cartea de vizită de mici dimensiuni şi discret colorată. Îmi plăcea mereu cum îşi traduceau numele în franceză. Astfel, Fujitoyo devenea „Glicina bogată”; Mitsuko, „Lună Nouă”, probabil după faţa ei alungită; Mitsutama, „Lumina-Bijuterie”, cea care purta un kimono negru; şi Yasuko, „Pace şi linişte”, cu faţa ei ovală şi kimonoul deschis la culoare, care dansa din copilărie şi care fusese acceptată ca gheişă fără nici o ucenicie. Uneori, acestea îmi demonstrau talentul lor, cântând sau dansând, însă, cel mai adesea, Ueda purta nişte discuţii sclipitoare, pe care nu uita să le presare cu istorisiri amoroase şi pasionale latino-americane, „trăite, pretindea, de unul sau altul dintre prietenii mei”. Îngenuncheate în faţa noastră, companioanele în kimono aşteptau să li se traducă poveştile, când acestuia i se întâmpla să mi le spună într-o franceză impecabilă, şi discutau cu noi despre problemele pe care le puneau aceste istorisiri, care, pentru ele, păreau a descinde de pe o altă planetă. Amorurile lor erau vizibil înconjurate de o conspiraţie a tăcerii.

Încercam, atunci, să înaintez pe acest teren pe drumuri ocolitoare, punând în diferite moduri întrebările mele preferate: „La ce sunt bune gheişele? De ce există ele în Japonia, când Franţa nu cunoaşte ceva asemănător?”. Nu obţineam decât răspunsuri în care simulau neînţelegerea. Păstrez o mostră în acest sens, notată undeva într-un carneţel, la întoarcerea de la una din întâlnirile mele de seară cu Ueda. Una dintre gheişe, „cea drăguţă”, numită „Răşină parfumată”, Yoshimamé, mi-a dat răspunsul cel mai fad, un adevărat clişeu, o explicaţie aproape oficială, lăudându-mi „rolul social al gheişelor”, gazdă pentru străini, „liniuţă de unire” între japonezi. O a doua explicaţie, la fel de des auzită şi dată de cea „mai puţin drăguţă”, Miko, „Dansatoarea sacră”: „Gheişele sunt, după cum o arată şi numele, artiste etc.”. Mai rămânea să o aud pe a treia. „Rolul esenţial al gheişei, a spus ea pe un ton pe cât de provocator, pe atât de

vesel, este să toarne saké în ceşti!” Şi aceste cuvinte erau decepţionante, mai ales când veneau din partea celei mai inteligente din acel trio al serii, domnişoara Smarald (Midori). „Aşteptaţi, a spus ea, e nevoie, evident, de o explicaţie. Noi, japonezii, avem adesea mania de a da mult prea multă importanţă unui lucru foarte simplu care altora li s-ar părea banal şi lipsit de interes. De exemplu, un bol de ceai, o floare. Ei bine, ceaiul şi bolul său au un rol major, iar noi am construit în jurul lor o întreagă cultură. La fel şi floarea: dintr-o floare singură într-un vas, sau, hai să zicem, din trei, dar nu mai multe, am făcut o artă, bogată în direcţii diferite: în estetică, gesturi şi filosofie a naturii şi, apropo de filosofie, ştiţi ce înseamnă cuvântul zen? Zen înseamnă să stai aşezat, să ştii să păstrezi această poziţie multă vreme. Iată cea mai înaltă filosofie a noastră, căci acest lucru duce pur şi simplu spre înţelepciune”.

„Unde pui însă în toată această ecuaţie saké-ul? a întrebat, râzând, Uedo, aşteptând să i se toarne în ceşcuţă. Iată: iau în mâini acest lucru foarte simplu, un şipuşor călduţ, uşor, din cel mai fin porţelan (încercaţi numai să-l comparaţi cu sticlele voastre burtoase), dar ce obiect de importanţă capitală! Îl înclin ca să torn şi-atunci din el vor curge bucuria, cântecul, poezia şi ce mai ştiu eu ce, înţelegerea între oamenii de afaceri, inspiraţia artiştilor! Dar şi dragostea şi prietenia! Deci cui să încredinţăm mânuirea acestui obiect magic, dacă nu unor femei, şi încă unora îndelung pregătite să facă acest lucru!”

„Sper că eşti ceva mai lămurit, dragul meu Guillain, în legătură cu rolul gheişelor, îmi zice Ueda la plecare. Dar, ca să le faci să vorbească despre rolul lor în dragoste, ceea ce reprezintă esenţa întrebării tale, va trebui să ne mai întâlnim. Am să-ţi dau, totuşi, o părere originală asupra raţiunii lor de a exista, care vine de la un bărbat, şi nu unul oarecare. Este vorba de Kenichi Yoshida, fiul ilustrului nostru prim-ministru. Ziarist şi om de litere, şi-a făcut studiile la Cambridge şi pariază doar pe Marea Britanie, ceea ce şi explică felul lui de a vedea lucrurile. Iată ce răspundea el la această întrebare, într-un interviu pe care i l-a luat *Asahi*: „Salonul de ceai, spunea acesta, este lucrul cel mai drag pe care îl avem noi în Japonia, de acelaşi calibru cu cele mai bune cluburi englezeşti. Aşadar este un club, un *man’s world,* o lume a bărbaţilor ce îşi lasă soţiile acasă şi care e condusă

de eticheta masculină”. Curioasă părere, nu credeţi, a adăugat Ueda, când se ştie că salonul de ceai e plin de femei, în timp ce la Londra, în cluburile renumite, *ladies are not admitted*, adică femeilor nu li se permite accesul”.

1* În franceză, *vin* (vin) şi *bain* (baie) au o pronunţie asemănătoare, cu excepţia consoanei iniţiale (n. tr.).

Sărbătorile

„Lumea florilor şi a sălciilor”, a sălciilor plângătoare, bineînţeles – mi-a plăcut mereu această expresie prin care vechea Japonie desemna lumea gheişelor şi a plăcerilor, chiar dacă e adevărat că presupunea şi lumea plăcerilor carnale. Însăşi prezenţa sălciilor plângătoare în oraş ajungea să spună japonezilor că, nu departe, se afla un locşor unde erau aşteptaţi printre flori. Formula este folosită şi azi şi, dacă nu mă înşel, imaginea salciei plângătoare rămâne pe mai departe legată pentru ei (şi nu doar pentru mine, după Podul Sălciilor) de imaginea gheişei. Mai bine spus, nimic nu este mai feminin, mai graţios decât o salcie plângătoare japoneză. Prin comparaţie, ale noastre au mereu aerul unui cap prost pieptănat. În ţările din Occident, le lăsăm în general să crească în dezordine, obţinând astfel o claie verde, informă. Acest copac cere, în realitate, să fie tăiat şi aranjat de mâna unui grădinar priceput, să fie curăţat de o parte din ramurile de prisos, pentru a nu le lăsa să se reverse asupra trunchiului gracil decât pe cele suple şi lungi, dând astfel, uşor şi maiestuos, naştere unei nimfe a pădurii şi a apelor, înveşmântată în voalul transparent al pletelor ei verzi...

Slavă Domnului, capitala monstruoasă de azi a plantat multe din aceste sălcii în diverse locuri, chiar dacă le-a eliminat pe cele de pe bulevardul Ginza. Magia lor, ca şi cea a cireşilor, contribuie la surprinzătorul fapt că birocraţii şi inginerii închişi în betoanele lor de la etajul 50 freamătă la venirea primăverii aproape la fel de mult pe cât o făceau bunicii lor, acei fii de ţărani care populau în acele vremuri un oraş din case de lemn.

Primăvară japoneză, îmbătătoare şi înşelătoare precum alcoolul! La început erau cireşii din primele zile de aprilie şi, de fiecare dată, observam cum în enorma capitală se instala o transă subită, acel grăunte de nebunie primăvăratic care, deodată, invada parcurile pentru a se îmbăta de florile acestora. Apoi, primele frunzuliţe de sălcii, mărunte la început, însă cât de promiţătoare pentru sărbătorile ce aveau să urmeze! Iar la sfârşitul lui aprilie, azaleele cele roşii. Şi, odată cu ele, kimonourile deschise la culoare

şi rochiile uşoare, studenţii şi tonele de bere înghesuite prin braserii. Tot atunci, gheişele cu picioarele albe ieşeau din baia publică la orele trei ale după-amiezii cu părul ud, lăsat liber pe umeri. Curios deci acest popor dur, suprasolicitat, şi bizar acest oraş urât: ajungea să înflorească un cireş, să apară mugurii unei sălcii, şi mulţimea cădea în mrejele unei langori specifice insulelor din Oceania. Peste întreg oraşul plutea deodată mirosul de liliac, şi aceasta în condiţiile în care în Tokyo nu există nici un liliac... Eşti tentat uneori să întorci formula – totuşi atât de adevărată – a micii gheişe de odinioară şi să spui: „Această ţară dură este atât de blândă...". Nici nu mai ştii foarte bine care-i adevărul.

Cu aceste flori şi sălcii se deschidea anul – după vechiul calendar – şi începea lunga serie a sărbătorilor. Cu siguranţă, erau cu totul altele decât cele pe care le celebrăm noi, europenii. Aşadar: Sfântul-Cireş, Sfântul-Iris, Sfânta-Glicină, Sfânta-Orezărie, Sfântul-Licurici, Sfântul-Arţar Roşu şi multe altele. Fiecare sanctuar shintoist ori templu budist locuit de câte-un spirit ori de câte-un vechi Buddha, îşi avea, de-a lungul anului, ziua sau zilele de sărbătoare numite *matsuri*. Oricât de serioasă şi modernă ar fi, această ţară şi-a păstrat tradiţia sărbătorilor. În toate celelalte zile, fiecare nu-i cunoaşte decât strict pe cei din jurul său; astfel, de la un grup la altul, pe orizontală, oamenii se ignoră cu totul. Sărbătoarea este cea care face să cadă aceste bariere: ca prin farmec, toţi se cunosc şi se amestecă, sărbătoarea anulează orice diferenţă socială, îi egalizează pe toţi în veselie şi face să dispară orice reţinere.

Fireşte, am văzut gheişe participând la toate sărbătorile, fie pentru a juca un rol activ, fie pur şi simplu amestecându-se prin mulţime, luînd parte la veselia colectivă şi arătând, cu această ocazie, cât de frumoase sunt; fie, mai ales, deoarece pentru ele era ocazia unor cine, ospeţe, recepţii ori ieşiri în grup. Le revăd în amintirile şi albumele mele, prinţese şi eroine ale *jidai matsuri* sau ale Aoi *matsuri* la Kyoto, ori în grupuri vesele prin Tokyo, dansând sub cireşii din Ueno; sau atât de frumoase în fruntea vreunui cortegiu în Asakusa, la defilarea de Setsubun; sau amestecate în mulţime la fabuloasa Sanja *matsuri*. Brusc, nici o urmă din Japonia modernă, totul e invadat de euforia Japoniei de altădată, de oameni veniţi parcă din vremea bătrânului Edo, în costumele lor vechi: tinerii în *happi*

colorate, gâfâind sub greutatea relicvelor sacre; fetele în *yukata* albe şi înflorate; cei mai tradiţionalişti, „îmbrăcaţi” în doar tatuajele lor; şi miile de femei obişnuite ori patroane, cu un surâs larg pe chipul lor pătrăţos. Să nu le uit pe minunatele gheişe de provincie, ca acelea de la picnicul simpaticului guvernator Abiko din munţii Yamagata, cu ocazia sărbătorii arţarilor roşii. Nici, la Tokyo, pe cele din cartierele puţin cunoscute – Negishi, Otsuka, Kobusho, Myojin... – gheişe modeste şi, uneori, să o recunoaştem, puţin „gheişe”. Acestea veneau în număr mare să-şi cumpere câte un talisman pentru noul an în îmbrânceala nocturnă a Sărbătorii Păsării (*Tori-no ichi*), prin luna noiembrie. La intrarea pe aleile ce duceau spre sanctuar, mulţimea trecea pe sub luminoase arcuri de triumf, nişte lampioane înalte, verticale, care afişau ca reclamă, în caractere mari, caligrafiate, nume de magazine cunoscute şi de gheişe celebre.

Însă, pentru ele, sărbătoarea sărbătorilor era spectacolul pe care îl dădeau ele însele, toate gheişele din acelaşi cartier, o dată, de două ori pe an, într-un mare teatru. Era un spectacol de revistă în stil mare, în care ele şi numai ele erau singurele artiste – interprete, dansatoare, cântăreţe, actriţe etc. –, dar şi producătoare şi organizatoare; acest spectacol ţinea capul de afiş vreme de trei ori patru săptămâni. De exemplu, *Dansul primăverii* (*Azuma Odori*), la Shimbashi Embujo, pentru care gheişele din Shimbashi făceau un antrenament ce dura două luni, adăugat la agenda deja supraîncărcată din această perioadă. Biletele erau vândute sau ele însele le ofereau prietenilor. Oricum, se epuizau imediat: trebuia ori să cunoşti o gheişă, ori să le cumperi la un preţ astronomic de pe piaţa neagră, unde mai găseai câteva; şi totuşi, gheişele nu obţineau nici un ban de pe urma lor, mai puţin cei o mie de yeni, cât plăteau zilnic celui care ducea ricşa.

Punerea în scenă, uneori de-a dreptul fastuoasă, rivaliza cu cea a teatrului *kabuki*, teatrul oficial. Şi varia de la an la an. Într-o primăvară, invitat fiind cu Yoshi, spectacolul s-a deschis, după câte îmi aduc aminte, cu superba prezentare a orchestrei: treizeci de interprete în kimonouri negre de ceremonie, îngenuncheate şi formând două rânduri suprapuse, pe nişte trepte de un roşu aprins, ocupau fundalul scenei. Se ştie foarte bine că o scenă de acest fel e imensă în Japonia, întinzându-se pe toată latura lungă a spaţiului rectangular rezervat publicului. La început, interpretele erau

complet nemişcate, cu excepţia unor rapide mişcări ale mâinilor pe *shamisen*, tamburine şi flaute. Ca număr, cântăreţele la *shamisen* erau vreo douăzeci şi interpretau într-un sincron perfect. Lampioane roz erau agăţate de-a lungul balcoanelor şi galeriilor. La stal, două poduri, ori pasarele, la dreapta şi la stânga, în loc de unul, cum era cazul la *kabuki*, formau, pe deasupra capetelor, două drumuri pe care, în lumina proiectoarelor, trupa de actriţe, toate nişte gheişe ieşite din spatele publicului, ajungea pe scenă. Purtau kimonouri care, cu centurile lor magnifice, costaseră, probabil, o avere şi care nu aveau să fie folosite decât o singură dată în acel anotimp. La început, înaintau câte cinci pe fiecare pod, aşteptate pe scenă de alte cinci, în kimonouri magnifice albe, ce contrastau cu cocurile lor negre înălţate cu ajutorul unor panglici violete, purpurii şi de culoarea aurului. Şi atunci era momentul să înceapă *Dansul primăverii*: acesta se desfăşura cu o extremă uşurinţă, cu nişte mişcări lente ale braţelor acoperite de mânecile lungi, cu paşi alunecoşi, în timpul cărora niciodată piciorul încălţat cu şosetă nu se ridica de la pământ, cu corpul ţeapăn, însă cu picioarele uneori foarte mobile. Apoi venea rândul dansatoarelor, ce mânuiau, fiecare, câte două evantaie uriaşe, în faţa a trei imense paravane, sub o ploaie de petale de cireş. În sfârşit, un dans în sunetele unor tamburine de argint, fiecare dansatoare cu buzele vopsite în roşu menţinând o siluetă în formă de Z sau de S ce se deplasa în zigzag. Pe feţele lor pictate ca nişte măşti albe, nici un surâs, o impasibilitate desăvârşită. Era dansul clasic japonez în forma sa cea mai strictă. Spectacolul era dat de gheişe pentru gheişe, judecat de cele mai bune dintre ele şi de dificilele lor stăpâne, şi nicidecum de criticii, numeroşi totuşi, din stal.

Dansul japonez este auster şi static, greu de apreciat la prima vedere de oricine vine din afara spaţiului japonez. Nu cunoaşte aproape nici o mişcare rapidă ori violentă, nu se ţopăie pe acest dans şi nu se ridică trupul de la pământ. Nimic din ce înseamnă dansul indian, de exemplu. Picioarele, mereu invizibile sub kimono, nu se îndepărtează niciodată prea mult, nici pe orizontală, nici pe verticală, corpul este înşurubat în rogojină. De altfel, dansul este făcut pentru spaţiul strâmt al unui *tatami*, şi nu pentru scenă. Braţele se mişcă puţin, mai degrabă mâinile, în apropierea capului, fără a se deplasa prin aer. Mişcările gâtului sunt delicate, iar ale ochilor, grele şi foarte importante. Dansul devine astfel un spectacol de mim care urmăreşte şi ilustrează cu grijă fondul muzical, ritmat, la rândul său, de

shamisen. Există o întreagă simbolistică a gestului şi a anumitor obiecte, printre care eşarfa sau evantaiul, de exemplu. Evantaiul poate fi o oglindă, o floare, o cupă ori o spadă. Când dansatoarea face piruete, o face lent, fără să se desprindă de sol. Unele dansuri sunt inspirate din dansul *no*. Atunci dansatoarea, după cum scrie undeva Mishima, devine „o sculptură fluidă”, într-o succesiune de momente, fiecare prezentând sub un alt unghi o perfectă imagine a frumuseţii. „Nu există altă mişcare decât cea potrivită pentru a trece de la o formă perfectă la o altă formă perfectă.”

Totuşi, în spectacolul nostru, existau şi scheciuri sau scurte piese sentimentale, care rupeau ritmul acestor dansuri austere. Gheişe sub pături albe interpretau, de exemplu, piruetele unui cal alb, rătăcit într-o şcoală de tinere gheişe. Ori prinţese din anul 1000, cu coafurile lor interminabile, reînviau un episod romantic din tinereţea prinţului Genji. Publicul era complet sedus, însă nici nu râdea, nici nu aplauda, niciodată, tot după preceptele vechiului Edo: aplauzele sunt o manifestare inutil zgomotoasă, aproape grosolană, venită din Occident. Talentul acestor „amatoare” era evident: toate puteau să urce pe scenă. În plus, se întreceau în eleganţă şi lux prin bogăţia costumelor, protectorii lor fiind nevoiţi să plătească foarte scump acele mătăsuri fabuloase. Se mai puteau remarca o anumită indiferenţă faţă de frumuseţea fizică şi, dimpotrivă, o exigenţă sporită pentru stil, gesturi, ţinută ori frumuseţea veşmintelor.

Spectacolul era în egală măsură în sală. În proporţie de 80%, publicul era format din *mizu shobai*, sintagmă greu de tradus, care desemnează, laolaltă, gheişe, spectacol şi plăcere. Toate gheişele erau acolo, până şi cele venite din marile oraşe de provincie, ca să admire şi să se inspire. Amestecat printre ele, puteai observa o lume întreagă: artişti tradiţionali, practicând sau predând, de exemplu, caligrafia, pictura veche, muzica şi dansul; negustorese de mătăsuri de lux, croitorese de kimonouri, patroane de restaurante şi saloane de ceai. Bărbaţii erau aici foarte puţini. 90% din femei erau în kimonouri foarte elegante. Te simţeai într-o Japonie fabuloasă, la mică distanţă de ce era ea în timpul dinastiei Meiji sau chiar în vremea când capitala se numea Edo. Trei propoziţii ar putea rezuma spectacolul: 1) Gheişele dansau pentru gheişe. 2) Toate ar fi putut fi actriţe. 3) Edo îşi regăsea aici splendoarea de altădată. Pitorescul şi forţa de

necrezut ale acestui mediu ar fi stupefiat pe orice vizitator ce nu cunoştea această ţară, făcându-l să simtă acut straniul sentiment de a se afla în altă lume. Oricum – şi am căutat cu atenţie acest lucru în sală –, nu era decât un străin, eu, biletele fiind de negăsit, iar străinii, puţin interesaţi de spectacol.

Totul se termina aşa cum se cuvenea, cu mare panaş, printr-o adunare generală, pentru o ultimă scenă de trecere în revistă, magnifică, ce figura valurile mării, muntele Fuji cu „pelerina" sa albă şi Soarele-Răsare. După care, publicul ieşea din sală. Regăsirile, an de an, în rândul acestei faune foarte speciale din cartierele de gheişe se lăsau cu felicitări, temenele şi scuze repetate, aşa cum o cerea eticheta politeţii. Era mai curând o îmbrânceală de doamne la a doua tinereţe sau chiar în vârstă, multe dintre ele foste gheişe, nu foarte frumoase, dar de caracter, deosebit de amabile între ele şi îmbrăcate în kimonouri şi *haori* care-ţi luau ochii. *Haori* e un acoperământ de mătase purtat pe deasupra kimonoului şi pe care gheişele din spectacol nu-l poartă niciodată. La urma urmelor, vechea Japonie, prin toată această mulţime, dădea senzaţia unei ţări de oameni deloc frumoşi, însă îmbrăcaţi admirabil.

Pentru Yoshi şi pentru mine, seara a luat sfârşit în tovărăşia lui Sofu Teshigahara, genial maestru al artei florale, care ne îndrăgea tare mult; el ne invitase la spectacol. Acum ne primea, cu câţiva prieteni, la Shinkiraku, un renumit salon de ceai imensă din apropierea teatrului, în Tsukiji. Câteva dintre gheişele pe care le văzuserăm pe scenă ne turnau acum saké în pahare, dar şi vin de Rin şi şampanie, discutând vesel cu noi. Cina s-a terminat cu un moment muzical oferit de Kinko, cunoscută interpretă la *shamisen*. Nu era gheişă şi se spunea că instrumentul la care interpreta era un „Stradivarius printre *shamisen*". Chitara cu trei coarde, ale cărei sunete li se pot părea ciudate neiniţiaţilor occidentali, elibera, sub mâinile şi degetele lui Kinko, o revărsare subtilă de emoţii, care putea merge până la violenţă, cu puterea de a pune stăpânire pe nervii celui ce asculta, dar şi până la momente de profundă melancolie. Suma pe care avea să o primească în seara aceea de la Sofu pentru a fi venit să ne cânte se ridica – am aflat acest lucru din întâmplare – la un milion de yeni.

Dacă primăvara şi toamna erau prin excelenţă anotimpurile sărbătorii pentru Shimbashi şi Akasaka – ca şi pentru Gion şi Pontocho, la Kyoto –, gheişele din Yanagibashi erau originale, pentru că spectacolele lor aveau loc în toiul verii. O originalitate din mai multe puncte de vedere: pentru că fluviul, curgând prin faţă, răcorea puţin febra zilelor toride, pentru că totul se petrecea în aer liber, pentru că veselia molipsitoare a sărbătorii venea de la un foc de artificii fantastic deasupra fluviului Sumida, pentru că, în sfârşit, nu doar bogaţii îşi puteau oferi aceste momente, ci toţi oamenii: între un milion şi două milioane de locuitori ai capitalei erau afară pentru a se minuna de splendidul festival, pe cele două maluri, pe poduri, la balcoane ori pe acoperişuri.

Poate că ar fi fost mai bine să-ţi plăteşti un loc bun într-un salon de ceai şi să cinezi acolo în timpul spectacolului, servit de gheişe, însă acele locuri costau o avere. Bineînţeles că aş fi putut oricând obţine unul sau mai multe la îndrăgitul meu Yayoi, dacă i-aş fi cerut lui Teruko, amabila patroană; sau aş fi putut obţine locuri în Inagaki, Futaba sau în oricare din celelalte case de ceai de pe malul apei, care, cu acest prilej, îşi instalau terasele pe piloni pentru mesele unei clientele alese şi numeroase. Însă mergeam undeva unde totul era intim, un colţişor doar al meu, pentru că îmi oferea cea mai frumoasă privelişte asupra întregii sărbători şi asupra focului de artificii şi pentru că aici mă amestecam cu oamenii simpli din Shitamachi, oraşul de jos, pentru care am avut mereu o slăbiciune. Pentru ei, de altfel, la mijlocul secolului al XVIII-lea, în urma unei foamete ori a unei epidemii, un shogun inventase un festival ca să aline oraşul nefericit şi să alunge spiritele rele. A ales ca amplasament un pod construit în urma unui mare incendiu, ca, astfel, să permită oamenilor, într-o situaţie similară, să fugă de la un mal la altul. Vara, bogaţii se delectau pe apă în bărci, dintre care multe erau nişte *machiai* plutitoare, cu gheişe şi servitoare, în timp ce poporul se bucura de briză de pe pod, uitându-se de sus la bogaţii care se distrau.

Colţişorul meu nu era deci în Yanagibashi, ci în faţă, pe malul celălalt, cel stâng, şi nu eram cu gheişele, ci în mediul luptătorilor de sumo: era unul dintre restaurantele lor favorite, pe malul fluviului, nu departe de centrul de antrenament, unde aveau loc periodic şi importantele lor turnee.

Eram condus ca un vizitator de ocazie şi mi se rezerva o masă deasupra apei mult mai uşor decât pe celebrul mal drept. Ca în timpul coborârilor mele cu barca, puteam să îl observ, însă de ceva mai departe, cu panglica lui de saloane de ceai şi *machiai* de pe Podul Sălciilor, luminată şi decupată în pătrate strălucitoare, juxtapuse precum imaginile unei benzi desenate. Erau nenumărate săli complet deschise înspre râu, unde aveau loc cine elegante şi vesele. Însă, în seara sărbătorii, spectacolul se muta pe un cer însufleţit de un foc de artificii ale căror fast şi durată nu le puteai nicicând vedea în altă parte. În timp ce bolta cerească exploda în lumina artificiilor, flori gigantice şi mobile, aleea luminoasă a fluviului în culori mereu diferite oferea un spectacol pe care-l puteai compara cu o Niagară în flăcări, cu nişte incendii pe apă, cu nişte vârtejuri de lumină orbitoare care veneau dinspre plutele de bambus, şalupe ori alte ambarcaţiuni. În timp ce focurile de artificii continuau, urcând şi coborând, focuri de Bengal luminau, pe terase sau pe dealurile îndepărtate, decorul imobil al unor castele efemere sau al unor palate regale care-şi schimbau culorile încet, înainte de a se stinge în noapte. Crizanteme gigantice se profilau pe cer, iar miile lor de petale dădeau naştere, la extremităţi, unei puzderii de stele care cădeau încet, fără să se stingă, trecând de la o culoare la alta, de la roşu la albastru, devenind apoi verzi, portocalii sau argintii. Pe un program distribuit din loc în loc, puteai citi numele acestor minuni: „O Sută de Mii de Fulgere”, „Focul Păcii”, „Dragoni dansând”; sau nume de flori: „Prunul roz”, „Magnolii”, „Camelii”. Japonezii au mai bine de trei sute de ani de experienţă în domeniul pirotehniei şi păstrează cu sfinţenie anumite secrete, precum cele ale stelelor ce-şi schimbă culoarea de trei, de patru sau chiar de mai multe ori.

Îmi aduc aminte de o seară când eram acolo cu o prietenă încântătoare – nu eram căsătorit –, Yoshiko Takata, care avea să devină mai târziu principala colaboratoare a lui Pierre Cardin în cadrul afacerilor sale din Asia. Timp de trei ore, focul de artificii a continuat deasupra capetelor noastre, mereu altul şi de o imaginaţie debordantă. Cu puţin înainte de miezul nopţii, abia mai puteam să ne mişcăm gâtul ca să contemplăm coroanele luminoase, algele de diamant, stelele-de-mare rubinii, păsările de foc şi mulţi alţi aştri care însufleţeau universul. Stele căzătoare făceau un zgomot asurzitor de bombardament, aerul devenea de nerespirat, tuşeam râzând într-o ceaţă albăstrie şi, puţin câte puţin, în urma unei cenuşi fine,

părul fetei se colora în gri.

La Kyoto: Gion

Încoronat de pădurile munţilor care-l înconjoară, împodobit cu sute de grădini admirabile ce îi adăpostesc vechile temple, udat de un râu frumos care-i trece chiar prin mijloc, Kyoto e totuna cu natura. Kyoto, Tokyo, cele două nume sunt unul inversul celuilalt, ca şi cum cineva ar fi făcut-o înadins pentru a arăta că aceste două oraşe sunt de fapt cei doi poli ai ţării, primul, al tradiţiei, cel de-al doilea, al viitorului. În timp ce Tokyo se înconjoară tot mai mult de beton, metal, sticlă şi plastic, Kyoto a rămas în mare parte fidel arhitecturii în lemn, caselor în stil tradiţional, ale căror acoperişuri cu ţigle grele au culoarea argintului vechi, fidel parcurilor şi pădurilor. Fostă capitală detronată, Kyoto nu este nici pe departe un oraş mort. Are atât spaţii largi de linişte şi imobilitate, în grădinile şi templele sale, cât şi altele, însufleţite, graţie vieţii active, comerţului şi plăcerilor. Însă mai are ceva unic: o mare parte din fiinţa lui o reprezintă gustul pasionat al oamenilor de a menţine vie vechea Japonie. Astfel, aici totul e mult mai japonez, mult mai autentic decât în Tokyo. Într-un cadru care seamănă mult cu cel al unei Japonii a stampelor, felul de a trăi, îmbrăcămintea, hrana, simţul estetic, desăvârşita politeţe se află în prelungirea veacurilor de altădată; aici, trecutul trăieşte în prezent.

Una din fabuloasele moşteniri ale acestui oraş sunt grădinile. Multe sunt vechi de patru ori cinci sute de ani, însă, în felul lor, reprezintă un trecut foarte viu: secole de-a rândul a fost păstrat, până la ultima frunzuliţă, acelaşi decor înverzit ca atunci când au fost create, când au devenit opera unor grădinari de geniu; grădinari celebri care au fost pentru acest oraş ceea ce au fost marii pictori pentru oraşele din Italia. Verdele lor mereu tânăr îneacă în ramurile sale templele şi sanctuarele vechi, ele însele născute din pădurile din jur. Această verdeaţă le protejează clipele de meditaţie. La crearea sa, Kyoto şi-a luat drept nume „Capitala Păcii” (Heian-kyo). A avut parte de secole agitate, însă, aproximativ din 1600, şi-a meritat acest frumos nume într-o Japonie ruptă de restul lumii, care s-a apropiat cel mai mult de idealul construirii unei ţări care să nu cunoască războiul.

Însă pot fi întrebat de ce vorbesc despre grădinile din Kyoto, când începusem să vorbesc despre gheişe. Răspunsul este: pentru mine, după experienţa mea, nu pot exista unele fără celelalte. Staţi liniştiţi, n-am să mai vorbesc despre grădini, însă acestea sunt un fundal pe care nu pot să-l evit. Aceste grădini sunt fără pereche, foarte diferite de ale noastre: cea mai mică plantă capătă aici un maxim de prezenţă şi splendoare, însă într-o lumină a simplităţii, prin îndelunga şi invizibila muncă a grădinarilor artişti şi poeţi. Nici un copac nu este unul oarecare, nici o plantă nu este aici din întâmplare, însă ideea de calcul nu apare niciodată. Arta supremă este să ascunzi orice urmă de calcul care ajunge să dea naştere frumuseţii. Iată, poate, rafinamentul care, printre altele, asociază în sufletul meu grădinile cu gheişele din Kyoto. Revin, prin urmare, la acestea.

Care este, în Kyoto, cartierul cel mai tradiţional, cel mai tipic japonez, cu cele mai multe case din lemn? Este Gion[1], cartierul gheişelor. Mai exact, este primul şi cel mai renumit din oraş şi deci din întreaga Japonie. Kyoto mai numără şi altele, din care al doilea ca excelenţă şi reputaţie este Pontocho. Însă gheişele din Gion sunt cele mai căutate şi reprezintă, în acelaşi timp, modele pentru suratele lor din toată ţara. Străinul sau japonezul care ajunge la Kyoto, climax al oricărei vizite făcute în Japonia, este un turist ignorant sau prost ghidat dacă, după ce a văzut celelalte locuri celebre din oraş, nu se află măcar o dată pe străduţele din Gion, la ora şase seara. Este, într-adevăr, ora când ai norocul să întâlneşti, în lumina slabă a zilei, sau să fotografiezi cu bliţ unele din aceste persoane celebre. Este momentul în care ele se duc la prima întâlnire a serii; cel mai adesea pe jos, înalte şi ţepene în splendidele lor kimonouri, impasibile şi misterioase, de vreme ce nici nu le zăreşti bine, că dispar imediat în umbră sau sunt înghiţite de vreo uşă ce se închide în urma lor. Pândindu-le, fotografii le urmăresc în special pe ucenicele gheişe, *maiko*, ale căror veşminte fastuoase îţi iau ochii.

Ani de-a rândul, când veneam la Kyoto (o noapte de tren de la Tokyo, pe vremea aceea, la vagonul de dormit), făceam acelaşi lucru: pe la şase seara, mă plimbam prin Gion, după care mergeam să iau cina, apoi să mă culc pe *tatami* într-unul din sutele de hanuri tradiţionale, numite *ryokan*. Să fii găzduit în Gion părea de necrezut, mai ales pentru un străin. Reuşisem să mă cazez ici şi colo, în alte locuri, la călugării zen, la săracii oraşului

sau la culegătoarele de perle, însă Gion era pentru un *gaijin* o lume de nepătruns. Şi-apoi, într-o bună zi, lucrurile s-au schimbat. Acum, după mai bine de cincisprezece ani, când sunt la Kyoto mă duc să locuiesc în cartierul Gion. Mai mult, sunt găzduit în inima cartierului chiar de gheişe, printre care am atât prietene vechi, cât şi mai noi. Prin urmare, voi cânta acest cartier şi gheişele sale cu atât mai multă recunoştinţă cu cât mi-au dat voie să le observ mediul nu ca unui vizitator venit din afară sau ca unui invitat, ci din interior, ca unui prieten; cu atât mai multă recunoştinţă cu cât Yoshi, soţia mea, pe care aceste lucruri o pasionau de asemenea, putea să mă însoţească, găsindu-şi, odată cu mine, prietene printre ele. Atenţie, totuşi: vechea Japonie este o lume greu de cunoscut şi mă feresc, în această privinţă, să-mi fac iluzii sau să mă laud imprudent. Ca să vorbeşti cum trebuie despre Gion, despre Kyoto sau despre gheişe, ar trebui să trăieşti acolo toată viaţa şi să fii japonez.

De altfel, Gion este mereu surprinzător, chiar şi atunci când crezi că îl cunoşti prea bine; este un orăşel în oraş, construit exclusiv din lemn, un concentrat de arhitectură veche domestică şi urbană şi un loc enigmatic şi labirintic al unei specii umane aparte. Clădirile, multe din epoca premodernă – Kyoto nefiind bombardat –, au întotdeauna stil. Există străzi întregi cu case vechi superb păstrate şi îngrijite. Fără spaţiu între ele, lipite, aliniate, ele formează un bloc compact de-a lungul unor străzi şi străduţe întortocheate, acestea din urmă fiind mult mai numeroase decât străzile. Pădurile din apropiere, după cum am mai spus-o, au furnizat acestui oraş materialul din care e făcut. De aici şi particularitatea sa majoră: dominantă în Gion este culoarea brună, culoarea lemnului vechi, a cărui strălucire vine de la trecerea timpului, niciodată de la vreun lac sau de la vreo vopsea. Acest lemn este dezgolit, de culoarea tutunului şi a pipei, sau de culoarea mierii, atunci când vreun element al unei faţade a fost restaurat. Toate clădirile din cartier au un singur etaj, aflat sub povara acoperişului vechi ce iese în afară. Acoperişurile seamănă, când le poţi vedea de sus, cu nişte solzi de peşte, strălucitori sub ploaie, sau cu nişte valuri uşoare: doar suntem în mijlocul unui popor al mării. Câteva străzi sunt destul de largi ca să permită un trafic intens, din păcate, deşi acest trafic ar trebui şi ar putea să se limiteze doar la locuitorii de acolo; însă restul este format din străduţe strâmte, pe unde nu poţi circula decât pe jos. Etajele clădirilor, cu faţade aproape în întregime din sticlă, sunt protejate de privirile prea

indiscrete ale vecinului din faţă prin perdele orizontale din trestie ori bambus, agăţate sub streaşina acoperişului. La parter, ca să vezi din interior fără să fii văzut, casele au înspre stradă grilaje sau ferestre de lemn cu gratii pătrate. Firme de prăvălii, în acelaşi stil vechi – adică, foarte adesea, nimic altceva decât bucăţi de pânză decorate artistic cu o inscripţie caligrafiată –, lampioane, umbreluţe din hârtie care se usucă în faţa unui prag după ploaie, negustori de evantaie, patiserii de orez colorat etc., nimic din toate acestea nu creează anacronisme în decor, chiar şi atunci când este vorba de cele câteva restaurante de prin partea locului.

Aşa arată, de exemplu, străduţa care se găseşte în spatele zidurilor celei mai cunoscute case de ceai din Kyoto, deci din Japonia, Ichiriki, strategic aşezată la intrarea în cartierul Gion. Nu există nici o prăvălie, doar nişte *okiya*, care sunt, reamintesc acest lucru, casele unde gheişele locuiesc, dar unde nu primesc pe nimeni. Adesea, totuşi, am trecut pragul celei de-a treia case aflate pe străduţa ce-o ia în sus; încă de la intrare, aveam impresia că mă întorc în timp cu două sute de ani. La prima vedere, în jurul meu nu erau decât *tatami*, panouri culisante, grinzi roşcate şi ferestre de hârtie: „*Gomen yasu!...*”, mă scuzam în dialectul folosit în Kyoto – la Tokyo se zice *Gomen nasai* –, căci aici, în principiu, un bărbat nu este admis. O voce de femeie răspundea izbucnind într-un râs amestecat cu surpriză. O perdea despicată se întredeschidea, un kimono apărea: era prietena noastră O-Toyo! Doamna O-Toyo Nishimura, una dintre cele mai cunoscute dintre fostele gheişe din Kyoto.

O cunoşteam graţie prietenului meu Minao Shimamura, un pictor pe care îl întâlneam adesea la Tokyo. Prietenia noastră data de la întoarcerea sa de la Paris în 1939, la începutul războiului; mai târziu, Yoshi şi cu mine ne-am logodit, în 1956, în minunata sa vilă de pe Riviera japoneză, din sudul capitalei, sub cireşii în floare, înainte de a merge să ne căsătorim în Franţa. Bun pictor din şcoala occidentală, care lucrase mult în ţara noastră, membru al Independenţilor, fusese numit profesor la şcoala de Arte Frumoase din Tokyo, unde preda în special arta frescelor, specialitate foarte rar întâlnită în Japonia. Într-o bună zi, a avut ideea genială să devină pictorul gheişelor din Gion, sau unul dintre aceştia, căci avea concurenţi. Îşi formase chiar printre elevii săi un grupuleţ recrutat din rândurile *zaikai* din Tokyo, adică din mediile finanţelor şi ale afacerilor de după război. Îi aducea la Kyoto pentru lecţii de desen şi de pictură având ca model

gheişele, lecţii care se terminau uneori cu cine luate în compania lor, însă, după câte ştiu, lucrurile se opreau aici. În toate astea, O-Toyo era prietena şi consiliera sa, aşa cum a devenit şi a noastră, sponsorul nostru, cum se zice în *japlish* (japoneza este încă şi mai invadată de engleză decât *frangleza* noastră), adică naşa şi intermediara noastră amabilă în acest mic univers închis şi secret. Marea afacere pentru Yoshi şi pentru mine la O-Toyo, marele nostru noroc, era că găzduia şi educa două sau trei *maiko*, dar şi o gheişă activă, căreia îi era patroană: astfel, puteam să-i cunoaştem fetele în culisele profesiunii lor.

A doua bună prietenă a noastră, la care locuiam când ajungeam la Kyoto, era O-Kimi. Şi ea era o fostă gheişă, a cărei casă se găsea ceva mai departe, pe o altă străduţă de *okiya*-uri din acelaşi cartier, în apropiere de Ichiriki; îmi plăcea adresa: Hanamachi, sau Satul Florilor. Nu era nici o floare, vreau să spun nici o gheişă în grija lui O-Kimi, poate doar, câteodată, o veche colegă interpretă la *shamisen*, care mai venea pe acolo să o ajute. În frumoasa sa locuinţă tipică din Gion, exista spaţiu pentru a găzdui eventuali prieteni în trecere, ca noi. O-Kimi era de o gentileţe şi de o politeţe ieşite din comun, îmbrăcată mereu în kimonouri admirabile, adesea în tonuri de roşu închis, care-i dădeau ceva mai mult de şaizeci de ani. Era buna prietenă a lui O-Toyo şi, adesea, ieşea la vecina sa să mai flecărească, să povestească câte şi mai câte, cu accentul ei dificil din Kyoto, şi să-i aducă lui Yoshi cadouri: delicioase alge confiate, bunătăţuri locale etc. Noi mergeam adesea de la o casă la alta sau stăteam şi pălăvrăgeam la nesfârşit prin telefon. Locuinţa de lemn a lui O-Kimi, strâmtă şi minuţios lucrată, era tipic japoneză. Aproape peste tot domnea estetica golului: un buchet splendid, o pictură unică; în rest, totul fusese aşezat în dulăpioarele din perete, în spatele panourilor de la intrare, imaculate. Aflai aici camere mici, încântătoare, cu rogojini pe jos, pe un coridor pe care nu puteau sta doi oameni unul lângă altul, o scară abruptă şi strâmtă care urca la etaj şi, acolo, totuşi, două camere mari cu *tatami*, dintre care una dădea spre o grădiniţă interioară, undeva jos, de unde urca trunchiul firav al unui arţar. Totul era îngrijit şi aranjat, iar seara, singura măsuţă de lac roşu dispărea pentru a face loc saltelelor acoperite cu lenjerii de pat duble, din mătase multicoloră, cu pilote uşoare ca pana şi cu perne pufoase.

Ni se întâmpla uneori, lui Yoshi şi mie, să mergem să stăm undeva foarte departe, într-un vechi han pierdut în pădurea de la marginea Arashiyama şi ţinut de o bătrânică simpatică. Locul se numea Hototogisu (Cucul), iar aici aveai impresia că te duci nu cu două secole în urmă, ci tocmai în vremea prinţului Genji. Bătrânica scundă se numea Masu Ozeki şi fusese gheişă cu mult timp în urmă, apoi patroană de salon de ceai. Cel mai mic obiect din casă era extrem de drăguţ, rafinat şi avea un întreg „pedigree". Hanul avea o particularitate ieşită din comun: nu accepta decât un singur client, sau un cuplu, cu recomandare, fireşte, după care nu mai primea pe nimeni. Ani de zile, că eram la Paris sau la Tokyo, primăvara şi toamna primeam prin poştă un poem caligrafiat cu penelul de către bătrâna patroană, care ne aştepta, adăuga ea, data viitoare când urma să cânte cucul, sau privighetoarea, deasupra râului din apropiere.

Îmi decepţionez poate cititorul vorbind la început nu despre reginele frumuseţii, ci de gheişe sau foste gheişe, ale căror ore de glorie sunaseră cu o jumătate de secol în urmă sau mai mult. Însă fiecare ştie că, la Kyoto, ele sunt adesea cele mai interesante sau cele mai importante. Gion este ca o mică republică în care puterea e în parte deţinută de un fel de senat feminin, neoficial, iar noi aveam în persoana doamnei O-Toyo un eşantion tipic al membrilor săi. Cum se întâmplă adesea într-o corporaţie, şi ea provenea dintr-o familie care, de un secol, aparţinea mediului gheişelor: o bunică trăise în Pontocho, cartierul rival; trei mătuşi, dintre care una fusese proprietara unui salon de ceai, a doua, gheişă în Gion, a treia, gheişă şi ea şi cântăreaţă reputată. O-Toyo era fata acesteia din urmă şi, devenită gheişă la rândul ei, se măritase, lucru destul de rar, continuându-şi profesia. „Chiar m-am măritat", îmi zicea aceasta râzând, pentru a se distinge de un caz frecvent, cel al gheişei *mekake*, a doua soţie, clandestină sau nu. Locuia în casa pe care o ştiam şi a cărei proprietară era de cincizeci de ani. Văduvă, în prezent devenise *mama-san* – „mama" profesională – a unor tinere viitoare gheişe, dintre care una devenise fiica ei prin adopţie.

O-Kimi, la rândul ei, gazda şi prietena noastră, fusese gheişă; apoi, fidelul ei protector, căsătorit, o lăsase destul de devreme văduvă, însă proprietară şi mamă a unui fiu care reuşise strălucit. Acesta îi cumpărase

casa Hanamachi în Gion. Nu ne trebuiau mai mult de cinci minute pe jos prin spatele Ichiriki până la casa lui O-Toyo, şi uneori întâlneam pe drum un călugăr cerşetor, având pe cap un coş de bambus ca să-şi ascundă faţa, sau un curăţător de pipe vechi care-şi făcea simţită prezenţa printr-un fluier. Însă trebuia ca, mai înainte, să fi primit prin telefon permisiunea de a veni în acea *okiya*. Aceasta pentru că aici te găseai în preajma unor tinere, două sau trei *maiko* şi o gheişă, şi nu cădea bine să le deranjezi, fie în munca lor, fie în pregătirile lor intime, tot aşa cum nu se cădea să o surprinzi pe O-Yoto însăşi într-o simplă ţinută de interior; acesteia nu-i plăcea deloc acest lucru şi prefera să fie văzută în cele mai frumoase veşminte ale sale.

Aşadar, în general, erau patru femei în casa din susul străzii: *okamisan*, adică onorabila patroană sau proprietară, O-Toyo, la vreo 70 de ani, apoi, între 30 şi 35 de ani, Kumiko, frumoasa gheişă zâmbitoare, fiica sa adoptivă, şi, în sfârşit, cele două *maiko*: fina Shizuko – căreia avea să-i urmeze puţin mai târziu Harué, cea drăguţă şi uşor plinuţă – şi Masayo, longilina Masayo. Să nu se creadă că era doar o casă a veseliei, unde nu se vorbea decât de jocuri şi de plăceri. Munca, înainte de toate, iată care era prima regulă a unei astfel de case: deci ordine şi disciplină. Cu siguranţă, Kumiko, care adesea se întorcea acasă la două noaptea, şi O-Toyo, neobosita, puteau să îşi acorde dreptul de a dormi uneori până la prânz. Însă cele tinere erau în picioare dis-de-dimineaţă pentru a se pregăti să meargă la muncă, adică la lecţiile lor de toate felurile, fie la şcoala de *maiko*, fie la profesorii lor de dans, de muzică, de ceai etc. Ucenica gheişă nu se mai supunea antrenamentului nemilos de sever pe care îl cunoscuseră mama şi mai ales bunica sa, ca şi mare parte dintre gheişele de odinioară, însă nu avea deloc o viaţă uşoară. Gheişele şi ucenicele gheişe din Kyoto erau mândre de acest lucru, de vreme ce concurentele lor din Tokyo, dimpotrivă, încălcau tradiţiile. În capitală, ucenicele gheişe sfârşiseră prin a dispărea, orice fată, cu condiţia să fi avut cel puţin 18 ani, putând să devină gheişă, de exemplu în Shimbashi, după un antrenament de trei sau patru luni. Era de altfel ce dorise şi MacArthur. La Kyoto, dimpotrivă, aceste decrete ale lui MacArthur erau luate în derâdere. Se considera că vârsta de 14 ani era limita extremă de recrutare a unei viitoare gheişe. Idealul, adesea pus în practică, era să fie pregătite pentru viitoarea profesie fetiţe de şapte-opt ani, ca odinioară, dar încet, lăsându-le să-şi continue

studiile. În Gion, şi doar acolo, fetele erau formate de la 14 sau 15 ani, şi nici una nu putea deveni gheişă decât dacă fusese *maiko* înainte. Gheişele din Gion erau invidiate din acest punct de vedere peste tot. La Tokyo, în schimb, în lipsa acestor reguli, vedeai des o gheişă lăsându-se de meserie la 20 de ani, ca să devină barmaniţă, manechin ori agent de relaţii publice. În Gion, acest lucru ar fi fost considerat o regretabilă ratare profesională.

1. Sunetul G din cuvânt este dur: se pronunţă Ghion, într-o silabă. Numele înseamnă „grădină sacră”; pe de altă parte, să mai notăm că, la Kyoto, se spune *geiko* în loc de gheişă.

Masayo,
ucenica gheişă

Într-un orăşel din Japonia de nord, din regiunea Tohoku, unde zăpada începe să cadă încă din lunile octombrie sau noiembrie, o şcolăriţă de familie bună se uita într-o seară la televizor şi urmărea un reportaj despre gheişele din Kyoto. Acest reportaj a uimit-o şi a sedus-o atât de mult, încât, imediat, le-a spus părinţilor: „Iată ce vreau să fiu: *maiko* în Gion şi apoi gheişă!”. Tatăl, preşedintele unei companii industriale din provincie, a rămas consternat; mama, la fel. Cu siguranţă, profesiunea de gheişă nu este una dezonorantă, fetele fiind recrutate uneori chiar şi din mediile burgheze. Totuşi, asta se întâmplă rar, meseria fiind una foarte specială. Obiecţiile părinţilor erau inutile; micuţa, care tocmai îşi terminase primul ciclu de studii secundare, se încăpăţâna şi le învenina existenţa cu vocaţia ei găsită subit. De acord, îşi făcu socoteala tatăl, să ne prefacem că acceptăm, şi se îndreptă spre Kyoto cu maşina. Fusese sfătuit să ia legătura cu O-Toyo în persoană. „Luaţi-o la dumneavoastră, spuse el, şi arătaţi-i începuturile acestei profesii, dar cât mai dur; şi dumneavoastră la începuturi aţi cunoscut cu siguranţă acest lucru. Lecţii, treburi prin casă, şcoala de *maiko*; începeţi ziua la 6 dimineaţa şi sfârşiţi-o la miezul nopţii, poate în felul acesta o veţi îndepărta de această profesie. Aveţi trei luni pentru toate astea.”

„Este ceea ce am încercat să fac, îmi povestea mai târziu O-Toyo, glumind. I-am făcut viaţa imposibilă şi, după trei luni, ştiţi ce s-a dus să-i spună tatălui ei? Ei bine, tată, asta credeam şi eu! Este viaţa la care visez: vreau să fiu gheişă!” Tatăl sfârşise prin a ceda. Iar acum Masayo era acolo, la O-Toyo, surâzătoare, cu părul strâns în coadă de cal, îmbrăcată frumos ca o şcolăriţă, cu o bluză şi un şort care-i lăsa pulpele dezgolite. Văzând-o, am fost imediat uimit de ceva destul de rar: înălţimea. „Are peste un metru şaptezeci, mi-a strecurat în ureche O-Toyo. E cu zece centimetri prea mult pentru o *maiko*, or, în alte vremuri, nimeni nu ar fi acceptat-o. Acum însă, acest lucru ar putea fi un avantaj pentru ea: se poate face remarcată astfel.” Un alt lucru original: pe faţa ei ovală, alungită, nasul îi era drept şi destul de lung, destul de „occidental” oarecum. „În optica noului val, îmi zise O-

Toyo, nu-i un lucru rău. Este o *beppin-san* (fată frumoasă) sau *kirei* (drăguţă), însă nu poţi spune că este *bijin* (o frumuseţe), ceea ce este cum nu se poate mai bine, căci frumuseţea nu se potriveşte cu o gheişă. Astăzi se cere să ai personalitate şi şarm. Le are. Şi apoi mai şi munceşte pe brânci."

Maiko înseamnă „fata dansului". Odinioară se zicea că, pentru a avea o carieră strălucitoare, trebuia să dansezi de la şase ani şi să continui această artă timp de alţi şase ani. Pentru Masayo au fost de-ajuns doar trei ani. Încă de la cincisprezece ani a avut onoarea să danseze cu gheişele la şcoala doamnei Inouye, cea mai cunoscută profesoară de dans din Gion. Toată familia sa venise din Japonia de nord, închiriind un taxi, ca să-i aplaude triumful. În fiecare dimineaţă, Masayo se trezea devreme, iar ziua sa se sfârşea adesea la miezul nopţii. Mergea la şcoală pe jos, îmbrăcată într-un kimono obişnuit, cu cărţile şi caietele sub braţ, lecţiile durând până la orele două ale după-amiezii. Avea examene de dat de două ori pe an. La 17 ani, i se recunoştea deja talentul în ceea ce priveşte ceremonia ceaiului, recitarea de poeme specifice teatrului clasic, interpretarea la toba *tsutsumi*, interpretare foarte dificilă etc., însă se remarca mult şi datorită siluetei sale foarte înalte şi zelului ei plin de graţie cu ocazia recepţiilor.

La ce sunt bune *maiko?* E aceeaşi întrebare pe care am pus-o deja în legătură cu gheişele, însă răspunsul este de această dată pe cât de simplu, pe atât de surprinzător: să-i distreze pe onorabilii invitaţi, în compania gheişelor, bineînţeles, însă doar ca elemente de umplutură, nişte păpuşi mari, însufleţite, cărora nu li se cere altceva decât să fie viu colorate şi să rămână pe mai departe nişte copii: unii japonezi adoră acest lucru, cel puţin cei care merg în saloanele de ceai, iar acest rol Masayo ştia să-l joace la perfecţie. Particularitatea evidentă a unei *maiko* este centura sa, de două sau trei ori mai lungă şi mai lată decât cea obişnuită şi înnodată la spate aşa încât să cadă sub forma a două aripi până la pământ, expunând în felul acesta splendoarea materialului din care e făcută. Apoi, faţa fardată cu un strat alb dens, care-i micşora gura, cu buza superioară de un roşu aprins, iar cealaltă, uneori, verde sau violetă; în sfârşit, coafura numită „în formă de piersică despicată", foarte complicată, cu noduri de stofă roşie sau alte podoabe argintii sau aurii – buchete de floricele din diamante false, glicine

sau flori de salcie din filigran de argint. Kimonoul este în culori foarte vii, din mătase scumpă, cu mâneci extrem de lungi. Pe stradă, ucenica gheişă, în general scundă, îşi înalţă talia înlocuind sandalele obişnuite cu saboţi brodaţi înalţi de vreo 10 centimetri; scobiţi şi zgomotoşi, aceştia fac să sune la fiecare pas clopoţeii din interior, aşa cum se întâmplă şi în cazul sandalelor fetiţelor foarte mici.

În cazul lui Masayo, ţinuta specifică unei *maiko* făcea din ea o fiinţă aproape fantastică prin strălucire şi stranietate. Mi-aduc aminte o seară în care coboram din întâmplare pe străduţa pe care locuia, ducându-mă la un restaurant vecin, unde urma să mă întâlnesc cu nişte prieteni la cină. Nişte trecători care o zăriseră venind de departe pe străduţa întunecată, se opriseră muţi de uimire, aşteptând să o vadă cum ajunge cu paşi mici pe strada principală. Cu kimonoul ei somptuos de culoarea mărului verde, cu enorma centură de mătase la nuanţa frunzelor de toamnă, cu mânecile imense, cu chipul pictat exagerat în stil clasic, cu un strat gros de alb, cu buzele de un roşu aprins, cu sprâncenele foarte negre, cu părul ridicat după moda veche într-un coc foarte înalt şi cu ceafa fardată şi ea cu alb şi dezgolită înspre umeri şi spate, era ca o pasăre din insule, ca un fluture multicolor ţâşnind în noapte. Obişnuiţii fotografi, veniţi în fugă, o mitraliau cu bliţurile, chiar în clipa când m-a recunoscut în pâlcul de oameni care se grăbeau acum în jurul ei. Se îndreptă spre mine îmbrâncindu-şi admiratorii. „Guillain-san! Unde mergeţi?”, iar aceştia, stupefiaţi, o văzură însoţindu-mă câţiva paşi până la restaurant, foarte înaltă pentru o japoneză şi mai ales pentru o *maiko* sub farurile maşinilor care începeau ca să o privească, depăşindu-ne pe drumul fără trotuare.

Era un mare contrast între ea şi cea de-a doua *maiko* de la pensiunea O-Toyo din acea perioadă, pe nume Harue, „bebeluşul gras”, deloc drăguţă, însă foarte amabilă şi foarte cerută şi ea. Într-o zi, aflându-ne la O-Kimi, Yoshi şi cu mine am văzut-o sosind şi răcorindu-se cu o „cola”: fiind pe drum de la prânz, mai avea o invitaţie, undeva foarte departe, pe lângă Muntele de Est (Higashiyama). Era foarte elegantă: purta un kimono cu alb, albastru şi roz, cu frunze de bambus şi de arţar brodate; gulerul era brodat cu pini în verde deschis şi auriu, iar centura cu cele două aripi erau negre cu pini roşcaţi, verzi şi aurii. În păr, nişte trandafiri mici şi o podoabă

de argint vechi pe care o numea *chala-chala*. În coc, o bucată de stofă roşie plisată ce însemna: sunt o debutantă. Apoi, culoarea avea să devină roz, ceea ce odinioară – fără a mai fi cazul acum, se pare – însemna: am deja un patron. Un pliu la nivelul umărului pe kimono arăta că încă mai era *maiko*. Acest pliu urma să dispară atunci când ucenica devenea gheişă, în acelaşi timp urmând ca gulerul brodat şi colorat, fixat pe kimono pe dedesubt, să fie înlocuit cu unul alb, mai puţin ţipător.

Atât în Gion, cât şi în Pontocho, numărul acestor ucenice scădea rapid. În Gion, erau 50 în 1965, 22 în 1970 şi doar 18 în 1972: corporaţia avea de ce să-şi facă griji. Însă, drept consecinţă, aceste ucenice erau din ce în ce mai cerute, alături de surorile lor mai mari, gheişele. „Se întorc tot mai târziu şi sunt frânte de oboseală, se plângea O-Toyo. Ştii, Robert-san, care este primul lor gest, odată ce se întorc acasă? Să se dezbrace până la piele. Douăzeci de kilograme pe umeri, asta-i greutatea pe care o duc zilnic. Şi atunci, nu o mai suportă! Dau jos totul! Şi-atunci, vezi căzând din rochiile lor o ploaie de bani primiţi cadou în timpul serii. Aceşti bani sunt puşi în pliculeţe colorate, anume făcute în acest scop, pe care fetele le au îngrămădite peste tot, sub centură sau chiar în decolteu. Două sute de yeni, trei sute de yeni, o mie de yeni, însă toate astea repetate de zece ori, ca venind de la zece admiratori. Au fost cazuri când un singur om plătea chiar zece mii de yeni. Pentru seara lor, ele vor fi plătite din altă parte, însă micile bacşişuri, o sumă frumuşică, în fiecare seară, sunt ale lor şi doar ale lor. Strig la ele: «Oya! Oya! Vezi că pierzi plicul ăsta sau uită-te la cel care a alunecat sub cadă!». Dacă sunt câte două împreună, atunci râsetele nu mai contenesc.”

Am întâlnit multe alte ucenice, Yoshi şi cu mine, mai ales când eram invitaţi într-o casă de ceai bine-cunoscută la Kyoto, Ishiyuki. Mai erau şi casele Tomiyo, Fusanoyu etc., dar şi casa Ichiriki, cea mai cunoscută dintre toate, aflată la intrarea în Gion. Îmi pare rău că nu am avut niciodată ocazia să ajung acolo, căci este un loc istoric: aici încă te mai afli în decorul celor *47 de ronin*. Un episod al acestei drame autentice, adesea reprezentată la teatru, avusese loc acolo atunci când Kuranosuke, eroul răzbunării, se prefăcea a fi căzut în desfrâu, când el, de fapt, pregătea răzbunarea clanului său împotriva acelui *daimyo* care-l insultase. În

schimb, la Ishiyuki, mă găseam pe un teren bine cunoscut, casa fiind frecventată de multă vreme de ziariştii de la *Asahi Shimbun*. Mulţi dintre aceştia îmi erau prieteni şi lucraseră în birourile din Kyoto, aşa încât patroana din vremea aceea le oferea preţuri preferenţiale în casa ei costisitoare. Aceştia numeau locul „biroul de noapte al ziaristului", devenindu-i clienţi fideli pe viaţă. Acolo am cunoscut-o pe Mariko, pe atunci ucenică, devenită pentru un timp cea mai cunoscută gheişă din Kyoto, apoi soţia lui Hachizo, celebru în cinematrografie pentru filmele sale de capă şi spadă. Tot acolo le-am mai întâlnit, Yoshi şi cu mine, pe încântătoarele Mameyu şi Yoshimame, ucenice foarte cunoscute. Încă mai am nişte fotografii cu ele, într-o seară, prima într-un somptuos kimono mov-deschis, cu o căptuşeală verde-jad, cealaltă, într-unul violet-închis, cu o centură brodată cu enorme şi minunate păsări de aur. Pe obrajii lor fardaţi în exces, pleoapele în formă de migdală erau înroşite cu farduri pictate cu penelul. Fiecare avea deja un protector despre care nu dorea să ne spună multe lucruri. Însă din confidenţele lor timide mi-am dat seama că stăpânul lor era unul ales de ele, de care erau îndrăgostite. O paranteză se impune aici: ucenicele şi chiar gheişele roşesc uşor şi, fapt amuzant, roşeaţa transpare sub fardul lor foarte alb care devine roz. Din confesiunile lor spuse doar pe jumătate reieşea că, la urma urmelor, aveau înainte de toate o profesie de artiste, foarte dură şi de un foarte înalt nivel, „celălalt lucru" neintervenind decât în plus şi în condiţii de înaltă moralitate, contrar a ceea ce cred mulţi străini.

După cum era previzibil, Masayo a devenit repede o celebritate în Gion şi în Kyoto, înălţimea fiind unul dintre elementele succesului său, alături de frumuseţea ieşită din comun şi de educaţia impecabilă. O întâlneam din când în când într-un cadru intim, când dorea să se odihnească la O-Kimi sau să vină să cineze cu noi într-un restaurant select, Kawakami, situat în casa vecină cu a noastră. Într-o seară, m-a lăsat s-o fotografiez, purtând succesiv mai multe centuri somptuoase, şi ne-a dansat, pe muzică de *shamisen*, interpretată de O-Toyo, dansuri încântătoare. Într-o duminică, am întâlnit-o plimbându-se cu alte două ucenice nu departe de Gion, lângă templul Kiyomizu, construit pe piloni înalţi, când au apărut fotografii japonezi care o urmăreau ca nişte paparazzi italieni, nelăsând-o nici un moment în pace. Pentru ca ea să-şi întoarcă faţa spre obiectiv sau să stea, aceştia o strigau familiar: „Masayo-san!", dovadă că era deja foarte

cunoscută. O altă dovadă a rolului ei de „vedetă”: era unul din personajele remarcate în cortegiul *jidai matsuri* (al defilării Vârstelor vechi), una din principalele sărbători din Kyoto. Am văzut-o acolo purtând un costum greu de clasificat pentru mine, alb cu verde-închis, însă croit foarte diferit de ceea ce ar fi putut fi un kimono obişnuit; eventual, o ţinută feminină de la nu ştiu ce curte de altădată. O cărare trasată cu precizie îi împărţea în două părul negru şi des, ce îi încadra faţa, în timp ce, în vârful capului, o pagodă firavă de păr sfârşea prin a da chipului ei alb un aer bizar, surprinzător.

Altă dată, am asistat la O-Toyo la o scenă deloc banală: Masayo şi Harue, la ora cinci seara, plecau la Kyushu, marea insulă din sud, foarte departe de Kyoto, unde fuseseră invitate la o recepţie dată de televiziune. Urmau să călătorească cu avionul, chiar în kimonourile pe care aveau să le poarte în acea seară. În spatele taxiului lor, un al doilea taxi ducea nişte bagaje nemaivăzute, enorme valize pe rotile, ce conţineau kimonouri ale căror trenă şi tiv enorm nu puteau fi împăturite. Pe genunchi, în maşină, ţineau nişte cutii negre foarte nostime, mari, cubice, în care se aflau perucile şi indispensabilele perne de lemn. Ce să mai spunem de călătoriile în locuri şi mai îndepărtate, pe care li le aducea celebritatea de *maiko* din Gion? Le vedeai plecând, însoţite cel mai adesea de câteva gheişe, cu echipamentul lor uriaş, pentru festivităţile unui congres din insula Guam, loc de întâlnire favorit al japonezilor, la trei mii de kilometri sud de Tokyo, în plin Pacific, sau, şi mai departe, la vreun *party* dat în Honololu de vreun om de afaceri putred de bogat din Tokyo. Uneori era vorba de o călătorie de vacanţă de o săptămână, întreprinsă de un stol întreg de gheişe, care vizitau trei sau patru capitale ale Europei. Soţia mea şi cu mine am avut astfel ocazia să ne ocupăm la Paris de prietenele noastre O-Kimi şi Kumi, îmbrăcate în sfârşit după moda occidentală. Mi s-a povestit că o caravană turistică japoneză, care număra în rândurile ei şi câteva gheişe, avusese în program vizite la Milly-la-Forêt, pentru mormântul lui Jean Cocteau, şi Combray, pentru măceşii lui Marcel Proust. În autocar, toată lumea, inclusiv gheişele, îi citise pe aceşti autori şi încă pe mulţi alţii.

Călătoria unui grup la Paris, acum câţiva ani, trezise o controversă nostimă de care aflasem din întâmplare: trebuia sau nu o asigurare care să garanteze virginitatea celor două sau trei ucenice gheişe care participau la

călătorie? Într-un sfârşit, s-a hotărât că da: nimeni nu avea încredere în francezi! La Kyoto, cel puţin, este foarte important ca *maiko* să fie virgină. „*Mama-san*” sau *okasan* – cele două cuvinte având aceeaşi semnificaţie –, care o educă şi o găzduieşte, veghează cu sfinţenie la acest lucru. Aceasta înseamnă, de fapt, protejarea unei mari părţi din investiţia pe care a făcut-o în educaţia fiicei sale adoptive. Căci, atunci când va avea loc evenimentul – trecerea de la *maiko* la gheişă –, fosta gheişă, patroana şi maestra tinerei, va primi de la domnul interesat să o protejeze o sumă în general consistentă, care depinde şi de acest aspect important. Domnul mai făcea şi alte plăţi, în special în natură, pentru toate hainele pe care *mama-san* le făcuse de-a lungul anilor pentru fata ei. Ucenica de azi este protejată împotriva abuzurilor de odinioară în momentul numit eufemistic de intrare în rândul adulţilor şi de transformare a ei în gheişă. Ea îl alege pe cel care îi va deveni amant şi binefăcător. Legătura este parafată ca să dureze. Fericitul cuceritor este liber să celebreze sau nu evenimentul, însă are cel puţin o obligaţie majoră: să se ocupe de acum încolo de bugetul pentru întreţinerea amantei, în special cheltuielile pentru garderoba ei de lux. O răscumpără chiar de la *mama-san*, care, până în acest moment, a întreţinut-o şi i-a fost stăpână, mai puţin în ceea ce priveşte kimonourile pe care ucenica le are din familie, în special de la mama ei, dacă şi ea a fost gheişă. O-Toyo îmi spunea, pe când Masayo, Harue şi altele erau încă „celibatare”, că se ferea să se amestece în alegerile lor viitoare şi cu atât mai mult să-şi impună punctul de vedere. „Tatăl lui Masayo, de altfel, nu ar permite niciodată acest lucru; vrea să-şi lase fata să aleagă”, a adăugat ea. După care, râzând nostim: „Între noi fie vorba, Masayo a respins deja doi pretendenţi!”.

Faptul că aceşti pretendenţi au fost numeroşi nu mai miră pe nimeni, de vreme ce devenise, dacă îmi este permisă această expresie, „*maiko* numărul unu” din Gion. Ieşise prima la premierea din acel an, în cadrul şcolii de *maiko*, alături, e adevărat, de o alta, la fel de bună, aşa încât amândouă au ieşit primele, *ex-aequo*. Acest lucru este foarte rar. În orice caz, să fii prima *maiko* garanta frumoasei copile o carieră extraordinară de primă gheişă din Gion, la momentul potrivit.

Deci cine a fost, până la urmă, alesul inimii lui Masayo?

O ştire de ultimă oră, chiar în momentul când scriu: Masayo este deja fericita mamă a trei copii! Ce repede trec anii! Nu eram în Japonia atunci şi n-am aflat mare lucru: doar că alegerea se îndreptase spre un bărbat tânăr, frumos şi bogat. Ştiu doar că, înainte, îşi sărbătorise noul ei statut de gheişă, după anii de ucenicie, fiind adoptată de o „soră mai în vârstă”, o gheişă prietenă, ce urma să-i servească de ghid şi de model începătoarei. Şi mai ştiu că făcuse turul clasic şi obligatoriu al întregului cartier Gion pentru a-şi anunţa promovarea: în faţa pragului fiecărei case unde locuiau gheişe, al saloanelor de ceai, al restaurantelor etc., prin multe temenele, cuvinte amabile, mulţumiri formulate dinainte, dar şi prin oferirea unui mic cadou, mereu acelaşi, un mic prosop de bumbac cu numele ei frumos caligrafiat. Să faci mai mult de o sută de asemenea vizite într-o zi e un adevărat record sportiv. Însă Masayo, înainte de a fi *maiko*, făcea sport la şcoala ei din Japonia de sud, în special înot; O-Toyo povestea chiar că fusese necesar mai mult de un an ca să dispară de pe corpul ei, bronzat la vremea aceea, urmele albe lăsate de bikini.

Kumiko, gheişa

Grădinile şi templele din Kyoto sunt mult prea absente din aceste pagini, am mai zis-o; trebuie, totuşi, să le acordăm importanţa cuvenită, fie şi în trecere. Căci, dacă e foarte adevărat că e pitorească imaginea aceasta a străvechii capitale, ţinut noptatic al florilor şi sălciilor, străbătut de kimonouri multicolore şi de chipuri fardate, nu trebuie să ştergem din memoria noastră imaginea diurnă a grădinilor sale, tablou viu, mereu şi mereu în schimbare; şi nici imaginea vechilor sale temple cu lemnul lor roşiatic, în umbra frunzişului care le cuprinde de jur împrejur. În mod paradoxal, cu cât culorile sunt mai strălucitoare printre sălciile şi florile nopţii, cu atât ziua grădinile japoneze sunt mai lipsite de culoare; japonezii, lucru puţin cunoscut în afară, nu iubesc grădinile cu flori. Însă adăugaţi într-o grădină un kimono şi atunci, în fotografia pe care o aduceţi cu voi în Europa, veţi găsi floarea strălucitoare care lipsea din decor. Ei bine, floarea aceasta care mi-a permis să reunesc cele două imagini, grădinile şi kimonourile, este Kumiko, o gheişă dulce, gheişa care locuia la O-Toyo; de fapt, era fiica sa, amândouă primindu-ne şi introducându-ne în cartierul Gion la recomandarea prietenului meu Shimamura, pictorul. Kumiko se împrietenise cu noi şi ne însoţea uneori atunci când făceam plimbări în natură. Iată în albumul meu pata vie a kimonoului ei de culoarea stânjeneilor în faţa Muntelui de Răsărit cufundat în verdeaţă sau în faţa celui de-al cincilea zbor al acoperişului unei înalte pagode; sau iat-o la Nara, al doilea oraş artistic din sudul oraşului Kyoto, unde ne însoţise până la grădina privată, de o neasemuită frumuseţe, a pictorului Kinutani, cunoscut prieten al lui Shimamura, la care fuseserăm găzduiţi.

Cu mult diferită de Masayo, Kumiko era de înălţime mijlocie, fără trăsături izbitoare, fizice sau de caracter, iar renumele ei în cartier nu putea fi atribuit, cum ar fi crezut unii străini, vreunei particularităţi vizibile sau de excepţie, ci mai degrabă talentul ei de a întrupa gheişa perfectă, mai întâi prin arta sa desăvârşită – avea, în acest sens, un talent de dansatoare întreţinut de o muncă susţinută –, dar şi prin trăinicia şi distincţia emanate,

combinate cu o supleţe şi o amabilitate fără cusur. Veselia, mereu prezentă pe chipul neted şi în zâmbetul său, nu lăsa să transpară nicicum că ar fi avut o viaţă chinuitoare. Ca toţi japonezii, se educa permanent, perfecţionându-se mereu. Întâlnirile noastre cu ea erau rare şi scurte, căci doar când şi când îşi acorda momente de relaxare. Cartierul Gion se poate lăuda că are cea mai bună şcoală de gheişe din toată Japonia. Kumiko era de multă vreme elevă aici, recunoscută ca fiind una dintre cele mai bune dansatoare, însă acest lucru nu o împiedica să-şi perfecţioneze zi de zi arta. În plus, continua să urmeze, din propria-i dorinţă, tot felul de cursuri: în funcţie de zile şi ore, studia *shamisen* şi canto, ceremonia ceaiului, caligrafie, pictură în tuş de China, artă florală etc.

Cinele gheişei începând în restaurante la ora şase seara, iar pregătirile ei la trei după-amiaza, acasă, acesteia îi mai rămânea puţin timp pe la prânz să mănânce ceva, să intre în nu ştiu ce prăvălie, să întâlnească vreo prietenă sau să treacă podul peste râul Kamogawa ca să meargă la salonul de înfrumuseţare. Seara, asista de obicei la trei recepţii, dintre care prima dura în principiu două ore, iar ultima se prelungea uneori printr-o vizită într-un bar sau printr-o cină uşoară, gheişele, o spun din nou, neputând lua masa de seară cu invitaţii lor.

O dată pe an, Kumiko deţinea un rol important în *Dansul primăverii* pe care îl făceau gheişele din Gion, aşa cum la Tokyo îl făceau cele din Shimbashi sau din altă parte. Era un spectacol de revistă în stil vechi, o serie de tablouri cu multe gheişe pe scenă, în kimonouri admirabile ce costau o mică avere. Schimbările de decor erau numeroase, cu efecte de ploaie sau clar de lună. Scenariul era concentrat pe cele patru anotimpuri, cu dansurile specifice fiecăruia, câteva scene de roman sau comice şi, la sfârşit, un tablou triumfal, ca soarele la răsărit ieşind din valurile unui peisaj fabulos, cel al Mării Japoniei. Spectacolul, la fel ca acela de la Tokyo, se desfăşura cel puţin pe jumătate în sală. Două sau trei sute de gheişe, ucenice, foste gheişe, patroane de stabilimente de gheişe formau un vas cu pânze de kimonouri mătăsoase, vesele, ce-ţi luau ochii. Printre ele apăreau şi câteva frumuseţi răpitoare. Multe aveau cocuri imense acoperite cu peruci după moda veche, ca nişte irişi mari, negri şi strălucitori pe nişte gâturi albe date cu fard din abundenţă. Ieşirea se făcea pe sub lampioanele

roşii şi printre voaluri lungi de culoare violet, imprimate cu crizanteme uriaşe, pentru a se ajunge în nişte grădini proaspete, răcoroase, pline de lumini.

Teatrul gheişelor din Gion dădea în fiecare an încă un spectacol, care nu era public: era vorba de serbarea de început de an şcolar, la începutul anului, după câteva zile de vacanţă. Am avut norocul să fiu invitat într-o zi de 7 ianuarie, data tradiţională a ceremoniei. Eram însoţit de o veche prietenă a lui O-Kimi, Shima Nakanishi, care, pe vremea ei, fusese gheişă şi cântăreaţă de *gidayu*, cântec specific teatrului de păpuşi; în treacăt fie spus, mai sunt doar şapte sau opt astfel de cântăreţe în toată Japonia, rolul acesta fiind jucat în mod normal de bărbaţi. Serbarea de început de an şcolar era, de fapt, un fel de decernare a premiilor, la care mergeau elevele din şcoală, adică aproape toate gheişele din Gion, dar nu în kimonourile lor colorate, ci în cele negre, severe, purtate cu ocazia ceremoniilor. Au fost prezente vreo două sute. Un stol de fotografi nu le pierdea din vedere pe strada principală, de-a lungul faţadelor de lemn, când soseau pe jos în şir indian. În cocul lor înalt, toate aveau înfipt un spic de orez. Aveau faţa albă; buza de sus era pictată, cea de jos, nu. Kimonourile negre aveau doar în partea de jos o decoraţiune colorată şi, ici şi colo, rotund şi alb, un *mon*, un fel de blazon al gheişei. În schimb, centurile erau enorme, luxoase, ţesute dintr-un brocart auriu strălucitor. Costumul era acelaşi pentru toate. Când mergeau, vedeai apărând, deasupra şosetei ce acoperea laba piciorului, desuuri de stofă stacojie, iar când această stofă se întredeschidea, bucata de picior dezgolită deasupra gleznei oferea un spectacol foarte erotic în ochii japonezilor.

Fotografii nu erau admişi în interior, mai puţin câţiva invitaţi de onoare printre care mă număram şi eu. La prezidiu se afla doamna Yachio Ynouye, fostă gheişă, celebră dansatoare, un adevărat patrimoniu naţional. Ea era şi profesoara lui Masayo; în altă ordine de idei, se spunea că una dintre elevele sale avea 75 de ani şi încă se perfecţiona, se pare. Am asistat la o superbă demonstraţie de dans a doamnei Ynouye.

Alături de ea, pe estradă erau profesori bărbaţi în vârstă, dar şi profesoare, la fel de bătrâne, de dans, de muzică şi de diverse arte. Tinerele gheişe în negru ocupau jumătate din partea de jos a scenei: dacă n-ar fi fost mulţimea de peruci, ai fi zis că te afli într-un liceu plin de eleve în uniformă. Au curs discursurile, diplomele, râsetele şi temenelele. Acestea

ar fi făcut momentul foarte plictisitor dacă restul sălii n-ar fi fost plin de gheişe, tinere şi bătrâne, venite ca spectatoare, îmbrăcate, dimpotrivă, în cele mai frumoase veşminte în culori vii, o adevărată colecţie de păsări rare. Însă acestea erau foarte cuminţi: erau la şcoală, şi toată lumea se arăta bine crescută, emblemă a unui popor disciplinat.

„Cine a câştigat?", am întrebat-o a doua zi pe O-Toyo. „Păi... sunt cam egale ca valoare aproape toate, îmi zise ea. Când vorbeşti de cartier colorat referindu-te la Gion, nu este chiar aşa. Pe vremea mea..." Cârcotea şi râdea în acelaşi timp, cu gura ei mare pe faţa lungă, ovală, ducându-mă cu gândul la nu ştiu ce mătuşă de provincie din Franţa. O-Toyo fusese drăguţă în tinereţe, dar şi frivolă, după spusele ei; acum însă, susţinea ea, nu mai era decât o matroană care servea celor trei-patru fete ale ei drept educatoare puţin ascultată, consilieră, croitoreasă şi bancheră. „Ah, era să uit, Guillain-san, mai sunt şi cea care le stabileşte întâlnirile, mesele de seară, mersul la coafor, la croitoreasă etc. Însă momentele lor amoroase, nu, nu sunt treaba mea! Au suficient timp ele!" Cine era acum cea mai frumoasă dintre gheişele din Gion? Răspundea că nu există aşa ceva sau că fiecare are ceva: frumuseţe, artă sau inteligenţă. „Fete drăguţe? Sunt din astea. Uitaţi-vă la Toyochiyo, Mameyu sau Mitsue, care pozează pentru un pictor celebru. Nu li se cere să fie frumoase, ci să aibă talent, spirit. Unele au şaizeci de ani, de exemplu, Hanyu sau Komame, dansatoare amândouă, mari artiste care au ajuns până în SUA." La Kyoto, într-adevăr, ca şi la Tokyo, remarcasem deja adesea că nu li se cerea în mod obligatoriu, ca în Occident, să fie frumoase, ci talentate, spirituale şi feminine. Nici tinereţea nu era obligatorie. Gheişele cele mai împlinite aveau între 35 şi 50 de ani. În mod curios, au fost necesare noutăţile de după război pentru ca japonezii, în special sub influenţa cinematografului, să considere frumuseţea feţei şi a corpului ceva hotărâtor pentru o femeie. Astfel, trebuie să fii francez, ca mine, şi nu japonez ca să te minunezi văzând o Japonie care produce acum din ce în ce mai des frumuseţi de tip Utamaro, adică lungi şi zvelte, tip de femei inexistent în Japonia de odinioară şi chiar în vremea acestui artist.

Şi totuşi, ce le învaţă pe gheişe această educaţie şi, mai târziu, această viaţă? După mine, amândouă fac din ele nişte preotese ale esteticii.

Estetica este o cheie de boltă în această ţară, cea care dictează nu doar aspectul obiectelor, ci şi conduita oamenilor, politica lor, morala lor. Nu cred că exagerez prea tare spunând că noţiunea de bine şi de rău este înlocuită, în Japonia, cu cea de estetică şi de inestetică. Estetica e deasupra moralei, mai mult, serveşte drept morală. Lumea florilor şi a sălciilor este o lume estetică. Gheişele sunt nişte estete într-o lume a esteţilor.

A te înconjura de obiecte frumoase şi a căuta armonia oamenilor, a nu avea încredere în inovaţiile din artă, a te feri să afişezi vreun dezacord în păreri, a te teme de diferitele reacţii necontrolate, a-ţi interzice orice grimasă şi a păstra pururi surâsul, iată, la întâmplare, câteva noţiuni care stau la baza esteticii japoneze. Să ştii ce trebuie să faci şi ce trebuie să nu faci. Să nu faci din artă o continuă invenţie personală, ci, dimpotrivă, să doreşti să o faci mereu după chipul şi asemănarea modelelor deja recunoscute. Totul este să te înscrii într-un stil: în asta constă marea artă, căci lipsa de stil este slăbiciunea însăşi. Stilul limitează libertatea artistului, în timp ce marea artă se naşte din înfruntarea geniului cu stilul. Ne aflăm aici, în ochii japonezilor tradiţionalişti, la polul opus al libertăţii cvasi-anarhice a occidentalilor atât în comportamentul lor, cât şi în artă.

Un alt aspect al esteticii japonezilor: golul, sau cel puţin refuzul aglomerării: mobilă, tablouri, bibelouri etc. Când un lucru frumos este acolo, el este izolat la maximum, strălucirea acestuia crescând în funcţie de golul din jur. Acest lucru este valabil şi pentru arhitectură, şi pentru religie, şi pentru poezie. Sanctuarul shintoist este gol: ţie îţi revine rolul să-l umpli cu meditaţie, cu reverenţă. *Haikai* (apropo, e mai corect să se spună *haiku*) propune în câteva silabe un eveniment aparent nesemnificativ, după care lasă să se instaleze liniştea: tu eşti cel care, prin visele tale, prin meditaţia ta, îl sporeşti spre infinit; o posibilă definiţie pentru *haiku*: nişte cuvinte evadate din tăcere.

Un prieten japonez îmi zicea cu îndrăzneală, confidenţial, că estetica vidului se poate extinde şi la dragoste. Dacă o imagine, o operă de artă devin şi mai frumoase într-o încăpere goală, ce mai poţi spune – sugera acesta – de compatibilitatea estetică între nuditatea femeii iubite şi cea a spaţiului care o înconjoară, împodobit doar cu câteva flori...

Un element legat de concepţiile japoneze despre frumuseţe este să fii

îngrijit. Occidentalul neglijent nu are nici cea mai mică idee despre cât de mult contează acest cuvânt în ochii japonezilor; este vorba de o cerinţă minuţioasă, care vine, poate, din învăţarea, încă din copilărie, a pretenţioaselor ideograme. Amabilitatea şi politeţea sunt, de fapt, o caligrafie a relaţiilor sociale. Cu siguranţă, această ţară plină de contraste şi de contradicţii uită şi adesea încalcă rafinamentul, bunele maniere şi bunul gust, mai ales în apucăturile sale occidentale, însă gheişa aparţine Japoniei tradiţionale, autentice. Până şi poporul este puternic impregnat de simţul estetic, de vreme ce, de-a lungul secolelor, acesta s-a răspândit de la împărat la curte, apoi de aici la samurai şi războinici, după care la negustori şi în rândurile burgheziei şi, în sfârşit, la întreaga masă cultivată de după război.

O caracteristică a acestei educaţii e că dezvoltă în continuare la femei toate aspectele feminităţii. În ciuda educaţiei mixte din şcoli şi universităţi, există totuşi o mare diferenţă între educaţia fetelor şi cea a băieţilor. Privită din Japonia, noţiunea de „unisex” este o erezie şocantă şi absurdă, practicată în mod supărător în SUA şi în Europa. Femeia japoneză a rămas cea mai feminină dintre femei, este cunoscută ca soţie ideală şi, ca dovadă, se căsătoreşte tot mai des cu străinii[1]. Societatea acestei ţări îşi datorează, în parte, relieful şi bogăţia însuşi contrastului cultivat aici între virilitate şi feminitate. În faţa unui bărbat care confundă adesea virilitatea cu bruscheţea sau cu brutalitatea, femeia cultivă o artă care este unul dintre elementele farmecului său: arta gestului.

Gheişei, mai mult decât oricărei alte femei, i s-a inculcat ideea că gestul devine prea des gesticulaţie dacă nu are un stil al său. Cel mai adesea gestul trebuie să aibă stil, adică să se supună, la rândul său, regulilor artei şi ale esteticii. Au existat, în perioade vechi, civilizaţii, precum cea a Egiptului, în care, în anumite situaţii, mai ales în faţa zeilor şi a prinţilor, toate gesturile se supuneau obligatoriu unor reguli estetice dintre cele mai riguroase: uitaţi-vă, în acest sens, la basoreliefurile egiptene. Japonia este una dintre ultimele civilizaţii ale gestului. Există o întreagă gramatică japoneză a gestului, cunoscută şi practicată încă de la o vârstă fragedă, îmbogăţită apoi de gheişă: cum să primeşti cu ambele mâini un obiect de valoare, cum să oferi ceva similar cu ambele mâini, cum să îngenunchezi pe rogojini sau pe pernuţe, cum să deschizi o uşă glisantă, cum să ţii un bol, o ceşcuţă sau o farfurioară, cum să saluţi, cum să

împăturești o stofă, cum să înalți pliul kimonoului cu mâna stângă, gest specific gheișei. Pentru alții, de exemplu, acest lucru se face cu mâna dreaptă. Ea are gesturi care-i aparțin doar ei, precum mișcarea mânecilor, mersul cu pași mici și chiar un foarte curios și dificil mod de a-și înclina gâtul la dreapta și la stânga, fără ca fața să-și piardă verticalitatea. O femeie care a fost gheișă nu va putea niciodată să ascundă acest lucru: el va ieși mereu la iveală grație gesturilor.

Să adăugăm la toate acestea disciplina și interdicțiile cărora trebuie să li se supună. Kikuya, o gheișă din Akasaka, scriind despre subiect, punea nostim în fruntea îndatoririlor sale secretul, protejarea secretelor economice și politice[2]. „Aceasta trebuie să fi fost de fapt, comenta Kumiko izbucnind în râs, ideea unei gheișe din Tokyo în perioada miracolului economic. Toate-și închipuie că știu secretele companiilor Mitsubishi și Miti, doar pentru că au cinat cu nu știu ce secretar al unui ministru.” În schimb, Kumiko, prietena noastră, se distra peste măsură dezvăluindu-mi interdicții puțin cunoscute publicului. „Știți că, în principiu, o gheișă perfect educată, precum prințesele de altădată, nu are dreptul să râdă? Trebuie să ne ascundem gura în spatele mâinii. Din fericire, avem dreptul de a surâde. Niciodată nu trebuie să vorbim despre mâncare, nici să cerem de băut. Ține de voi să ne dați sau nu să bem. Niciodată nu turnăm saké unui invitat care se află de cealaltă parte a mesei, iar, turnând, nu trebuie să ne arătăm brațul dezgolit. Nu purtăm nici inele, nici bijuterii. Dar nici parfumuri, cu toate că ne plac la nebunie cele franțuzești: ele anulează sau alterează gustul bucătăriei japoneze și aroma băuturii. Este interzis să ne udăm mâinile, să le lăsăm să intre în contact cu apa, mai puțin când ne spălăm: nu spălăm vase, rufe; chiar și folosirea abacului *soroban* ne este interzisă, de frică să nu ne rănim degetele fine. Nu fumăm. Nu vorbim niciodată despre familia persoanelor prezente, nici despre soția celui care ne invită: înțelegeți de ce!”

„Ei bine, după părerea mea, spuse O-Toyo, care asista la discuție, toate acestea nu sunt decât niște prostii ce ne-au fost transmise de profesorii noștri mai bătrâni. Știți ce este cel mai greu de făcut în meseria asta? Să fii mereu prezentă la datorie, în fiecare zi și de cel puțin trei ori în cursul zilei; să fii obligată, indiferent de vreme, în orice condiții, fie că ai necazuri sau că ești în doliu, să asculți de prima poruncă: fii frumoasă și veselă!”

1. A se vedea Jean-Pierre Lehman, *The Image of Japan*, Allen and Unwin, Londra, 1978.
2. *I, a Geisha*, de Miss Kikuya, Tokyo News Service, 1988.

Intimităţi

La ora 3 după-amiaza, începeau în casa din susul străduţei, la O-Toyo, pregătirile domnişoarelor în vederea recepţiilor din timpul serii; pentru aceste pregătiri, fiecare dintre ele nu avea mai mult de trei ore în fiecare zi. Fetele erau în general trei, Kumiko, gheişa, şi cele două *maiko.* Totul începea cu o baie foarte fierbinte în stil japonez (45°); mai mulţi membri ai familiei se pot îmbăia, pe rând, în aceeaşi apă. Apa rămâne, într-adevăr, perfect curată, căci fiecare face duş înainte să intre în cadă. Baia era în spatele casei, la parter, iar când ne aflam la O-Toyo, Yoshi şi cu mine auzeam bălăcelile şi râsetele celor trei fete care se spălau.

Niciodată n-ar fi trebuit să fiu de faţă în acele locuri şi la acea oră, era cea mai mare indiscreţie pentru un bărbat, care, în principiu, nu calcă niciodată într-o *okiya,* casa unde sunt găzduite gheişele. Însă prietenia pe care O-Toyo ne-o arăta soţiei mele şi mie era o scuză suficientă, ce justifica favoarea de care profitam, de altfel fără să abuzăm, venind fără să ne facem simţită prezenţa. La prima vedere, o pudoare perfectă înconjura aceste momente intime: baia şi îmbrăcatul. O singură dată, în timpul verii, când era foarte cald şi toate paravanele erau lăsate deschise, am zărit ieşind din baie un frumos picior alb dezgolit, care se vedea lesne de pe coridor, şi două mâini care-l ştergeau cu grijă, în râsetele dezlănţuite ce se auzeau din baie.

Gheişele evită să lase descoperite părţi din corpul lor atunci când se îmbracă sau când iau parte la tot felul de activităţi, la dans, de exemplu, cu excepţia unui decolteu în partea din spate a gâtului, sub pieptănătură. Totuşi, japonezii au îngăduit şi au practicat dintotdeauna nuditatea colectivă în băile publice – şi chiar pe cea mixtă. Am trăit această experienţă foarte des, aproape întotdeauna în colţuri de provincie rămase mai mult sau mai puţin în urmă, dar şi în nenumărate staţiuni termale din această ţară cu o intensă activitate vulcanică. Într-o zi, eram trei tovarăşi în weekend la Gohra, o staţiune termală pe atunci elegantă, în apropiere de Tokyo; cum afară ploua, nu găsiserăm nimic mai bun de făcut, la ora 3

după-amiaza, decât să ne aruncăm în imensa piscină a hotelului nostru, a cărei apă ieşea în valuri din vulcanul cel mai apropiat. După câteva clipe, uşa vestiarului femeilor s-a deschis şi ne-am pomenit imediat în compania a patru tinere dezgolite, încântătoare, pe care coafurile le arătau a fi gheişe sau ucenice gheişe. Prezenţa noastră nu le jena la prima vedere, doar feţele noastre ieşeau din apa albastră, şi nu ne gândeam deloc să ne plângem de-a lor. La baie – cel puţin într-o staţiune termală ca aceea –, nuditatea în public este la fel de permisă şi de naturală pe cât ar fi de indecentă în altă parte. Iată un paradox specific japonez. Se presupune că te uiţi, dar că nu vezi. Mai adăugaţi la aceasta că apa foarte fierbinte degaja suficienţi vapori pentru a oferi domnişoarelor scuza ne a nu ne lua în seamă şi de a se spăla vesele pe margine, înainte de a se cufunda în piscină. Ne lăsau plăcerea de a aprecia farmecele femeii japoneze şi mai ales, dacă mi se permit aceste evocări intime, pielea sa admirabilă. Foarte albă, dar fără a fi rece, aceasta te duce cu gândul la marmura greacă pe care soarele a mângâiat-o secole de-a rândul: o piele netedă şi fără cusur, mai catifelată decât fildeşul ori mătasea, o piele de o densitate şi de o elasticitate pe care doar la asiatici le poţi vedea. Frumuseţea umerilor şi a braţelor, sub apa strălucitoare, ne atrăgea privirile, iar sânii celor patru tinere erau atât de desăvârşiţi, că ar fi trezit invidie printre surorile lor din Europa.

Dar să revenim la Gion, lângă prietenele noastre, care, în faţa unor oglinzi ovale, erau foarte ocupate să se machieze, un machiaj care, în cazul ucenicelor, semăna cu al actorilor din teatrul *kabuki*. Cel al gheişelor este mai puţin pronunţat, uneori chiar „modern”, asemănător cu cel al unei femei drăguţe de la noi. Ucenicele îşi turnau mai întâi în palmă un fel de lipici pe care-l întindeau pe faţă, pe gât, pe piept, pe umeri şi pe spate cât puteau. Apoi întindeau deasupra o pastă albă, faţa devenindu-le o adevărată mască fără ochi, fără nas. După care îşi curăţau ochii şi genele, adăugând pudră din belşug şi făcând să dispară stratul de la început. Îşi înnegreau genele, lucru care, se revolta O-Toyo, ar fi fost un scandal pe vremea sa, însă genele artificiale rămâneau pe mai departe interzise. În jurul ochilor îşi aplicau un roz foarte uşor, care se presupunea că face minuni pentru ascunderea cearcănelor, apoi, cu penelul, aplicau o tuşă de roşu în colţul exterior al pleoapelor. În sfârşit, îşi fardau buzele cu ruj şi, ca lucrurile să fie perfecte, completau totul cu o linie roşie trasată cu penelul. Unghiile nu erau date cu ojă, doar cu un lac natural. După cum am mai spus, nu foloseau nici urmă de parfum. În schimb, stofele degajau uneori un miros delicios şi aproape imperceptibil de tămâie, ca în vremea anului

1000.

Urma acum îmbrăcarea lui Kumiko, gheişa, pentru care un bărbat sosea în fiecare zi cu bicicleta pe la ora 16: aranjarea kimonoului, în special a nodului *obi*, acea centură de patru sau cinci metri lungime, cere priceperea unui bărbat şi mai ales forţa sa. Trebuia să-l vezi pe acesta cu câtă forţă trăgea, ajutându-se chiar de piciorul sprijinit de zid. În ceea ce priveşte îmbrăcarea unei *maiko*, aceasta presupunea ajutorul a două sau trei persoane, între care acelaşi personaj, pe care Yoshi şi cu mine îl numeam „domnul Cutie", după numele vechi japonez *hakoya-san*, adică domnul care poartă o cutie, cea a chitarei cu trei coarde. „Grea meserie! zicea O-Toyo. Omul nostru este serios, însă are 40 de ani şi, în fiecare zi, se joacă cu trupul acestor tinere femei atingându-le sânii..." După care O-Toyo continua cu umor: „Nimic din ce-i aici nu seamănă, din fericire, cu îmbrăcarea împărătesei în palatul ei din Tokyo: aceasta stă în picioare în mijlocul unui pătrat dincolo de care nu poţi trece, iar cei care o îmbracă trebuie să se aplece înainte cât de mult pot, neavând dreptul nici să o privească şi cu atât mai puţin să-şi încrucişeze privirile cu ale ei!".

În timp ce domnul Cutie se ocupa de una sau alta dintre gheişe, ajustând pliurile de mătase sau încheind vreun decolteu, o femeie sau cineva din casă avea grijă de coafura celorlalte. De fapt, înaltele coafuri ornamentale ale gheişelor de azi, când acestea mai poartă aşa ceva, nu mai sunt decât peruci. Cel mai adesea însă nu le mai folosesc, ci se coafează după moda occidentală, încredinţându-şi părul, foarte frumos în general, frizerului lor, expert şi foarte căutat. Doar ucenicele gheişe mai poartă coc, făcut din părul lor natural. Cocul este refăcut o dată pe săptămână, deşi, aproape în fiecare zi, un specialist, bărbat ori femeie, vine în cartier şi trece şi pe la ele pentru retuşurile necesare. Dispariţia vechilor coafuri, pe care le purtau nu numai gheişele, ci şi femeile căsătorite şi tinerele, marchează sfârşitul a cel puţin două mii de ani de istorie a coafurii în Asia. Aceste minunate sculpturi ori arhitecturi de păr natural, de o varietate infinită, îşi aveau originea în China antică, arta lor fiind rafinată şi îmbogăţită de cele două secole ale epocii Edo.

Este amuzant să constaţi că, dimpotrivă, când este vorba de desuurile femeii japoneze, eşti, în cazul gheişelor, în faţa unei simplităţi primitive. O gheişă dezbrăcată este o femeie cu o pânză în jurul şoldurilor. Nu are nici sutien, nici chilot, nici colanţi, nici ciorapi fini, e doar o fată cu sânii dezgoliţi, acoperită până la nivelul taliei de o pânză roşie înfăşurată în jurul coapselor. Înainte de război, acelaşi lucru era valabil pentru majoritatea femeilor, nu doar pentru gheişe. Veşmântul tradiţional al femeilor este format, la urma urmelor, din mai multe haine suprapuse, deasupra acelei pânze despre care tocmai am vorbit, toate deschise în faţă pe lungime. De fapt, închiderea şi securitatea sunt asigurate, după cum am mai scris deja, printr-un sistem complicat şi multiplu de centuri şi cordoane, aproape toate invizibile, însă încununate, dacă se poate spune aşa, de splendidul *obi*. Am vorbit despre cele nouă centuri ale unei anumite gheişe de pe Podul Sălciilor, însă se poate şi mai mult: o *maiko* poate avea până la... şaptesprezece cordoane de diverse tipuri!

Să încercăm acum să facem inventarul – puţin tehnic, însă amuzant, cred – al pieselor unui sistem minim de centuri. Iată: 1) *Obidome*, de un verde-migdală, singurul element de metal din tot ansamblul. 2) *Obiage*, azuriu şi roşu, din stofă suplă *shibori*, servind drept centură de menţinere a perniţei care dă volum nodului *obi*. 3) *Obi-ita*, o plachetă dură, aşezată sub *obi*. 4) *Obi* propriu-zis, o luxoasă centură lungă şi lată din brocart auriu brodat cu crizanteme albe. 5) *Objime*, de un albastru deschis, un cordon decorativ pe deasupra *obi*, care poate să poarte unica broşă îngăduită din întregul costum. 6) *Datejime*, o centură lată, roz, venind pe deasupra pliului kimonoului la nivelul taliei. 7) O a doua *datejime*, de aceeaşi culoare, roz. 8) *Koshihimo* roşu, un cordon principal aflat sub pliul kimonoului pentru a regla lungimea *juban*, care este partea de dedesubt a kimonoului. 9) Al doilea *koshihimo*, tot roşu, reglează şi lungimea kimonoului. 10) În sfârşit, *datemaki*, o centură lată şi rigidă pe deasupra *koshihimo*. În felul acesta, îţi dai seama ce lucru complicat e să îmbraci o gheişă!

Desuurile femeilor moderne, printre care chilotul şi sutienul, nu s-au impus în rândul japonezelor decât după război şi ocupaţia americană, când au devenit parte a modului de a se îmbrăca occidental adoptat de 90% din

femeile de azi. Însă gheişele continuă să nu le poarte niciodată. Un motiv esenţial este că suprafaţa perfect netedă a kimonoului de mătase, strâns în special pe margini, ar fi urâţită fie şi de cel mai mic veşmânt modern al cărui relief ar apărea prin pânză. Nimic nu trebuie să strice linia. Prin urmare, gheişa îşi păstrează pânza din jurul taliei, în general din bumbac. Pe deasupra pânzei îşi pune un fel de cămaşă-kimono, sau un sub-kimono, în general din mătase, *juban*, care are un guler pe care-l coşi şi îl descoşi. Gulerul susţine kimonoul care vine pe deasupra, kimonoul propriu-zis. Mânecile acestor diverse veşminte vin unele în altele. Gheişa îşi acoperă picioarele cu o pereche de *tabi* din bumbac de un alb strălucitor, schimbate în fiecare zi sau de mai multe ori pe zi, deasupra cărora încalţă, când iese, nişte *zori*, sandale de brocart, asortate cu kimonoul şi ale căror catarame se găsesc între degetele de la picioare. Kimonoul nu s-a schimbat aproape deloc de trei secole, mai puţin în ce priveşte modul de a înnoda *obi*, rămânând una din rochiile cele mai elegante din lume. Are meritul de a ascunde punctele slabe ale femeii japoneze, în general picioarele, şi de a pune în valoare frumuseţea bustului său, a cefei, braţelor şi mâinilor. Jocul mânecilor este încântător şi întreg costumul are o supleţe şi o graţie a curbelor incomparabile. Idealul gheişei, din punctul de vedere al modei, este de a fi *iki*, o noţiune care desemnează farmecul desăvârşit, dar fără ostentaţie, aproape imperceptibil, aproape involuntar în aparenţă, însă calculat cu grijă.

O-Toyo era încântată de admiraţia noastră pentru garderoba pe care o întreţinea la ea acasă: cea a trecutului ei de gheişă şi cea a fetelor sale. Trei lăzi enorme erau pline de kimonouri ale lui Masayo în nişte sertare de *kin*, un lemn parfumat care „respiră” şi care înlătură insectele. Ea mai avea patru *furisode*, luxoase, purtate la diverse ocazii, un *furisode* fiind un kimono de tânără fată, cu mâneci foarte lungi; mai avea patru alte kimonouri mari, foarte valoroase, pentru fiecare dintre cele patru anotimpuri, trei sau patru kimonouri cu trenă şi bordură grea pentru lunile aprilie, mai şi iunie, apoi nenumărate kimonouri de vară, foarte uşoare, pentru lunile foarte călduroase – iulie, august şi septembrie.

Odată toamna venită, ea le punea în ordine inversă pe cele de primăvară, pentru luna decembrie având mai multe kimonouri grele şi

călduroase, uneori din lână. Cele patru mari kimonouri purtate în cele patru anotimpuri, dar şi multe altele sunt reînnoite de gheişă ori de ucenică în fiecare an: fiecare cumpără mereu altele noi. În sfârşit, un kimono poate servi timp de trei generaţii, el fiind trecut de la mamă la fată şi nepoată şi purtat aproape fără nici un retuş. În fiecare *okiya* din Gion, ca şi la doamna O-Toyo, sunt astfel adunate extraordinare colecţii de kimonouri împăturite în formă pătrată în nişte plicuri speciale de hârtie, care poartă numele creatorului lor; căci este vorba mereu de exemplare unice, adevărate capodopere ale unor ţesători şi boiangii de mare talent. O-Toyo nu ne-a spus niciodată câte anume avea, însă, cu siguranţă, toate împreună reprezentau o adevărată comoară. Am aflat, de exemplu, că Kumiko avea două sute de kimonouri. Din imensele ei lăzi, scotea şi purta cel puţin patruzeci de kimonouri diferite pe an, poate chiar mai multe, căci o gheişă se schimbă de mai multe ori în anumite zile.

Un minunat tablou de culori şi imagini pe mătăsuri ni se perinda prin faţa ochilor când îşi deschidea sertarele. Am notat câteva exemple: un kimono roz presărat cu fluturi şi flori; un altul albastru-închis, cu valuri discrete alburii şi o spumă mov brodată cu auriu; unul verde de culoarea mărului, plin de corole portocalii; un kimono purpuriu, brăzdat de cursuri de apă cu valuri abia perceptibile, de pe un desen vechi, pe care pluteau câteva frunze turcoaz pe un fond alb; unul satinat foarte strălucitor, de un albastru de culoarea cernelii, cu ace de pin albe. Toate aveau, în plus, un desen ţesut în mătase înainte de a fi colorată; erau nişte mătăsuri care cântăreau foarte mult. Mai trebuia să ţii seama de combinaţia de culori dintre kimono şi *obi*, care adesea este piesa cea mai costisitoare din întreg ansamblul. Nişte exemple: albastru „blue-jean” pentru kimono, roz somon pentu obi; roz şi gri pentru kimono, violet-închis pentru obi; alb şi cenuşiu cu model auriu pentru kimono, roşu pentru obi. O-Toyo însăşi purta, când se afla în afara casei, somptuoase stofe specifice femeilor în etate, ale căror motive sunt din ce în ce mai mici odată cu înaintarea în vârstă, iar mătasea – închisă la culoare, dar luxoasă. La doar o oră după ce o vedeam în casă îmbrăcată în haine modeste, o întâlneam în vreun restaurant care-i plăcea, îmbrăcată ca o doamnă nobilă, într-un kimono de culoarea perlei, încins cu un obi negru, cu ierburi de argint şi cu un cordon lat, auriu pe deasupra.

Pe vremea fostului Edo, exista un întreg vocabular metaforic pentru a desemna culorile mătăsii, pe care bătrânele, se pare, îl folosesc cu plăcere uneori şi astăzi. Edmond de Concourt, scriind despre Utamaro, folosise acest vocabular cu o nespusă plăcere, iar eu nu pot decât să citez câteva eşantioane: „burtă de peşte" pentru unele kimonouri albe, „lună-floare de piersic" pentru un kimono bleu şi roz, „cer înnegurat" pentru unul de un albastru închis, „flacără fumegândă" pentru altul de un brun roşiatic ori „crevete" pentru un kimono de un verde crud. Culori „seducătoare", scria acesta. Şi mă voi abţine, pentru a nu face un tratat despre kimonourile gheişelor, să răsfoiesc catalogul infinit de motive decorative, în general vegetale sau marine: sălcii, bărci cu flori, valuri, crapi, evantaie, bariere, pâraie, scoici, rândunici...

Garderoba unei ucenice sau a unei gheişe costă enorm. Cifrele pe care le voi cita în continuare le-am cules oarecum la întâmplare, graţie unor confidenţe ce mi-au fost făcute. Să mi se scuze unele erori posibile, căci nu pretind a oferi rezultatele unei anchete sociologice. Astfel, un kimono elegant costă cel puţin, pentru o gheişă, un milion şi jumătate de yeni, adică 67.500 de franci[1]* (la cursul de 4,50 franci pentru 100 de yeni). Aceasta fără a mai pune la socoteală, pentru fiecare toaletă, toate lucrurile noi ce trebuie cumpărate: rochiile de pe dedesubt, sandalele, gulerele, diferitele centuri, poşetele etc. Adăugând toate acestea, ajungem la un total de vreo 2 milioane de yeni, adică 90.000 de franci[2]*. Un „kimono mare" comandat de o gheişă la începutul fiecărui anotimp, deci de patru ori pe an cel puţin, poate ajunge la 5 milioane de yeni, adică 225.000 de franci[3]*, sau mai mult. În sfârşit, o toaletă frumoasă se judecă şi după frumuseţea *obi*-ului, or, costul acestuia poate să-l depăşească pe cel al kimonoului însuşi. În Franţa, o femeie elegantă are în garderoba sa cel puţin câteva „rochii mici", relativ puţin costisitoare, însă şic, pentru a-şi completa toaletele de bază. Or, „kimonouri mici" nu există, acesta fiind unul din motivele pentru care un asemenea veşmânt este rar în viaţa de zi cu zi, de exemplu pe stradă. Rare sunt femeile care-l poartă astăzi în mod curent, mai puţin cele care au anumite profesii, chelneriţele din restaurante, de exemplu. Kimonoul a devenit o ţinută de lux şi de ştaif, pe care n-o vezi decât cu ocazia căsătoriilor, ceremoniilor şi marilor recepţii, la teatru ori la ceremonia ceaiului.

Este evident că o gheişă nu-şi poate oferi astfel de kimonouri din banii

pe care îi câştigă. Cât îi aduce, de fapt, meseria de hostess şi de artistă? Şi aici cifrele ar putea fi supuse verificării. Ar trebui să ţinem seama şi de diferenţele care pot exista de la un oraş la altul, de la un cartier la altul ori de la o gheişă la alta. În plus, sistemul de salarizare sau de oferire a bacşişurilor pentru o gheişă ori pentru o ucenică este unul foarte complicat şi, în acelaşi timp, foarte vechi, după cum stau mărturie unele denumiri poetice şi perimate aflate încă în uz. Salariul este o „floare", aşa încât poţi distinge, de exemplu, între „floarea pe oră", „floarea banchetului", „floarea nopţii", „floarea dimineţii" etc. „Floarea pe oră" este cea mai curentă şi corespunde timpului pe care o gheişă îl consacră clienţilor săi. Îmi aduc aminte că aceasta putea să ajungă, în 1974, la trei-patru mii de yeni pe oră. Gurile rele traduc această sintagmă spunând că gheişa este plătită „în regim de taxi", taxiul funcţionând oricum – de exemplu, dacă după-amiaza gheişa este invitată la o partidă de golf sau dacă îşi petrece ziua la vreun picnic ori la o partidă de pescuit. Biroul gheişelor din cartier ştie mereu unde se găseşte fiecare dintre ele şi cât timp rămâne acolo, fiind informat prin telefon. Odinioară – nu ştiu dacă şi azi este la fel – era chiar o curiozitate amuzantă să vezi în astfel de birouri un tablou mare de lemn presărat cu tot felul de cuie fără floare, iar seara, începând cu orele 5 sau 6, un funcţionar care făcea să treacă de la un cui la altul fiecare gheişă pe măsură ce aceasta se deplasa, gheişa fiind reprezentată de o plăcuţă care îi purta numele caligrafiat, fiecare cui reprezentând un stabiliment afiliat – salon de ceai, *machiai* etc. Biroul ţine socoteala gheişei în funcţie de „florile pe oră" şi de alte flori posibile şi o plăteşte, în principiu, de două ori pe lună. Gheişa însă primeşte în mod evident sume de bani ca orice artist: ca dansatoare, interpretă la *shamisen* etc. Oricum, venitul ei lunar mediu ar corespunde unei sume de 18.000-20.000 de franci[4]* pe lună. Această cifră este, totuşi, extrem de relativă, dacă-mi aduc aminte că am notat, de exemplu, suma de 30.000 de franci pe lună pe care i-ar fi câştigat Tamataro, gheişa de 26 de ani, în 1986, sau cei 45.000 de franci atribuiţi în 1987 lui Harukoma, cu ocazia unui proces. Aceeaşi gheişă ar fi făcut în 1986 aproape 30.000 de yeni pe seară, adică 1.350 de franci. Ar mai trebui să se ştie cum sunt contabilizate, dacă sunt, aceste *tips*, sau daruri, pe care le menţiona O-Toyo: adunate, ele ar putea ajunge, se zice, la o sumă cuprinsă între 5.000 şi 25.000 de franci pe lună[5]*. Să mai notăm în trecere că o hostess dintr-un bar poate câştiga mult mai mult[6].

1* Aproximativ 11.250 de euro (n. tr.).

2* Aproximativ 15.000 de euro (n. tr.).

3* Aproximativ 39.166 de euro (n. tr.).

4* Aproximativ 6.000 – 6.666 de euro (n. tr.).

5* Aproximativ 5.000, 7.500, 225, 833 – 4.166 de euro (n. tr.).

6. Sylvie şi Dominique Buisson, *Kimono, art traditionnel du Japon*, ilustraţii alb-negru şi color, Edita, Lausanne, 1983.

O lume plutitoare

Gion shoja no kane no koe
Shogyo mujo no hibiki ari...

Citez în japoneză, pentru că este foarte faimos acest exordiu la *Heike Monogatari*, povestire epică din secolul al XIII-lea unde sunt exprimate înţelepciunea şi pesimismul budismului japonez; voi propune pentru el următoarea traducere-adaptare:

Din Gion sunetul clopotului de bronz
Este ecoul non-permanenţei tuturor lucrurilor...

Ştiu prea bine că nu este vorba, în cazul de faţă, de cartierul Gion de astăzi, de cartierul gheişelor, ci de o mânăstire cu acest nume, al cărei clopot era celebru în Kyoto şi care depindea de călugării de pe muntele Hiei, aflat deasupra oraşului. Totuşi, mi s-a părut întotdeauna că asupra cartierului plăcerilor plana acest avertisment. Urmarea textului pare de altfel să fi fost scrisă pentru frumoasele acestui cartier:

> Strălucirea florilor anunţă veştejirea lor. Într-adevăr, cei acoperiţi de glorie nu sunt aşa decât pentru o clipă, precum visul unei seri de primăvară.

„Non-permanenţă”, în japoneză *mujo*, iată o noţiune pentru care, în mod curios, limba franceză nu are un echivalent direct. Căutaţi prin dicţionare: acesta nu există. Suntem obligaţi să-l inventăm când expunem doctrina budistă, al cărei cuvânt-cheie este, şi când vorbim despre Japonia, asupra căreia budismul şi-a pus amprenta. Un alt cuvânt de inspiraţie budistă care exprimă instabilitatea lumii noastre de aici este *ukiyo*, legat îndeaproape de lumea gheişelor. Într-un sens originar, însemna „această lume plină de tristeţe”, însă, printr-un soi de sfidare ori deriziune, „la belle époque” din Edo îi dăduse un sens diferit şi, într-un sfârşit, opus. Astfel, *ukiyo* înseamnă acum „această lume plutitoare”, un mod de a-i scoate în evidenţă instabilitatea, însă nu pentru a te întrista de pe urma acestui lucru,

ci, dimpotrivă, pentru a te distra şi a te bucura: o lume plutitoare veselă prin distracţiile ei, prin eleganţa sa, mereu alta, prin modele şi celebrităţile ei pasagere. De acum încolo, *ukiyo* devenea lumea elegantă şi fascinantă a plăcerilor, ale cărei personaje sunt faimoasele *tayu*, gheişele, fetele din saloanele de ceai, actorii celebri din *kabuki* etc. Iar poporul din Edo, artist şi frivol, îşi smulgea *ukiyo-e*, adică imaginile lumii plutitoare care îi înfăţişau pe idolii săi şi pe care le semnau o mulţime de artişti populari, printre care se numărau Utamaro, Kiyonaga, Harunobu şi alte genii de nivel mondial ale stampei japoneze. Cuvântul lua sensul de „ultimul răcnet", „modern", fără a-şi fi pierdut totuşi un iz ascuns de pesimism şi de fatalism. Un vechi autor descrie astfel spiritul acestei lumi plutitoare: „Să trăieşti momentul, să priveşti luna, zăpada, florile şi frunzele toamnei, să iubeşti vinul, femeile şi cântecele şi să te laşi dus de viaţă ca o ploscă goală care e dusă de apa fluviului". Edo e deja departe, vechiul cuvânt *ukiyo* nu mai este folosit, însă a mai rămas ceva în această lume a plăcerii, această noţiune pe care existenţa o antrenează într-un val comun unde totul devine indistinct, fiinţele şi lucrurile, binele şi răul, bucuriile şi necazurile.

O carte pe care am putea-o intitula *Viaţa gheişelor* şi care rămâne să fie scrisă, cred, ar putea fi bogată în capitole ce le descriu nefericirile, alături de nişte bucurii adesea efemere. Vorbind despre originile lor, am arătat cum gheişele s-au desprins şi distanţat de prostituţie, devenind în principiu monogame şi afirmându-se ca artiste. Am mai spus de asemenea cum, începând cu domnia împăratului Meiji, multe au fost cele care au devenit faimoase şi care şi-au împărţit viaţa cu personaje celebre din epocă. Însă este neîndoielnic că, prin efectul regulilor şi obiceiurilor corporaţiei lor din acele vremuri, ele rămâneau adesea pe jumătate aservite. A trebuit să aşteptăm noua Japonie şi reformele începute de MacArthur pentru ca ele să acceadă la un statut de libertate şi la un „drept de a fi fericite" după moda americană. Până atunci, în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului XX, startul lor în viaţă era adesea asemănător cu cel al prostituatelor, adică nu diferea deloc de o vânzare de copii. Nişte părinţi foarte săraci, cel mai adesea ţărani, îşi vindeau fata de 5, 6 sau 7 ani, iar micuţa începea un antrenament crud, care o ducea, după cum îi era norocul, înspre prostituate ori înspre ucenicele gheişe. Gheişa Yoko Sugimoto povestea recent cum, în 1926, fusese vândută pentru suma de 100 de yeni de către mama sa, o negustoreasă de peşte, pe care nu avea s-o mai revadă 15 ani după aceea.

Ca să înveţe meseria grea, aşa cum se făcea acest lucru în timpul epocii militariste, trebuia uneori să cânte la *shamisen* în genunchi, în zăpadă, să fie adesea bătută şi să servească drept sclavă tuturor. O ucenică gheişă trăia în mod obligatoriu cu alte fete în locuinţa vreunei foste gheişe ori a unei matroane care adesea o exploata, nelăsându-i nici o libertate, confiscându-i aproape toate câştigurile şi îndatorând-o. La momentul potrivit, virginitatea ei era scoasă la licitaţie, impunându-i-se bărbatul care urma să-i fie protector şi patron. În principiu, nu avea dreptul să iubească, netrebuind decât să-şi cunoască arta şi ascultarea ce-o datora stăpânului, adesea un bărbat în vârstă. În „cartierele colorate" din mediile sărace, distincţia între adevărata gheişă şi cea falsă devenea tot mai neclară sau chiar dispărea complet. Pentru „gheişă", adică femeia vândută care a uzurpat această denumire, plăcerea avea un gust de tristeţe care venea nu dinspre viciu, ci dinspre incertitudine, lipsa oricăror repere, pe scurt, dinspre un nihilism total. Acestea nu se cufundau în noroi, ci în valurile unui fluviu care le ducea cu el.

În ceea ce le priveşte, adevăratele gheişe cunoşteau adesea o viaţă agitată şi legături succesive, dacă nu simultane. Un autor cunoscut a descris în toată opera sa un tablou frapant al vieţii gheişelor din Tokyo în primii 40 de ani ai secolului XX: este vorba de Nagai Kafu (1879-1959), scriitor vagabond şi asocial, însă iubitor de femei. Undeva, acesta dă o listă aproximativă a acelora care au contat în viaţa sa, uitând, întâmplător, să o includă pe prima sa soţie. În schimb, dă detalii despre viaţa a 16 femei, printre care şase gheişe, din care una i-a fost a doua soţie. El însuşi recunoaşte că, încă din tinereţe, şi-a purtat paşii pe străzile „prea fardatelor" şi că nu se teme să se felicite pentru asta. Aşadar, vorbeşte despre ele ca un expert şi le transformă în subiecte de romane, în mare parte bazate pe lucruri adevărate şi amintiri personale[1]. Lumea plutitoare de odinioară renaşte în paginile sale, vie, în acelaşi timp strălucitoare, poetică şi crudă. Shimbashi, cartierul preferat al lui Kafu, oferă o imagine concludentă a acestei lumi. Unul din romanele sale cele mai cunoscute[2] descrie, de exemplu, viaţa lui Komayo, o gheişă de o rară frumuseţe, însă naivă şi nesigură în căutarea iubirii interzise, zdrobită în cele din urmă de intrigi şi trădări ale rivalelor sale, dar şi de propriile ei slăbiciuni. Pe când e foarte tânără, ea este întreţinută de Yoshioka, un bogat om de afaceri, care-i propune să o scoată din profesie, eliberând-o astfel de datorii, şi să se

căsătorească cu ea. Însă nu a profitat de această şansă: s-a îndrăgostit de un actor celebru din teatrul *kabuki*, pe nume Isshi Segawa. Această dragoste durează doar o vreme, căci Segawa, trădând la rândul său, se îndrăgosteşte de o altă gheişă din Shimbashi, Kimiryu, pe care o ia de soţie. Komayo nu se mai poate întoarce la bogatul om de afaceri, fostul ei amant: acesta, furios că i se dăduseră papucii, avea o relaţie cu una din rivalele ei, Kikuchiyo, şi ea gheişă din Shimbashi. Komayo, părăsită de cei doi bărbaţi şi persecutată de cele două rivale ale sale, scapă, în sfârşit, de necazurile sale datorită unui vechi cuplu prieten, o fostă gheişă şi un fost povestitor care pun în mâinile ei destinele unui salon de ceai. Întregul mediu al „cartierului colorat" din ultimii ani ai epocii Meiji retrăieşte în acest roman. Există o ediţie secretă, îndelung interzisă, pe care Kafu a condimentat-o cu câteva scene erotice ce frizează uneori pornografia.

O altă dramă din lumea gheişelor este cea pe care ne-o povesteşte, de data aceasta într-un film având Gion drept cadru, celebrul cineast Mizoguchi. Acesta, mort în 1956, pare a fi fost obsedat de-a lungul întregii sale cariere de tema violenţei sociale şi sexuale asupra femeilor, în special asupra gheişelor din epoca Japoniei militariste. De două ori, la aproape douăzeci de ani distanţă, a spus aproape aceeaşi poveste patetică, istoria a două gheişe din Gion, crud exploatate şi distruse de bărbaţi şi de bani[3]. În a doua versiune, Miyoharu şi Miyoe, cea mai veche şi cea mai nouă în meserie, sunt victimele unui complot al patroanei lor, o bătrână gheişă despotică din Gion, care vrea să le oblige să se culce cu bărbaţi care le fac scârbă, pentru ca ea să încheie un contract de aproape 100 de milioane de yeni. Într-o scenă atroce, tânăra Miyoe rezistă şi sfâşie cu dinţii limba unuia dintre bărbaţi. Însă revolta este zadarnică şi, în timp ce întreg oraşul Kyoto se bucură zgomotos de sărbătoarea din fiecare an din Gion, cele două gheişe sfârşesc prin a capitula şi acceptă un nou târg. Mai multe alte filme ale lui Mizoguchi iau apărarea gheişelor şi a femeilor obişnuite, victime ale egoismului şi bestialităţii bărbaţilor, ale dificultăţilor de comunicare între sexe şi ale atotputerniciei banului. Să mai adăugăm că există în opera sa o parte de autoacuzare şi de remuşcări: în tinereţe, nu-şi putuse continua studiile decât datorită surorii sale, care devenise gheişă pentru a-şi putea susţine familia sărăcită; ajuns la maturitate, el frecventa adesea, după cum spuneau apropiaţii săi, „casele verzi", adică lupanarele.

De ce ar fi însă nevoie să caut tot felul de poveşti de acest gen în

romane ori în filme, când, de-a lungul anilor, am văzut eu însumi multe asemenea drame? De exemplu, emoţionanta poveste a profesorului de franceză, domnul Z, pe care îl puteai întâlni înainte de război în grupul de francezi din Tokyo. Se povestea cum, tânăr profesor în anii ’20, se îndrăgostise de o studentă japoneză pe care o întâlnea în fiecare dimineaţă. Foarte timid, i-a trebuit multă vreme ca să-i vorbească şi să descopere, în sfârşit, că aceasta îl iubea. Nu se atingeau, se vedeau din când în când, îşi scriau scrisori înflăcărate – deci un caz tipic şi frecvent de dragoste platonică în stil japonez. Într-o zi, tatăl îşi dă seama de acest lucru. Tânăra dispare. Z o caută multă vreme şi sfârşeşte prin a da de ea într-o casă cu gheişe căreia tatăl său i-o vânduse pentru a o pedepsi. Z şi-a dat toată averea pentru a o răscumpăra, reuşind să o elibereze, însă nu s-a căsătorit cu ea. A rămas, se zice, neurastenic multă vreme, iar mai târziu a sfârşit prin a se căsători... cu o altă japoneză.

O altă întâmplare la care am fost martor. Un prieten ziarist japonez, al cărui birou se afla aproape de al meu, întâlnise la o recepţie o tânără gheişă din Yanagibashi. Era tânăr şi frumos, iar fata, Narumi, s-a îndrăgostit fulgerător de el. Îl urmărea cu telefoanele, îl căuta în oraş, renunţând la obligaţiile sale profesionale pentru a-l întâlni dimineaţa sau în cursul zilei. Fiindcă băiatul era prea sărac ca să poată veni să o vadă în cartierul ei şi în restaurantele şi casele de pe Podul cu Sălcii. În curând, s-au întâlnit seara, petrecând în hanurile oraşului de jos nopţi pline de pasiune. Aventura nu mai putea continua, cu atât mai puţin atunci când Narumi a sfârşit prin a fugi şi a se ascunde, implorându-şi prietenul să dispară cu ea într-o provincie îndepărtată. Nu poliţia a fost cea care a dat peste fată, ci un *yakuza*, adică un membru al mafiei japoneze. Acesta a apărut la o întâlnire pe care fata i-o dăduse ziaristului la cafeneaua Primăvara, de pe bulevardul principal Ginza. Era probabil trimis de casă sau de asociaţia *okiya* din Yanagibashi. Cu capul ras, cu ochelarii săi negri, cu un tatuaj anume vizibil, omul nostru era un specialist în găsirea fetelor fugite. „Să-i sparg mutra? Cu siguranţă că nu era nici o şansă cu un asemenea zdrahon expert în karate, îmi povestea ziaristul. Am fugit ca un laş, a mărturisit el. În chiar aceeaşi zi, Narumi era adusă acasă şi închisă, nu fără a fi încasat o bătaie straşnică de la omul nostru. A putut să-mi telefoneze o singură dată, după ceva vreme, ca să-mi spună un adio disperat. Prevedea deja că drept pedeapsă aservirea ei avea să mai dureze câţiva ani. Avea de returnat o

sumă considerabilă pe care *okiya* o dăduse familiei sale când ea devenise gheişă pentru a-şi ajuta mama şi fratele.”

Dar să lăsăm acum aceste drame. Lumea plutitoare duce de asemenea spre bucurie şi succese; să ne reamintim că vechea noţiune de *ukiyo* din vremea Edo luase o conotaţie optimistă, veselă. Yoko, acea gheişă vândută pe 100 de yeni despre care am vorbit, spunea, 60 de ani mai târziu, că era mândră de meseria ei şi consolată în legătură cu fostele nefericiri, căci reuşise să-şi petreacă bătrâneţile ca proprietară respectată. Mai mult, epoca noastră, ca şi cea numită Meiji, îşi va fi avut „gheişele de renume”, cele care şi-au terminat cariera prin nu ştiu ce legătură glorioasă şi în general cunoscută de toată lumea cu celebrităţi politice sau de altă natură. Prinţul Konoye, prim-ministru înainte de momentul Pearl Harbor (şi care, între altele, s-a opus războiului ce avea să vină), întreţinea o gheişă pe care am zărit-o de mai multe ori în anii ’50, pe când eram invitat într-un mare restaurant japonez a cărui proprietăreasă era datorită lui. Fiica sa, care o ajuta, semăna leit cu prinţul, decedat la vremea aceea. Shigem Yoshida, marele prim-ministru al Japoniei de după război, văduv, se căsătorise a doua oară cu o gheişă din înalta clasă, pe nume Karin. Ikeda, prim-ministru şi părinte al *boom*-ului japonez, era foarte activ în mediul gheişelor până în ziua în care, devenit premier, s-a cuminţit şi a promis s-o termine cu ceea ce se numea *geisha politics*, adică cu reuniunile de politicieni care se ţineau în saloanele de ceai de la poalele colinei Parlamentului. După cum ne putem imagina, această abstinenţă nu a durat multă vreme după el.

Am putea continua multă vreme lista personajelor celebre care au avut legături cu gheişe, iar asta fără a comite vreo indiscreţie, de vreme ce, repet – ca în vremea Edo –, publicul era la curent şi nu vedea nimic rău în toate astea. De exemplu, acel ministru al Afacerilor Externe al cărui nume este înscris în istorie şi care şi-a sfârşit zilele într-un salon de ceai, în braţele frumoasei sale. Sau unul din succesorii săi pe acelaşi post, a cărui gheişă locuia nu departe de noi, în Akasaka, într-o casă nouă, splendidă, în stil tradiţional, casă pe care acesta o construise pentru ea. Ogata, fost ziarist, mort în timpul războiului înainte de a fi numit prim-ministru, avea şi el o gheişă celebră, Marichiyo, fiica unui ţăran sărac din Shikoku. După război, la 50 de ani, aceasta încă mai era primă dansatoare la *Dansul primăverii*, în

Shimbashi. Era atât de greu s-o întreţii, atât de scump, se zicea, că rar i se întâmpla să aibă un singur protector. Bine-cunoscutul romancier Jiro Osaragi a avut o poveste de dragoste faimoasă cu gheişa Ohan, cu care a trăit la Kamakura, un oraş vechi din apropierea capitalei. La începutul anilor ’60, Ohan devenise una din celebrele dansatoare de *jiutamai*, un dans nobil, care te duce cu gândul la dansul *no*. Mariko, celebră ucenică gheişă, apoi gheişă, pe care am cunoscut-o în Gion şi care s-a măritat cu actorul Hachizo, era fata unei gheişe şi – acest lucru era presupus a fi secret – a unuia dintre bărbaţii cei mai bogaţi din Japonia, un Mitsui. În 1948 a murit o fostă gheişă foarte bătrână, Oyuki, care fusese luată în căsătorie de unul dintre cei mai cunoscuţi miliardari americani, Pierpont Morgan, după ce acesta se îndrăgostise fulgerător de ea în cursul unei vizite în Japonia. Trăise multă vreme cu el în Statele Unite, fiind naturalizată americană, apoi ceva vreme la Paris, după moartea soţului. Alesese să se întoarcă în Gion pentru a-şi sfârşi zilele. Am mai putea aminti multe gheişe a căror carieră a dus spre căsătoria cu vreo personalitate, ca acea fostă gheişă care a devenit o distinsă doamnă alături de soţul ei, ambasadorul Japoniei la Vatican.

Dacă mi se mai permite a face un nefericit joc de cuvinte, nu l-aş putea omite dintre personajele lumii plutitoare pe marele şef al flotei imperiale, faimosul amiral Isoroku Yamamoto, autorul atacului de la Pearl Harbor[4]. Bărbatul care a conceput, pregătit şi condus atacul de la Pearl Harbor – fără a participa totuşi direct la operaţiuni – avea 51 de ani când dragostea i-a bătut la uşă. Era căsătorit, avea patru copii, însă, fiind mereu pe vreo navă, nu-i vedea decât foarte rar; pe soţia sa, care avea un caracter dificil, nu o iubea. Dragostea a fost în aceste condiţii Chiyoko, cunoscută sub numele său de gheişă, Umeryu. O întâlnise din întâmplare în 1935, în Shimbashi, unde mergea mai degrabă să joace *mah-jong* decât să întâlnească fete, în faţa cărora era tare neîndemânatic. Chiyoko (prefera să o strige astfel, şi nu pe numele ei de gheişă) avea cu 20 de ani mai puţin decât el. Frumoasă, cu o faţă prelungă, aşa cum le place japonezilor, inteligentă, a fost cea care s-a îndrăgostit prima. Lui i-a trebuit ceva timp să se dezmorţească şi să iasă din carapace, însă, imediat, s-a aprins pasiunea. Întâlnirile lor nu puteau fi însă decât rare şi secrete, mai ales în ajunul războiului. În prima săptămână a lui decembrie 1941, cu puţină vreme înaintea momentului Pearl Harbor, ei se vedeau aproape în fiecare

zi, însă pe furiş, pentru câteva clipe; astfel, nu a petrecut cu ea decât o singură noapte. Pe data de 3 îşi vizita familia, dormind acasă. Pe 4 lua dejunul cu Chiyoko şi-i lăsa un buchet de trandafiri înainte de a lua trenul pentru a se duce la baza de la Marea Interioară, de unde avea să conducă operaţiunile. Cum fantastica expediţie a reuşit pe 8 decembrie, el îi scria puţin mai târziu: „Trandafirii mei mai sunt oare în floare? Pe vremea asta, petalele încep să cadă”: un mod de a zice pe ascuns şi poetic că victoria n-avea să dureze, poate. În mai 1942, înainte de bătălia de la Midway, care va fi un dezastru, Chiyoko, foarte bolnavă, atinsă de pleurezie, avea să facă totuşi călătoria până în capătul celălalt al Japoniei pentru a petrece patru nopţi cu el la Shimonoseki, într-un han unde se ascundeau. După aceea, nu avea să-l mai revadă niciodată pe Yamamoto.

Nava sa amiral s-a transportat la Truk, în insulele din sud, de unde asista de departe la crâncenele şi dezastruoasele peripeţii ale bătăliei de pe insula Guadalcanal, un eşec, de astă dată, al armatei. Pe 2 aprilie 1943, înainte de a pleca cu avionul într-o inspecţie ce urma să-l conducă la baza Rabaul, Yamamoto îi scria lui Chiyoko o scrisoare care avea să fie ultima. Avea oare vreun presentiment? A strecurat în acea scrisoare o şuviţă de păr şi un poem, aşa cum lasă în urma lui un războinic care ştie că nu se va mai întoarce. Pe 18, avionul lui, dar şi cel al Statului său Major – adică două bombardiere şi cele două avioane de vânătoare escortă – au trecut, aşa cum era prevăzut, pe deasupra insulei Bougainville, când au fost atacate de şase avioane de vânătoare americane. Cele două bombardiere au fost doborâte, iar cel al amiralului s-a prăbuşit în flăcări, în junglă. Eroul de la Pearl Harbor a fost ucis cu un glonţ în cap. Această moarte va rămâne misterioasă pentru japonezi până la sfârşitul războiului şi nu va fi anunţată în capitală decât două luni mai târziu. Ea se datorase, lucru ce se va afla după capitulare, faptului că americanii descifraseră codul japonez: cunoscând itinerarul amiralului, aceştia îl aşteptau la cotitură.

Cu puţin înainte de funeraliile naţionale ale acestui erou, Chiyoko a primit din partea generalului Tojo, şef al Japoniei din timpul războiului, un mesaj care îi ordona să se sinucidă. A vrut să facă acest lucru, însă a fost salvată de medicul său şi a dispărut de pe scenă ca să plângă în taină moartea iubitului. „O, ţara asta blândă, atât de dură!”

1. Edward Seidensticker, *Kafu the Scribbler*, Stanford University Press, 1985.
2. Titlul japonez: *Udekurabe* (*Rivalitate*), traducere în limba engleză de Kurt Meissner, cu titlul *Geisha in Rivalry*, Charles E. Tuttle, Tokyo, 1963.
3. *Gion no shimai* (*Surorile din Gion*), 1986, şi *Gion bayashi* (*Sărbătoare în Gion*), 1958.
4. Hiroyuki Agawa, *Yamamoto, amiral de la Marine impériale, chef de guerre malgré lui*, France – Empire, 1982, traducere din limba engleză de J. Joba şi Douglas O'Brimmick. Această interesantă biografie a apărut în japoneză la Tokyo, în 1979, la editura Kodansha International.

Dragostea

Terue, o studentă vioaie şi drăguţă de 20 de ani, riscase prima dată – se dorea a fi „o tânără modernă” – mergând într-o discotecă din Harajuku, Tokyo, pentru plăcerea de a dansa. Venise însoţită de două prietene de la Junior College[1] şi, în lipsa unui partener, acestea dansaseră între ele, rând pe rând, câte două, lucru care putea fi văzut adesea în Japonia în locurile unde se dansează, imagine a unei anumite inocenţe. Însă când în joc a intrat frumosul Ken – prescurtare pentru Kenichiro – s-a produs un dublu *coup de foudre*. După 15 zile de curte asiduă, fata era deja a lui şi cei doi schimbau promisiuni de dragoste eternă.

Fata era dintr-o familie bună, fiica unui comerciant din cartierul Ginza, decedat, şi trăia singură cu mama sa văduvă, din venituri modeste. Kenichiro Kato, cu 10 ani mai în vârstă decât ea, celibatar, era deja un om de afaceri prosper. Avem de-a face cu un exponent tipic al noii generaţii născute din explozia sau miracolul japonez, crescută într-un mediu al *zaikai*, adică al marelui patronat industrial şi financiar. Domnul Kato, tatăl, era preşedinte-director general (P.D.G.) într-una din cele 40 de societăţi care formează compania Mitsubishi; era el însuşi unul din cei 30 de patroni care luau masa de două ori pe lună, vinerea, un adevărat club informal, de fapt „guvernul” giganticului grup atotputernic. Ken, ieşit, ca şi tatăl său, de pe băncile universităţii din Tokyo, unde se recrutează elita conducătoare a Japoniei, ar fi putut aparţine şi el enormei maşinării Mitsubishi, la un nivel de cadru în formare, însă se arătase de foarte devreme a fi foarte independent: refuzase să îmbrăţişeze această cale şi-şi pusese pe picioare – tatăl său ajutându-l totuşi financiar – un birou de agent imobiliar. La Tokyo, aceasta este o profesie unde poţi face imediat avere, aşa încât, la 30 de ani, câştigase deja mulţi bani.

Ken avea în oraş o garsonieră unde el şi fata ar fi putut să se întâlnească, însă preferau, pentru a proteja secretul legăturii lor, să-şi

petreacă orele de dragoste, în timpul după-amiezilor sau seara, într-unul din numeroasele *love hotels* în care permisivitatea noilor moravuri de azi îşi găseşte satisfacţie, afişându-se chiar cu ostentaţie. De ce această preferinţă pentru genul respectiv de hoteluri? Paradoxal, din cauza discreţiei şi a anonimatului riguroase pe care acestea le asigură vizitatorilor, chiar dacă, un alt paradox, îşi afişează înadins caracterul special şi ating culmea indiscreţiei prin arhitectură: castele gen Walt Disney, pacheboturi de beton ancorate în plin oraş şi alte extravaganţe ţipătoare şi de un gust îndoielnic.

Această fericire dura deja de un an, iar cei doi îndrăgostiţi erau pe punctul de a anunţa părinţilor decizia lor de a se căsători după foarte apropiata absolvire a facultăţii de către Terue, când dezastrul s-a produs. Domnul Kato – tatăl, care era de şcoală veche, hotărâse, fără să-i comunice nimic fiului său, căsătoria acestuia cu o moştenitoare aparţinând clanului Mitsubishi. Tatăl găsise candidata ideală, fiica unui coleg de acelaşi rang cu el; împreună cu soţia şi apropiaţii acestuia, familia Kawakami, părinţii băiatului se pregăteau să organizeze o *miai*, o primă întâlnire a celor doi viitori soţi, în vederea unei căsătorii aranjate pentru a uni cele două familii. Ghinionul făcuse ca domnul Kawakami, după o anchetă discretă asupra vieţii private a viitorului său ginere, să descopere legătura băiatului. O adevărată dramă, un ultimatum dat băiatului de cei doi taţi: vei părăsi această fată care nu este de rangul nostru şi te vei căsători cu cea pe care ţi-o propunem noi; dacă nu, eşti un om ruinat, căci tatăl tău îţi va retrage toţi banii pe care i-a investit în tine, iar, cu ajutorul lui Kawakami, compania Mitsubishi va sfârşi prin a te distruge.

Ken a dat dovadă de laşitate cedând. Autoritatea tatălui rămânea pe mai departe hotărâtoare. Întâlnirea cu fata propusă a avut loc, după care s-a consumat logodna cu Makiko Kawakami, care nu era deloc o frumuseţe, dar care aducea bani în familie; una peste alta, o căsătorie înecată în lux, în cadouri exorbitante şi toalete somptuoase pentru mireasă. Lumea bună nu a lipsit nici ea de la acest eveniment. Fata şi-a schimbat de trei ori toaleta în timpul zilei, înainte ca însurăţeii să plece în luna de miere în Honolulu. Degeaba încercase Ken să o convingă pe Terue – prăbuşită şi copleşită de trădare – că va reveni la ea de îndată ce lucrurile aveau să se liniştească,

pentru a relua legătura în secret. Acest lucru însemna să-i propună poziţia umilitoare de *mekake*, adică de a doua soţie întreţinută pe ascuns. Aşa încât, atunci când, după câteva luni, a vrut să reia legătura cu ea, aceasta dispăruse, iar mama ei la fel.

Trecuse mai mult de un an. Căsnicia cu Makiko începuse rău. Ea era aridă şi avea un caracter dificil. Nu aveau de gând să facă copii. Bărbatul nu o iubea şi nu-i ierta această căsătorie forţată. Îl interesa doar munca, unde era un profesionist, iar afacerile sale imobiliare îi aduceau atâţia bani, că nu mai ştia ce să facă cu ei. Cheltuia cât putea la Bursă, la partidele de golf şi cu fetele din baruri ori din cabaretele de lux. Uneori petrecea câteva ore la gheişe, însă acestea nu-l interesau. Mergea acolo în general în calitate de invitat al vreunei mari societăţi cu care era în negocieri; ca, de exemplu, într-o anumită seară, în Shimbashi, la o cină sofisticată la marele restaurant Kanetaka, unde erau invitaţi 25 de bărbaţi şi, bineînţeles, şi vreo zece gheişe. Unele dispăreau ca de obicei, mergând la un alt banchet, însă erau înlocuite... şi, stupoare, una ce urma să le înlocuiască era chiar Terue! Devenise deci gheişă! Ar vrea să se năpustească asupra ei, să-i cadă în braţe, însă nu se mişcă şi aşteaptă ca ea să-l zărească. Şi iată! Şocul violent pe care ea îl suferă rămâne aproape imperceptibil pentru ceilalţi, însă nu şi pentru el; îl face să mai aştepte, serveşte celorlalţi băutura, apoi, liniştită, vine să îngenuncheze aproape de el, foarte aproape. Sticla îi tremură în mână atunci când îi umple ceşcuţa, buzele ei roz întţepenesc, iar pleoapele i se zbat: o adevărată scenă de *kabuki* – sau de viaţă de zi cu zi japoneză –, în care gesturi controlate, însă uşor tremurate, cu tensiuni şi freamăte de-abia perceptibile ale gurii, trădează o emoţie violentă, ce clocoteşte în spatele unor feţe impasibile.

Cu răsuflarea aproape tăiată, are în curând pentru el cuvinte fierbinţi rostite cu voce scăzută, mâinile ei le mângâie pe ale lui, bea din aceeaşi ceşcuţă cu el... În ochii celorlalţi, este doar amabilul flirt dintre o gheişă şi cineva pe care aceasta îl cunoaşte. Însă pentru el, pentru ea, totul înseamnă reîntoarcerea fulgerătoare a dragostei de odinioară. Totul este iertat, inimile lor sunt în flăcări, iar când, spre miezul nopţii, două ore după sfârşitul banchetului, el se prezintă la Tagawa, o *machiai* de rang înalt, ea – Tsuyu (Roua) acum, pe numele său de gheişă – este cea care i-a dat întâlnire.

Două servitoare în kimonouri elegante care îl aşteptau îl salută, îngenunchează, fac temenele şi îl conduc la etaj. Această casă de rendez-vous se caracteriza prin luxul ei sever, prezent pe coridoarele şi scările din lemn natural imaculat, un lemn minunat, neted, de culoarea mierii, dar şi printr-un stil perfect în cele mai mici detalii. Intrarea spre cameră avea o primă uşă din lemn alb şi stofă veche de un roşu închis, o uşă rară, cu balamale, care se trăgea; aceasta se deschidea spre un hol îngust vopsit în roz. O pereche de sandale erau deja acolo; emoţii puternice pentru Ken: ea sosise deja. Şi le-a pus pe ale sale alături, deci patru încălţări în faţa unei camere, o imagine tipic erotică în această ţară. A urcat o treaptă şi, de această dată, a trebuit să deschidă cu ambele mâini o uşă dublă, două panouri care alunecau spre dreapta şi spre stânga. „Fericirea" lui era în sfârşit acolo: ea, aşezată din profil, într-o primă încăpere de dimesiuni modeste. Îmbrăcată într-un *yukata*, kimono de vară din bumbac simplu, este îngenuncheată, cu picioarele goale, în faţa unei cine uşoare – murea de foame, căci nu mâncase nimic la petrecere –, servită pe o măsuţă joasă din lac roşiatic. În plan îndepărtat, încă o uşă dublă de *shoji*, de data asta larg deschisă spre un ocean de lenjerie de pat de mătase, albastru cu alb, întinsă pe rogijinile unei camere imense. Cei doi se aruncă unul în braţele celuilalt, izbucnind în plâns...

Terue, sau Tsuyu acum, întreţinută de un amant putred de bogat, a devenit de puţină vreme una dintre gheişele cele mai cerute din Shimbashi. Ea şi el erau pe cale să uite vicisitudinile acestei lumi plutitoare, când, la mai puţin de un an după această întâlnire, o a doua lovitură le-a fost dată de Makiko, soţia înşelată: ştia totul şi cerea divorţul, având, fireşte, toate şansele de a-l obţine. O altă lovitură, mai gravă: tatăl fetei anunţa în acelaşi timp că avea să-şi dezmoştenească ginerele; şi, lovitura de graţie, tatăl lui Ken, după cum îl ameninţase, îşi retrăgea toţi banii pe care îi investise în afacerile imobiliare ale fiului. De această dată, Ken nu a mai dat dovadă de aceeaşi laşitate. Îşi strânsese deja o avere personală care-i permitea fie să continue să o întreţină pe Terue în Shimbashi, fie să o scoată de acolo. Această ultimă soluţie a fost şi cea aleasă. Discret, ea s-a retras din cartier şi, lucru la fel de costisitor pentru domnul care o luase sub protecţie, şi-a abandonat profesiunea de gheişă. Din acel moment, s-au instalat într-o locuinţă modestă şi, de îndată ce divorţul de Makiko a fost pronunţat, s-au căsătorit fără nici o ceremonie, în intimitate. Şi-acum trăiesc foarte simplu,

însă Ken nu a renunţat sub nici un chip la profesiunea sa. Dimpotrivă, are toate motivele să creadă, după cum spun prietenii săi care au povestit toate astea, că noul său start în afaceri îl va face să ajungă destul de repede la averea deţinută altădată.

Această poveste mi se pare exemplară pentru că ilustrează foarte bine bătălia care se dă între tradiţie şi modernitate în Japonia actuală în anumite privinţe, dintre care una foarte importantă este statutul femeii şi rolul iubirii. Tradiţia are o mulţime de aspecte admirabile, însă tot ea este, din nefericire, cea care a impus căsătoria forţată a lui Ken cu Makiko, dependenţa lui Ken de tatăl său, pedeapsa care l-a dezmoştenit, pierderea temporară a celei pe care o iubea. Modernitatea este, pe de altă parte, cea care i-a permis lui Terue să-şi trăiască liber dragostea, care a făcut să triumfe o iubire reciprocă şi care, în sfârşit, a făcut să triumfe un cuplu unit pe vecie. În noua societate, iubirea capătă un loc central şi construieşte un cuplu nou. Tot ea transformă şi lumea gheişelor.

M-am distrat mereu să constat tăcerea pe care o păstrează japonezii în ceea ce priveşte iubirile gheişelor atunci când vorbesc cu străinii, limitându-şi povestirile, rare de altfel, la întâmplări imaginare sau vechi, precum cele ale *Doamnei Butterfly* sau ale lui Okichi, gheişa consulului american Townsend Harris din 1856. Japoniei îi vine adesea greu să se prezinte şi să se definească în faţa străinilor. Gheişele în special o pun în încurcătură. Ce sunt, de fapt, aceste persoane drăguţe: minunate gazde pentru vizitatorii de peste mări? Păzitoare talentate ale unei vechi culturi? Tovarăşe elegante şi pudice în timpul unei seri pline de veselie? Cam acestea sunt explicaţiile oficiale. De la o gheişă-scriitor, Kikuya, am notat o altă definiţie, cam fără perdea, despre rolul gheişei: „Sunt un fel de lubrifiant pentru desfăşurarea în linişte a unor banchete”[2]. Este, într-adevăr, puţin cam prozaic. În altă parte, aceasta scrie: „Japonia are o istorie de trei mii de ani şi nu este exagerat deloc să se spună că gheişele sunt cele care, din umbră, n-au încetat o clipă să contribuie la menţinerea şi progresul culturii japoneze”. De data aceasta însă cam exagerează!

Însă mai este un lucru care mă distrează: modul în care, la rândul lor,

lucrările din străinătate ascund şi ele subiectul. Cărţile despre gheişele de azi sunt, de altfel, foarte rare, după câte ştiu. Un volum interesant[3] şi adesea amuzant, scris de o femeie antropolog din Statele Unite, care a reuşit isprava de a fi ea însăşi gheişă timp de un an la Kyoto, îşi propune în special să descrie „funcţia socială" a gheişei. O altă carte, a unui autor britanic[4], vorbeşte despre vechea Japonie, dar, trecând la studiul „sistemului gheişelor" din Japonia modernă, nu are nimic de spus despre viaţa lor sentimentală. Mărturisesc că, în ochii mei, acestor cărţi le lipseşte cel puţin un capitol pe care un francez cârcotaş aşa cum sunt eu l-ar intitula gheişa îndrăgostită. Muţenia se aşterne şi asupra unei serii de întrebări care merg în acelaşi sens. Dar bărbaţii? Iată întrebarea care s-ar pune imediat după aceea. Cine sunt cei care merg la gheişe? Ce loc au în relaţiile lor dragostea, erotismul şi banii? Ce se întâmplă în tot acest timp cu soţia legitimă? E cu atât mai regretabil să nu pui aceste întrebări cu cât există, în legătură cu subiectele lor, lucruri noi şi care merită a fi cunoscute.

Mai întâi trebuie spus că, în ultimii ani, a avut loc o adevărată revoluţie: gheişele de azi au dreptul de a iubi. Ce? Nu-l aveau şi înainte? Nu asta li se cerea oare? Nu: ceea ce li se cerea era plăcerea pe care o puteai obţine de la ele. Însă ele nu puteau împărtăşi nici o iubire, acest lucru fiindu-le interzis din principiu. Amintiţi-vă ce-mi spunea în legătură cu toate acestea acea fostă gheişă bătrână, imediat după război: dragostea, în vremea ei, era considerată un obstacol în calea rolului lor de gheişă. Dacă această dragoste apărea într-un ungher al fiinţei lor, trebuiau să şi-o smulgă pentru a deveni gheişe adevărate. În Japonia profund schimbată de azi, această refulare a sentimentelor nu mai e la modă. Nu numai că gheişele au dreptul să iubească, ci chiar sunt tentat să cred că sunt toate îndrăgostite, acum, când conflictul dintre artă şi dragoste nu mai există.

Această revoluţie îşi are originile în lupta de „emancipare a femeilor" începută de MacArthur în 1945. Dreptul de vot al femeilor, dreptul la divorţ, modificări în favoarea soţiei ale regulilor căsătoriei, proprietăţii, moştenirii etc. erau, pentru femeile căsătorite, sub multe aspecte, o răsturnare de situaţie fericită, reuşită şi durabilă. Însă aplauzele feministelor din America pe care generalul le căuta înainte de toate s-au îndreptat mai ales înspre ordonanţele sale răsunătoare în legătură cu

„abolirea prostituţiei” şi „eliberarea gheişelor”. Necunoscând deloc realitatea japoneză, MacArthur credea că cele două profesii nu erau decât una, dorind, în felul acesta, să le suprime pe amândouă. Însă dacă pretinsa „abolire a prostituţiei” a fost un eşec usturător şi aproape o farsă, măsurile de „eliberare a gheişelor” au deschis în mod real calea spre o evoluţie liberală, care avea să continue şi după el. O reformă a recrutării mai întâi: luase sfârşit vânzarea de copile. De acum încolo, nu mai pot intra în profesia de gheişe decât tinere de cel puţin 18 ani, şi aceasta cu asentimentul lor, pe bază de contract (după cum s-a văzut, Kyoto a eludat puţin aceste reguli). Gheişele au asigurată o remuneraţie corectă şi sunt protejate împotriva oricăror abuzuri venite din afară. Pot avea, iată, o libertate nouă şi importantă, o locuinţă a lor, de exemplu, o garsonieră sau un apartament. La Tokyo, aceasta este situaţia a trei sferturi dintre ele. Însă mai au nevoie să fie în legătură cu o *okiya*, pentru a se îmbrăca înainte de muncă şi pentru a-şi lăsa acolo, eventual, rezervele de kimonouri. La Kyoto, marea lor majoritate rămân fidele sistemului *okiya*, adică găzduirii de către o *mama-san*, fostă gheişă, însă având acolo doar statutul de simple chiriaşe. În sfârşit, repet: au dreptul să iubească, drept de care, odinioară, erau atât de adesea lipsite. Gheişa de azi îşi poate iubi bărbatul ales. Altădată, cel mai adesea i se impunea *danna*, stăpânul, patronul financiar şi amantul în acelaşi timp, căruia îi datora ascultare. Astăzi, poate să aibă sau nu pe cineva care să o finanţeze, poate să fie de acord sau să refuze oferta unuia sau a altuia, nedându-i astfel nici un drept asupra persoanei sale; ea mai poate alege să trăiască doar din ce câştigă, câştiguri care pot fi importante dacă virtuţile şi talentul o ajută să fie foarte căutată. O gheişă îşi poate câştiga întregul venit nu din actele de generozitate ale vreunui patron bogat, ci din faptul că are numeroşi „clienţi”, adică din faptul că arta şi popularitatea sa fac ca ea să fie chemată la numeroase recepţii. Unele câştigă mulţi bani ca actriţe, ca modele în publicitate, ca dansatoare, ca profesoare în diverse arte sau ca autoare de cărţi de succes.

Fostele gheişe, precum vechea mea prietenă O-Toyo, lasă să transpară lipsa lor de entuziasm în legătură cu aceste noi libertăţi. Şi acum o mai aud vorbind cu umor, într-o seară, în Gion, unde ne invitase pe Yoshi şi pe mine la o cină târzie, într-un restaurant pe care îl îndrăgea. „O patroană ca mine era odinioară mama ucenicelor sale, spunea ea, şi încerca să le găsească cea mai bună partidă, să le descurajeze de la a se îndrăgosti de

primul venit. Nu departe de aici, Kimiko, o ucenică gheişă, se culca cu un amant fără ca *mama-san* să o ştie, căsătorindu-se cu el fără să-i spună nimic acesteia! O alta s-a îndrăgostit de un bărbat căsătorit care avea deja o amantă. Altădată, o astfel de prostie nu s-ar fi putut întâmpla." Şi, închizând cu mâinile sale graţioase capacul cutiei lăcuite din faţa ei, a adăugat: „O gheişă veritabilă, iubită de toată lumea, nu şi-ar pune în minte, ca acum, să-şi abandoneze cartierul şi să devină o femeie la casa ei sau un star de publicitate. Ea găsea în Gion un patron stabil, care mai târziu avea să-i acorde tot sprijinul financiar ca să-şi poată deschide o *okiya*, un salon de ceai. Uitaţi-vă la exemplul prietenei noastre O-Kimi, la care locuiţi".

Aceste puncte de vedere nu sunt împărtăşite de gheişele de azi. Perioada de după război şi reformele din această profesie au creat gheişe fericite. Mărturie pentru aceste lucruri stau, printre altele, numeroase interviuri cu ele din ultimii ani, de exemplu cu Ichiume, ucenică gheişă la Kyoto în 1982; cu Aguri, gheişă din Shimbasin, care avea 84 de ani în acelaşi an; cu Yuriko din Gion, care se califica a fi drept *freelancer*, asta însemnând că avea propriul apartament etc. Una din trăsăturile lor comune este dragostea faţă de meserie. Ichiume: „Tristă, lumea gheişelor? Altădată, poate, azi, nu. Să fii *maiko* este o bucurie!". Yuriko: „Filmele şi serialele sentimentale de la televizor ne reprezintă ca fiind tragice, vândute ca sclave. Nimic din toate astea în realitate". Cât despre Yuriko, ea se simte, dimpotrivă, fericită, populară, bogată. Aguri mărturiseşte că era o *bussiness girl* înainte de a adopta meseria la care ţine atât de mult şi în care a reuşit: cea de gheişă. Tamataro, fiica unui pescar, care a devenit gheişă la 23 de ani, în 1963, la Tokyo, se laudă că ajunge să câştige 100.000 de yeni pe lună şi că are vreo sută de kimonouri. Ichiume laudă meseria de gheişă ca fiind una din cele mai aducătoare de venituri pentru o femeie din Japonia de azi. Una din plăcerile sale este de asemenea să întâlnească mereu oameni „din cele mai înalte sfere", după cum spune ea. „Am întreţinut atât demnitari, cât şi suverani străini. Am glumit cu cei mai cunoscuţi oameni politici şi am primit complimente de la cei mai frumoşi bărbaţi din filme celebre. Ce altă fată de vârsta mea s-ar mai putea lăuda cu o asemenea şansă?"

Toate spun că e mult de muncă. „Până la 18 ore pe zi, uneori, continuă

Ichiume. Cred că majoritatea fetelor de azi nu sunt destul de disciplinate pentru a ajunge ucenice de succes. Preferă să fie hostess în vreun bar. Ce urât! Oricine devine azi hostess!" Yuriko: „Iau mereu cursuri de dans". Fumiko Miura, devenită actriţă şi deja mai în vârstă, însă fostă gheişă, celebră ca interpretă la chitara cu trei coarde, spune: „De la vârsta de 7 ani lucrez douăsprezece ore pe zi". Toate astea pot oare continua cu noile gheişe; mai ales bărbaţii de azi, în special tinerii, mai sunt ei atraşi de acestea? „O, da, vor fi mereu gheişe, răspunde Fumiko. Pentru unii japonezi ele sunt o punte necesară între muncă şi întoarcerea acasă. Chiar şi după o partidă de golf, ei se duc seara la o „petrecere cu gheişe."

Adesea fete sau nepoate de gheişe, gheişele de azi ştiu, comparându-şi soarta cu a înaintaşelor lor, cât de preţioase sunt noile lor cuceriri: libertatea, dar şi egalitatea. Libertatea, după cum s-a mai văzut, de a-şi gestiona singure viaţa profesională şi sentimentală. Egalitatea, şi vom reveni asupra acestui lucru atât de important, egalitatea, aşadar, cu bărbaţii. În societatea actuală, în care femeia căsătorită este încă din multe puncte de vedere inferioară soţului ei, gheişa oferă imaginea, rară în Japonia, a unei femei pe picior de egalitate cu bărbatul. Cu siguranţă, bunele maniere tradiţionale şi estetica socială continuă să le ceară un întreg ritual de respect, de salutări şi de amabilă modestie. Pe de altă parte, este de negândit ca, pentru a-i egala pe bărbaţi, ele să ajungă să-şi abandoneze sau chiar doar să-şi erodeze feminitatea. Gheişa însă poate avea cu bărbaţii pe care-i frecventează o familiaritate, o conversaţie de înalt nivel, o uşurinţă în a comunica, pe scurt, repet, o egalitate pe care soţia adesea încă nu a dobândit-o în relaţiile ei cu soţul. Contrar a ceea ce se crede în general în străinătate, sunt tentat să afirm că, în această ţară, gheişa este singura femeie cu adevărat liberă, egala bărbatului, iubită în mod real. Gheişele formează un mediu care este aproape singurul – dacă lăsăm deoparte cercul monden internaţional, unde japonezii şi rezidenţii străini se frecventează – în care femeia japoneză este valorizată în ochii bărbaţilor, devenind uneori vedetă, graţie artei pe care o practică şi culturii de care dă dovadă. Iar acest mediu al gheişelor nu este unul marginal, ci e pe deplin integrat în societate.

Yoshida-junior, fiul fostului prim-ministru, se înşela pe deplin, după părerea mea, când anglofilia sa vedea în cartierele de gheişe nişte cluburi pentru gentlemeni, ca la Londra. Membrii cluburilor londoneze ar fi găsit,

de altfel, această comparaţie *shocking*, dacă nu *a joke*, o glumă. Cluburi, poate, însă cluburi esenţial feminine. Trebuie să fi locuit în Gion ca să ştii cât de feminin poate fi un cartier populat de femei şi condus de ele. Într-atât, încât, pe timpul zilei, o să găseşti foarte puţini bărbaţi la ei acasă. Chiar între cartierele rivale, precum Gion şi Pontocho, Shimbashi şi Akasaka, toate gheişele sunt unite în cadrul corporaţiei meseriei lor. Aproape întotdeauna ceea ce contează pentru ele sunt prietenia şi solidaritatea. Avem de-a face cu o asociaţie mare şi veselă, o republică a femeilor în interiorul căreia informaţia circulă din belşug, la fel ca şi bârfele, confidenţele şi secretele. Se ştie care sunt recepţiile importante din seara cu pricina, cine va veni, la cine, pentru cine, ce se petrece sau ce s-a petrecut: ele îşi povestesc totul a doua zi sau în zilele următoare, însă numai între iniţiate.

Bărbaţii nu ajung în cetate decât seara şi, desigur, totul a fost pregătit pentru a-i primi regeşte, însă sunt ori prea orgolioşi, ori prea nătăfleţi dacă ajung să creadă că puterea este a lor când vine noaptea şi aud primele note de chitară scoase de solzii de fildeş. Cu siguranţă, şi ei sunt membri ai clubului, însă au fost recrutaţi graţie colaborării dintre frumoasele lor prietene şi puternicele zilei, patroanele, *okamisan*, ale saloanelor de ceai şi ale *okiya*. Ei se cred poate stăpâni când, în momentul acela, se găsesc înconjuraţi de o elită feminină a frumuseţii, a farmecului şi a talentului şi când se ştiu, la rândul lor, o elită a bogăţiei şi a poziţiei sociale. În jurul lor, reverenţe, servicii, aparentă supunere, laude amabile. Însă toate acestea nu sunt decât un cântec de sirenă în faţa căruia sucombă cu toţii. Iată-i deci prinşi în plasa unei conspiraţii minuţios gândite de ele, cu siguranţă, nu într-un scop periculos, ci pentru plăcerea lor, şi, mai mult decât atât, pentru a le oferi ori a-i învăţa lucruri care nu au preţ şi pe care adesea nu le-ar cunoaşte în alte condiţii: destinderea, surâsul, respectul faţă de femeie, blândeţea şi profunzimea adevăratei iubiri împărtăşite.

Iată de ce cred că nu trebuie să păstrăm tăcerea asupra rolului, mai mult, asupra vocaţiei de gheişă ca slujitoare a dragostei, ca izvor de dragoste într-o societate atât de parcimonioasă cu acest sentiment. Sistemul gheişelor are un scop al cărui echivalent nu-l cunosc în altă parte, cel de a realiza pentru un cerc favorizat şi bine ales femeia ideală în situaţia ideală. Arta, luxul şi dragostea îşi dau mâna. Nimic nu este aici mediocru, orice lucru obişnuit şi sordid e înlăturat. Şi aceasta fără ostentaţie, fără

obrăznicie, fără a cădea în aroganţa starurilor şi a milionarilor din zilele noastre. De când iubesc liber, de când nu mai sunt doar dătătoare de plăceri, este oare prea îndrăzneţ să te gândeşti că ele ar putea fi, prin existenţa lor de profesoare, nişte exemple ale iubirii complete, cea care uneşte inima şi trupul? Şi asta în special pentru cuplurile noii societăţi, dar şi pentru soţiile care, de-atâta vreme, nu au avut drept decât la jumătate din fericirea unei femei? Nu am putea spune că, aşa cum Parisul şi alte capitale şi-au asigurat un corp de balet, tot aşa Tokyo şi Kyoto au, în ceea ce le priveşte, un „corp al dragostei”? Iată nişte idei care pot părea „păgâne” în ochii cititorului de la noi. Da, din mai multe puncte de vedere, Japonia poate fi calificată, fără nici o nuanţă peiorativă, drept „păgână”. Japonezii vor respinge poate aceste puncte de vedere, iar gheişele însele ar putea vedea în ele ideile mai mult sau mai puţin nebuneşti ale unui străin, şi aceasta, în parte, pentru că ele nu conştientizează clar ceea ce sunt şi nici imaginea pe care o proiectează înspre lumea exterioară. Îmi aduc aminte de o remarcă nostimă a lui Ichichiyo, care, pentru a scoate în evidenţă dorinţa ei de a călători şi de a cunoaşte lumea, cita un vechi proverb: „Broasca din fântână habar nu are ce e oceanul”. Nu ştiu dacă broasca a ieşit din fântână, însă multe lucruri s-au schimbat de când domnişoara „O mie de generaţii” era tânără, şi viaţa socială din Japonia de azi, inclusiv cea de cuplu, e în plină evoluţie.

1. O universitate unde studiile nu durează decât doi ani, frecventată mai ales de fete.
2. *I, a Geisha*, *op. cit*.
3. Liza Crihfield Dalby, *Geisha*, Kodansha International Ltd., Tokyo, 1983; traducere în limba franceză: *Geisha*, col. „Documents”, Payot, 1985.
4. A.C. Scott, *The Flower and Willow World, a Study of the Geisha*, Heineman, Londra, Melbourne, Toronto, 1959. Dar şi P.P. Perkins, *Geisha of Pontocho*, cu fotografii de Francis Haar, Tokyo News Service, 1954.

Neiubitele

„Curioasă ţară, Japonia!” Iată nişte cuvinte ce revin adesea pe buzele celor care o descoperă sau chiar ale celor care o cunosc bine, atunci când sunt puşi în faţa contradicţiilor sau inconsecvenţelor ei. Aceste cuvinte se pot aplica în special destinului femeii. Căci, în sfârşit, femeia este, după părerea generală, „jumătatea” mai bună a Japoniei, fiind totuşi cea pe care, multă vreme, societatea a tratat-o cel mai dur şi cel mai nedrept. Pentru a o schiţa în câteva cuvinte, cu unele excepţii, desigur, japoneza este recunoscută ca una dintre femeile cele mai încântătoare din lume şi cea mai bună dintre soţii. De ce a trebuit, atunci, ca bărbatul care a făcut-o astfel să se comporte atât de rău cu ea timp de secole – mai bine de trei secole, şi poate că nici azi lucrurile nu s-au schimbat complet? Începând cu secolul al XVII-lea, confucianismul japonez, ideologia dominantă a puterii shogunului, care dorea să pună înaintea oricărui lucru interesul descendenţei, al familiei – una foarte mare în epocă –, făcea din soţ sau din stăpânul femeii un senior atotputernic sau chiar despotic, iar din ea o servitoare ce-i datora o supunere perfectă şi pe care acesta o putea repudia fără nici o explicaţie. Îi cerea să-i facă fii, însă între ea şi el orice afecţiune era aproape mereu exclusă. Dragostea era considerată periculoasă, putând distruge stabilitatea familiei, dar şi a întregii societăţi. Era cea mai fidelă dintre soţiile de pe pământ, cea mai castă. Dimpotrivă, infidelitatea era unul din privilegiile soţului, o marcă a superiorităţii sale de mascul.

Pe el îl interesau femeile doar în afara casei, cerându-le plăceri şi plătind pentru asta. Mai des sau mai rar, în funcţie de nivelul financiar atins, bărbatul mergea la curtezana de rang înalt, la gheişă sau la prostituate. Nu se ascundea, nu era blamat pentru asta şi nu şi-o reproşa: după cum am mai spus, pe atunci ideea de păcat era cu totul absentă. Lumea plăcerilor era partea strălucitoare de deasupra unei tapiserii al cărei dos era făcut din supunerea şi munca istovitoare a soţiilor lăsate de izbelişte, adesea persecutate de soacrele lor. Totuşi, bărbatul care căuta plăcerea nu trebuia să comită greşeala de a se îndrăgosti de cea care i-o

dădea. Acest lucru ar fi constituit un alt mod de a ameninţa stabilitatea familiei şi a societăţii. Într-o astfel de societate nu trebuia să faci loc dragostei. Se mai cunoaşte o altă ţară în care, dacă nu mă înşel, timp de mai bine de trei secole, dragostea nu a născut poeţi, în care marii poeţi nu scriau niciodată poeme de dragoste? Antologiile nu au reţinut în nici un caz vreun asemenea poem în tot decursul epocii pre-moderne. Mii de haikuuri au cântat dragostea pentru natură, însă nici unul dragostea pentru o femeie. E cu atât mai surprinzător cu cât, în vremuri mai vechi, în special în jurul anului 1000, femeia şi dragostea inspiraseră o poezie şi o literatură admirabile. În vremea Edo, este adevărat că romanul şi teatrul au făcut din dragoste una din temele lor favorite, însă aici este vorba aproape întotdeauna de relaţiile extraconjugale ale bărbatului cu o fată vândută; în loc să se cantoneze în plăceri, ei fac greşeala emoţionantă, însă fatală, de a cădea în mrejele dragostei şi ale pasiunii dezaprobate, ceea ce îi conduce, în mod automat, spre dramă şi chiar spre sinucidere.

Japonia din epoca Meiji apărea după două secole şi jumătate de ingratitudine faţă de femeia căsătorită. S-a deschis spre Occident cu toate forţele, însă nu a schimbat mare lucru în legătură cu sexul şi dragostea, aşa cum nu o va face în lunga perioadă până la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. În ciuda unei tentative efemere de feminism în anii ’20, se menţinea, în plină perioadă militaristă, dublul standard sexual. Femeia făcea copii şi ţinea casa, iar bărbatul continua să caute frecvent plăcerea la gheişe, dacă era bogat, sau în lumea prostituţiei, dacă nu era, dar şi pe lângă nou-apărutele hostess din baruri, cel mai adesea fete uşoare şi din ce în ce mai numeroase. Un lucru remarcabil: soţul nu căuta niciodată dragostea în mediul său cu soţia sau cu fiica altuia, care trebuiau să fie fidele şi caste şi care erau strict supravegheate în această privinţă. Dacă, rar, se întâmpla acest lucru, totul sfârşea printr-o dramă, mai ales în mediul burghez. Când scriitorul Takeo Arishima, ajuns văduv, s-a îndrăgostit de o femeie din înalta societate, o intelectuală care edita o revistă literară, totul a degenerat într-un adevărat scandal, care s-a terminat printr-un dublu suicid la Karuizawa. Însă acest fapt divers este excepţional: această societate era foarte ferită de astfel de scandaluri amoroase. Cu atât mai mult cu cât soţia, sub povara unei lungi tradiţii, accepta, nu protesta, nu avea dreptul să fie geloasă sau, dacă era, trebuia să sufere în linişte.

Noua Japonie, începând cu anii 1945-1946, deschide o eră de schimbări aproape revoluţionare, mai ales în politică şi economie. Însă în ceea ce priveşte moravurile, greutatea trecutului continuă să fie foarte apăsătoare, iar progresele ori schimbările sunt de o rapiditate foarte inegală, în funcţie de problemele ce trebuie rezolvate. Situaţia femeii căsătorite este ilustrarea perfectă a acestei situaţii. În aproape toate domeniile şi destul de repede, viaţa sa se transformă, pentru a deveni azi cu totul diferită de ce fusese la începutul secolului şi până la înfrângerea în război. Astăzi, femeia japoneză e liberă, educată, alege şi este aleasă, iar acasă deţine o reală putere, în special în ceea ce priveşte veniturile familiei şi educaţia copiilor; astfel, ea este respectată de soţul ei. Cu siguranţă, treburile casei nu sunt deloc uşoare, însă ea circulă prin oraş, îşi vede prietenele, merge la cinematograf, se duce prin magazine etc. Însă, pe plan sentimental şi sexual, va mai fi nevoie de încă vreo 25-30 de ani şi de o nouă generaţie până să putem vorbi de reale modificări ori de ameliorări în relaţiile soţ-soţie, şi acest lucru doar pentru o minoritate. Aici este marea problemă[1].

Să vedem situaţia aşa cum se prezintă ea în punctul de plecare şi cum se va prelungi, cu puţine schimbări, în deceniile ’50 şi ’60 şi chiar, probabil, o bună perioadă a anilor 1970. Se poate spune despre femeia japoneză din această perioadă că, în majoritatea timpului, rămâne o femeie neiubită. Flacăra senzuală şi sentimentală de la început durează puţin, în curând soţul o neglijează, o vede puţin, trăieşte puţin în casa sa, iese mereu fără ea, cu bărbaţii, iar din când în când se culcă în altă parte. Posibilităţile sunt multe: funcţionare şi secretare celibatare, hostess, gheişe care, după cum ne amintim, aparţin noului val, maseuze din „băile turceşti” etc. Cuplul japonez este cel mai adesea asocierea a două vieţi paralele. Relaţiile pot fi bune, însă tandreţea nu există; soţul nu-i face curte soţiei sale, este mai degrabă dur cu ea. Şi, mai ales, persistă sistemul celor două măsuri morale: una foarte strictă pentru ea, o alta, permisivă la extrem, pentru el. Dreptul de a fi infidel îi rămâne lui, fiindu-i totodată recunoscut: o infidelitate pasageră, în funcţie de ocazie, sau o infidelitate adesea durabilă cu o amantă. Dragostea conjugală are în familie şi în societate doar un loc secundar, foarte diferit de cel pe care-l ocupă în viaţa din Occident. De exemplu, este ceva obişnuit ca un cadru sau un funcţionar să accepte de la

întreprinderea sa un post în străinătate, rămânând despărţit de soţie chiar doi sau trei ani. Femeia va continua să admită acest lucru, resemnată sau crezând că e normal. Pe planul raporturilor intime, ea aşteaptă şi primeşte puţin de la soţul ei, iar când vreo prietenă din străinătate îi face confidenţe în legătură cu viaţa amoroasă a unui cuplu european, deschide ochii mari de uimire. Ea crede că acest lucru e rezervat doar profesionistelor plăcerii (*mizu shobaz*).

Totuşi, schimbările sunt atât de importante şi de numeroase în Japonia creşterii accelerate şi a internaţionalizării, încât elementul conservator sfârşeşte, odată cu anii care trec, prin a fi puternic zguduit, ca vechile metereze ale zidurilor fortăreţelor feudale când pământul se zdruncină puternic. Schimbări în ce priveşte educaţia tot mai prezentă a tinerelor fete, practicarea unei meserii până la căsătorie, noul lor modernism, începând cu toaleta elegantă până, din ce în ce mai adesea, la vreo aventură sexuală înaintea căsătoriei. Schimbări în ceea ce priveşte familia nucleară, care nu mai numără decât doi copii, cu ajutorul, că veni vorba, avortului chirurgical atât de frecvent, pilula contraceptivă fiind practic necunoscută. Dar şi schimbări în ceea ce priveşte bărbatul: respingerea căsătoriei aranjate, din ce în ce mai des înlocuită cu cea din dragoste; dorinţa de a avea o căsuţă a lui, fără părinţi, şi descoperirea intimităţii vieţii de cuplu în locul vieţilor separate de altădată. Înalta educaţie pe care o primeşte femeia şi adesea poziţia ei profesională au deschis mai multe căi de comunicare între el şi ea. Însă, în întreprindere, cei vechi vorbesc fără nici o simpatie de o „nouă umanitate" pe care o critică şi o resping, în care tânărul cadru îndrăzneşte să-şi ia concediu, cere timp liber, cârcoteşte cu colegii în legătură cu trimiterile colective în şomaj, îşi petrece timpul cel mai adesea acasă şi-şi tratează tânăra soţie ca pe egala sa. Începi să vezi cupluri ieşind braţ la braţ la cinema, mergând să cineze în vreun mic restaurant franţuzesc, plecând în weekend o dată la două săptămâni, dacă lucrează într-una din întreprinderile, minoritare, în care săptămâna de lucru are cinci zile.

Totuşi, cele spuse mai sus nu sunt decât un fenomen de avangardă. Pentru majoritatea soţiilor, odată cu miracolul economic, a apărut o rivală, dintr-o specie nouă, care îl îndepărtează pe soţ, ţinându-l sub dominaţia sa

totală: nu mai este vorba de gheişă, ci de *kaisha*, adică întreprinderea unde lucrează. În realitate, această întreprindere devine pentru el noua sa familie, care exercită asupra lui o adevărată tiranie. Biroul sau uzina îi dau liber între 5 şi 6 ore, însă, de mai multe ori pe săptămână, ziua petrecută în compania colegilor sau a clienţilor se prelungeşte la un restaurant, fără soţie, apoi în vreun bar, în interesul afacerilor întreprinderii, dar şi al convivialităţii necesare între membrii ei. Nu se întoarce acasă decât foarte târziu şi bine ameţit. Să fie fericiţi copiii şi doamna dacă îl văd la cină de două ori pe săptămână şi dacă petrec cu el duminica: adesea, şi în ziua respectivă el este cu colegii lui la vreo partidă de golf! La fel de fericită poate fi soţia şi dacă soţul nu şi-a luat vreo amantă dintre toate fetele de prin baruri. Sau dintre gheişele pe care începeam să le uităm. Căci tot în graţioasa lor companie se desfăşoară adesea seara, fireşte, tot în interesul întreprinderii care cere ca el să fie acolo. Mai ales dacă face parte din administraţie, adesea, trebuie să meargă seara, tot fără soţia sa, evident, într-un mare restaurant japonez, la o cină cu gheişe, oferită de societatea unde lucrează; sau să meargă în acelaşi restaurant, ca invitat al altei firme, cu ocazia unei afaceri printre ai cărei negociatori se numără.

Dar să revenim la gheişele noastre. Din epoca Meiji la MacArthur şi până în zilele noastre, cine au fost şi cine sunt bărbaţii pe care gheişele îi primesc? Înainte de orice, trebuie să subliniem faptul că, în special în cartierele celebre, vizita la gheişe este o plăcere a bărbaţilor bogaţi şi, în general, bine situaţi în ierarhia socială. Încă de pe vremea împăratului Meiji, a succesorului său Taisho şi a epocii militare, membrii nobilimii şi ai aristocraţiei, personajele din guvern şi din politică, înalţii funcţionari, militarii de rang înalt şi conducătorii *zaibatsu*, adică ai marilor trusturi şi grupări economice, erau cei ce le frecventau pe gheişe, cu toţii provenind din familii puternice şi foarte bogate. Modurile de a-şi cheltui averea nu erau multe într-o ţară austeră şi săracă, iar frecventarea gheişelor devenea unul foarte nimerit. Un bărbat bogat trebuia să aibă o amantă, or, întreţinerea unei gheişe frumoase era un titlu de glorie. Pe ruinele anului 1945, noi averi, adesea ale unor oameni întreprinzători plecaţi de la zero, s-au construit cu o rapiditate surprinzătoare. Nu şi-au cheltuit miliardele de yeni pe iahturi, Rolls-Royce-uri sau castele, ca mulţi alţii din Europa şi Statele Unite: ei au fost văzuţi reapărând în cartierele de gheişe. Erau succesorii acelor mari trusturi de care am vorbit, numite acum *zaikai*

(cuvântul nemaiavând nuanţa peiorativă a lui *zaibatsu*), adică cei din lumea banului: P.D.G. şi înalte cadre din industrie şi afaceri în plină expansiune economică; alături de ei, miniştri, politicieni şi înalţi funcţionari, artişti adesea milionari; dar şi *playboys*, băieţi din familii bune şi moştenitori bogaţi, dintre care unii îşi datorau averea preţurilor fabuloase ale terenurilor de-a lungul întregului arhipelag.

Totuşi, trebuie să facem aici o distincţie care scapă adesea observatorilor străini: există, pe de o parte, bărbaţi care „au" o gheişă, adică cei care o au drept amantă şi o întreţin; pe de altă parte, există şi cei care le întâlnesc pasager la diferitele banchete unde acestea îi încântă cu prezenţa lor colorată. Ca să faci parte din prima categorie, trebuie să fii foarte bogat. Cei din a doua sunt mai puţin bogaţi, însă fac şi ei parte din elita financiară a ţării. Să întreţii o gheişă era ceva foarte scump în anii '50, încă şi mai scump în anii exploziei economice şi o avere de miliardar într-o Japonie ultra-prosperă de sfârşit de secol XX.

Garderoba extrem de scumpă a unei gheişe nu este decât o mică parte din sumele cheltuite pentru ochii frumoşi ai nimfei de către bogatul posesor care a ales-o printre „flori şi sălcii". Ca să devină patronul ei, bărbatul începea cel mai adesea – am văzut acest lucru în Gion – prin a da sume considerabile lui *mama-san* de la *okiya* unde aceasta locuia, plătind în felul acesta cheltuielile făcute cu mult timp înainte ca gheişa să intre în scenă. Celebrarea iniţială a acestui eveniment printr-un banchet costisitor, cadouri, cine cu prietenii, distracţii diverse, teatru, golf, weekenduri etc. Totul era strălucitor, dar extrem de scump. Mai adăugaţi adesea la toate acestea o casă nouă, doar a gheişei, preţul cursurilor ce continuau la nesfârşit, biletele cumpărate cu duiumul cu ocazia *Dansului primăverii*, care se ţinea anual, etc. Sunt atât de mulţi bani în joc, că, până la urmă, femeia căsătorită nu are a se teme de rivalitatea unei gheişe, doar dacă e soţia unui milionar sau a unui miliardar; altfel, ştie că soţul ei nu are profilul financiar necesar. În plus, sunt puţine gheişe, iar femeile căsătorite sunt foarte numeroase. Totuşi, acestea pot suferi fie şi pentru simplul fapt că soţul lor, fără a „întreţine" o gheişă, îşi petrece adesea timpul printre ele, ceea ce e deja destul de scump şi le face să resimtă singurătatea.

Însă de unde vin banii pe care domnul îi cheltuie în felul acesta cu

gheişele – când acest lucru nu se întâmplă în barurile cu hostess, a căror prezenţă poate fi şi ea costisitoare? Cu siguranţă, nu din salariu, şi acest lucru din două motive: salariile japonezilor sunt rareori foarte mari, ele sunt mult mai mici decât cele din Europa ori din America, în special la nivelul cadrelor superioare. În al doilea rând, este o regulă generală ca, la sfârşitul lunii, soţul, fie el şi P.D.G., să dea soţiei salariul; este o parte a puterii pe care aceasta o deţine în casă, iar soţul nu are dreptul decât la nişte bani de buzunar pe care îi primeşte de la ea. Din fericire, are alte resurse pentru plăcerile sale care înghit mulţi bani: capitalul personal, care poate fi foarte mare dacă este dintr-o familie bună, şi, pe de altă parte, cheltuielile de reprezentare pe care i le suportă întreprinderea, ca supliment la ceea ce câştigă în fiecare lună.

Cheltuielile de reprezentare ale întreprinderilor sunt un dat major al vieţii sociale şi economice din Japonia; ele sunt foarte importante, de vreme ce, într-o mare măsură, sunt scutite de impozite. De aceea, bugetul firmei japoneze consacră o parte enormă din beneficii, dacă ar fi să comparăm acest lucru cu o firmă occidentală, *entertainment*-ului, cum spun englezii: aceasta înseamnă a întreţine, adică a distra, a onora sau a mulţumi clienţii de vază, a pregăti o afacere, a sărbători încheierea ei sau, pur şi simplu, a întreţine relaţii bune nu numai cu clienţii, ci şi în interiorul firmei, între superiori şi subalterni. În 1984, de exemplu, cheltuielile de reprezentare au atins, după cifrele Ministerului de Finanţe, suma fantastică de 3,6 trilioane de yeni, ceea ce înseamnă 144 de miliarde de franci noi, mai mult decât bugetul Apărării naţionale. Statele-majore ale întreprinderii se bucură astfel de un generos „drept la semnătură” pe notele de plată pentru distracţii personale sau pe cele în favoarea întreprinderii; oricum, cheltuielile vor fi suportate de aceasta. Dreptul la nota de cheltuieli este generos pentru un şef de secţie, cu atât mai mult pentru un şef de departament, în vreme ce pentru director este nelimitat. Industria plăcerilor şi a timpului liber, sărbătoarea nocturnă din cartiere precum Ginza, Akasaka sau Shinjuku nu au altă explicaţie. Importanţa fabuloasă a acestei industrii este dorită, căci, în această ţară foarte populată, ea creează un mare număr de locuri de muncă şi atinge sume enorme, care se vor întoarce în economie. O societate nu va merge chiar până într-acolo încât să întreţină gheişa unui patron, însă îşi dă acordul pentru cheltuieli imense destinate banchetelor sau distracţiilor, cu sau fără gheişe, la care participă

membri ai întreprinderii şi clienţi reali sau presupuşi. Japonezii au vacanţă? Vacanţa lor, cel puţin pentru cadre, e reprezentată de aceste ore pe care le petrec aproape zi de zi în plăceri după o muncă extenuantă.

Oare nu ajung obosiţi în braţele gheişelor? Cum se comportă ei? Iată încă un subiect unde secretul este obligatoriu şi unde confidenţele sunt rare. Însă se pare că duritatea lor – căci japonezii sunt nişte bărbaţi duri – se poate transforma în ascultare, fineţe şi seducţie, iar violenţa lor erotică (a se vedea imaginile bine-cunoscute), în senzualitate sentimentală. Iubind dragostea şi femeile, s-ar apropia de caracterul francezilor dacă ar vrea să orienteze această iubire spre soţia *lor*. Lipsa lor de tandreţe nu este aşadar de nevindecat: salonul de ceai şi blândele sale „infirmiere", numindu-le aici pe gheişe, cunosc multe reţete pentru a-i înduioşa. Ei se lasă adesea prinşi de această conspiraţie tipic feminină. Bărbatul japonez tiranic din fire se lasă deci cu plăcere cucerit de *amae*, adică de plăcerea dependenţei de altă persoană, care ar fi, după spusele doctorului Takeo Doi, cunoscut psiholog, una din faţetele personalităţii bogate în contradicţii a japonezului. El este, după toate aparenţele, susceptibil să fie transformat, la fel ca şi gheişa, de noua tinereţe a unei Japonii care învaţă să iubească. Să fie oare o transformare datorată gheişei?

Gheişa este în general peste posibilităţile financiare ale bărbatului, ceea ce-l face pe acesta să se îndrepte spre persoane şi locuri mult mai puţin interesante şi satisfăcătoare, printre care barurile cu hostess şi locurile rău famate, unde alcoolul curge din belşug. Soluţia ar fi să se întoarcă acasă, să trăiască acolo mai multă vreme şi să redescopere virtuţile soţiei sale. Dar acest lucru pare greu de realizat din pricina datoriei faţă de locul de muncă, impusă de întreprindere, datorie care cuprinde şi ieşirile cu ceilalţi colegi bărbaţi, şi apoi tentaţia şi puterea, la fel de periculoase, ale universului barurilor, cabaretelor şi localurilor de noapte de tot felul din marile oraşe japoneze.

În sfârşit, una din problemele noii Japonii devenite o superputere, o slăbiciune despre care nu se vorbeşte niciodată, este existenţa, în interiorul său, în profunzime, a unei mari frustrări sexuale. O dovadă evidentă a

acestui fapt este proliferarea pornografiei prin ziare, reviste etc. Ca să te convingi, nu ai decât să urmăreşti, în *shinkansen* (TGV-ul japonez) sau pur şi simplu în metrou, numărul de bărbaţi care citesc asemenea publicaţii şi care privesc în faţa tuturor ilustraţiile şi desenele pornografice ale revistelor şi săptămânalelor pe care le au în mână şi pe care, de altfel, le lasă pe scaun la plecare, neluându-le acasă.

Japonezul de azi este foarte adesea ultimul care nu cunoaşte dragostea adevărată: a iubi şi a fi iubit, acest lucru uneşte dragostea inimii cu dragostea simţurilor. Gheişa eliberată a sfârşit prin a ajunge la dragostea totală. Soţia este pe drumul de a o cunoaşte şi ea, căci, ca o ultimă noutate, femeia căsătorită o descoperă, în lipsa soţului. Ar fi timpul ca el să realizeze acest lucru.

Iată secretul care adesea nu este spus: Japonia începe şi ea să cunoască acest fenomen necunoscut şi de negândit vreme de secole în toată istoria ei: adulterul femeii, soţia infidelă care-şi înşală bărbatul. Aceasta s-a săturat de singurătate. A văzut filme, a citit romane occidentale, e modernă şi mobilă. Sunt mulţi tineri frumoşi, foarte liberi şi veseli, care, neintraţi încă într-o întreprindere, au tot timpul să se distreze. Când soţul nu este niciodată prezent, când copiii sunt undeva în altă parte, când ea se bucură de maşina personală, e atât de uşor să dispari pentru câteva ore în imensul oraş şi să mergi să faci dragoste în nu ştiu ce hotel. Iată o confidenţă venită din partea unui japonez: „Ele îşi văd prietenul poate o dată pe lună, poate de două ori, dar nimic mai mult: şi aici femeia dă dovadă de o răbdare nesfârşită... Există un cuvânt nou care transmite asta, Mishima fiind cel care l-a lansat într-unul din romanele sale: *yoromeki*, a oscila. Acest lucru duce oare la complicaţii? Nu prea. Oricum, mult mai puţin decât în Europa. Femeia japoneză e poate mai fatalistă, iar prietenul ei de asemenea: lipseşte pasiunea, deci lipseşte drama. Şi apoi, îşi iubeşte soţul mult mai mult şi mai bine după ce a *oscilat*”.

1. *Des Japonaises*, colectiv de femei japoneze, traducere din limba japoneză de Catherine Pigeaire şi Hideko Fukumoto, Des Femmes, 1987. Chiar dacă interesantă, această carte nu spune, din nefericire, nimic despre problema dragostei şi a sexului în cuplu şi despre comportamentul soţului în această privinţă.

Până când vor mai fi gheişele în floare?

Eram pe punctul de a părăsi capitala la sfârşitul unui sejur prelungit – urma să revin mai târziu, evident, în drumul meu obligatoriu între Franţa şi Extremul Orient – şi norocul a făcut ca, pentru o petrecere de rămas-bun, prietenii mei de la ziarul *Asahi* să aibă ideea de a mă invita la Podul cu Sălcii. De la primul etaj al restaurantului unde urma să aibă loc cina, revedeam cu emoţie panglica lichidă a fluviului Sumida, bărcile care treceau în sus şi în jos pe apă, frumoasa arcadă a podului din amonte, în seara care începea să coloreze în albastru-închis decorul şi care aprindea neoane cu reflexii vineţii. De ceva vreme nu mai venisem în aceste locuri încărcate pentru mine de amintiri şi de poezie. Eram cu toţii în marele restaurant Inagaki, iar gazdele mele i-au anunţat vesel pe cei câţiva invitaţi – era acolo şi genialul secretar adjunct al Naţiunilor Unite, Akatani – că cina avea în program ceva rarisim: ultima ucenică gheişă din Tokyo! Nu prea ştiu cum mai putea să existe vreo astfel de ucenică, de vreme ce MacArthur le suprimase de multă vreme, însă, în sfârşit, urma să o vedem pe ultima, care, de altfel, nu era numită *maiko*, ca la Kyoto, ci, în mod bizar, *oskaku-san*, „onorabila turnătoare” (de saké, evident). Şi, semn al unei noi Japonii, ultima din tagma ei.

Eram vreo 12 comeseni aşezaţi în jurul unei mese joase dreptunghiulare şi, după cum se cădea, vedeta petrecerii avea să apară după un moment de suspans. La început, pentru a ne încălzi, avuseserăm drept tovarăşe trei sau patru gheişe foarte pe placul nostru. În sfârşit, paravanele au fost deschise larg şi ucenica şi-a făcut apariţia. O vedeam de departe. Îmi aduc aminte, înainte de toate, strălucirea piramidei de mătase albastră în prag, pe rogojinile aurite unde, înainte de a intra, aceasta se prosterna salutând asistenţa. Ridicându-se, a făcut câţiva paşi, tare frumoasă în kimonoul ei azuriu şi purtând faimosul *obi* din brocart cu un nod lung dublu şi pieptănătura după model tradiţional; a îngenuncheat din nou, pentru a se înclina până la pământ în faţa lui Akatani, care, ca personaj

principal al serii, se afla în capul mesei. Se întorcea pentru a se prosterna în faţa celorlalţi, când, stupefiată, m-a zărit şi, uitându-şi protocolul, s-a năpustit asupra mea, îngenunchind pentru a-mi lua mâinile. „Guillain-san, dumneata eşti? Îţi mai aduci aminte de mine? Îţi aduci aminte de Yayoi, nu-i aşa?” Era fata cea mică de la salonul Yayoi de altădată, şcolăriţa care-mi cerea să o corectez la engleză, acum o tânără fată pe punctul de a deveni gheişă în Yanagibashi. În jur, exclamaţii şi o surpriză plină de veselie, în vreme ce mie, pot să o spun astăzi fără modestie, „îmi căzuse faţa”. „Văd că ştiţi mai bine Tokyo decât noi, mi-au spus râzând prietenii. Avem, iată, o dovadă, şi ce dovadă!” A trebuit să explic tuturor cum ne cunoscuserăm, să-i promit lui Tsukiko, care îmi turna, ceşcuţă după ceşcuţă, saké călduţ, că mă voi întoarce în curând, că voi reveni să o văd şi să o întreb ce mai face mama sa. Eram pe punctul în care-mi depănam amintirile vechi de pe Podul cu Sălcii, cina continua, când, dinspre râu, la căderea nopţii, au ajuns până la noi notele melancolice ale unei chitare cu trei coarde, însoţind un cântec de femeie.

„Veniţi să vedeţi!”, a zis una din gazdele noastre de la *Asahi* care ajunsese la balcon. Sub ferestre, o barcă în stil vechi, al cărei barcagiu mânuia vâsla, ducea un interpret de *shamisen* aşezat, cu o fâşie neagră pe ochi, şi o pseudo-gheişă în picioare, la provă; aceasta cânta o romanţă plină de tristeţe. „Aceştia sunt muzicanţii-cerşetori de pe râu, presupuşi a fi orbi, odinioară foarte populari. Au existat, mi-a spus tovarăşul de la *Asahi*, încă din vremea Edo, specializşti în cântece dureroase ori chiar disperate pe nume *jinnai*.” Pe când le aruncam monede înfăşurate în hârtie albă şifonată, ziaristul a adăugat: „Pe Tsukiko o s-o mai vedeţi, însă din aceştia n-o să mai vedeţi: chiar sunt ultimii!”. Şi atunci, ne-a anunţat consternanta veste pe care ar fi trebuit să o ştiu: „Toată faţada dinspre râu a oraşului este condamnată, a explicat el. Un dig puternic va înconjura fluviul pe cele două maluri ale sale la o înălţime ce o va atinge cel puţin pe cea a balconului nostru. Este moartea restaurantelor, a saloanelor de ceai, a caselor private de pe malul apei. Inagaki, restaurantul în care suntem acum, se va închide şi el. Cât despre Futaba, faimosul restaurant de alături, acesta s-a închis deja. Solul capitalei s-a lăsat şi cartiere întregi sunt în mare pericol în caz de tsunami sau chiar de simplu taifun. De aici şi hotărârea de a construi digul. Astfel, Yanagibashi probabil va pieri. Fatalul zid de beton, fatal pentru viaţa de pe râu, însă necesar, se va ridica peste câteva săptămâni...”.

În alte capitale, un cartier vechi precum Yanagibashi, nu tocmai întins, însă încărcat de cultură şi de istorie, foarte interesant din punct de vedere sociologic, seducător chiar pentru turişti, un astfel de cartier ar fi fost deci protejat. Chiar şi cu zidul acesta, s-ar fi făcut tot posibilul pentru ca stabilimentele de pe acest mal celebru să continue a exista, păstrându-se astfel ceva din colierul strălucitor de lumini al serilor de odinioară. Se ştie cât de mult îi admir pe japonezi, însă nu am cuvinte destul de severe pentru cruzimea şi indiferenţa cu care, pentru a rezolva repede o treabă, au lăsat ca modernizarea să saboteze, în atâtea şi în atâtea locuri, splendoarea uneia din cele mai frumoase ţări din lume. În faţa râului condamnat de oribilul zid, îmi venea în memorie un poem inspirat de o veche dramă *no*, *Râul Sumida*, care are loc pe malurile sale. Un copil a fost furat, iar mama sa, înnebunită de durere, călătoreşte căutându-l. Ajunsă pe malul râului, aceasta crede că-şi zăreşte copilul. Însă, când vrea să-l îmbrăţişeze, nu strânge în braţe decât o fantomă, trunchiul mlădios al unei sălcii plângătoare. Iar poemul, pe care îmi amintesc că l-am citit pe o stelă, undeva, în Mukojima, pe malul celălalt, spunea:

> Dacă cineva întreabă unde se întâmpla acest lucru
> spuneţi doar că am dispărut
> precum roua
> pe malul Sumidei...

Dacă cineva întreabă unde se întâmpla acest lucru, am gândit eu, dacă cineva întreabă unde am trăit atâtea ore emoţionante şi fericite, spuneţi doar că malul însuşi a dispărut...

Akasaka, un alt cartier celebru de gheişe, n-a avut nici măcar scuza zidului protector din Yanagibashi atunci când a venit timpul ca buldozerele şi betonul să-l invadeze. Un minunat şi încântător sat de altădată aflat în plin oraş, pe care l-am descris deja, ar fi putut fi salvat la rândul său, chiar dacă reorganizându-l şi concentrându-l. Mai rămân din toate astea câteva *chaya*, ici şi colo, înghesuite între zgârie-norii de 30 de etaje care strivesc străzile cu arhitecturile lor diferite. La rândul său, Tsukiji, o prelungire a cartierului Shimbashi, care mai păstrează unghere ale vechiului „Tokyo din lemn” şi care adăposteşte totodată câteva ultime case de ceai de lux, este

pândit de promotori şi nu mai are decât zece ani de trăit. Dealul Kagurasaka, atât de drag mie, rezistă prin nu ştiu ce miracol, apărat de străduţele sale încântătoare, însă, după ultimele mele informaţii şi observaţii, promotorii încep şi aici să-i înconjure pantele cu tot felul de clădiri înalte: lovitura de graţie finală este probabil inevitabilă şi aici. Enormul preţ al terenurilor în Tokyo trezeşte cupidităţi şi complicităţi cărora nu le poţi rezista.

Dacă gheişele dispar, şi sunt în pericol mare să dispară, una din primele cauze ar fi triumful betonului şi dispariţia habitatului de altădată, fără de care modul de a trăi şi decorul necesar artei lor sunt foarte greu de conceput. Echilibrul atât de fascinant între modul tradiţional de a trăi şi modul occidental de a fi este puternic dereglat în favoarea ultimului. Hrana de tip occidental şi restaurantele cu bucătării specifice tuturor ţărilor, eleganţa modei moderne venite de la Paris, muzica mecanică şi rock-ul, discotecile, striptease-ul, fast-food-urile, cabaretele de lux, cartierele tinerilor şi mai ales concurenţa deşănţată a barurilor cu *bad girls* – iată realitatea Japoniei de azi, asupra căreia nu ne mai facem nici o iluzie. *Shikataganai*, spun japonezii şi presa lor, adică nimic nu se poate schimba, şi nici măcar nu se încearcă.

Şi-apoi mai există, uitam, şi preţurile. „Nu mai există aproape nici un milionar care să poată întreţine o gheişă, îmi spunea O-Toyo acum câţiva ani deja. Odinioară, în fiecare săptămână, vedeai sosind oameni de afaceri din Osaka şi Kobe... chiar şi din Kyoto. În special bogătaşii P.D.G. din Nishijin, cartierul unde se ţes cele mai de preţ brocarturi. Cartierul lor a sărăcit, fiii lor nu mai sunt decât simpli salariaţi. Aceşti oameni plini de bani erau mai cultivaţi decât cei de azi şi nu erau doar în căutare de sex. Jucători, rafinaţi, îndrăgostiţi, trăind adesea vreo dramă secretă, uneori se sinucideau. Nimic din toate astea astăzi: două sinucideri de la război încoace e cam puţin, nu? Şi-apoi, ce naivi puteau fi bărbaţii ăştia! *Asobi*, să te distrezi, iată un cuvânt care avea un cu totul alt sens decât cel de astăzi. Imaginaţi-vă că ajungeau să organizeze pe rogojini, cu frumoasele lor, bineînţeles, chiar şi concursuri de caligrafie. Cineva mergea să aducă peneluri. Se hotăra un subiect: zăpada. Fiecare făcea un poem. O gheişă îl cânta pe cel mai bun. Am văzut chiar, e de necrezut, concursuri de

parfumuri ca pe vremea anului 1000: trebuia să ghiceşti cu exactitate, mirosind fumul, compoziţia unui beţişor de tămâie sau a unei pilule de parfum foarte vechi. O glumă clasică era ca, într-o excursie colectivă, toţi să se culce în aceeaşi cameră, gheişe, domni şi ucenice gheişe. Foarte greu uneori, scrie glumind undeva Tanizaki, un romancier. Sau odată, în Ishiyuki, eram cinci şi am plecat în toiul nopţii la Arashimaya, muntele de deasupra râului, ca să contemplăm clarul de lună şi să scriem poeme!”

După O-Toyo, protectorul care se ruinează pentru o gheişă nu mai există: el ajunge să treacă în contul întreprinderii sale o parte din cheltuieli. Acum, clienţii vin în grup cu banii asiguraţi de întreprindere pentru a bârfi ca între colegi. Adesea, nu sunt deloc interesanţi. Mai vezi apărând şi lucruri noi, foarte ciudate. De exemplu, mai mulţi prieteni bogaţi pun mână de la mână ca să întreţină o gheişă. Nici unul nu o atinge, nici unul nu are dreptul de a petrece noaptea cu ea! Şi fac asta pentru glorie şi pentru că mai sunt totuşi bărbaţi cu gusturi care iubesc lumea gheişelor, dacă nu o gheişă anume.

O altă formulă nouă, întâlnită mai ales la Tokyo: gheişa de companie, gheişa firmei Sony, de exemplu, sau cea a firmei Toyota. Pentru publicitate şi prestigiu, o firmă faimoasă îşi întreţine propriile gheişe. „Astăzi, îmi zicea O-Toyo, o gheişă nu îţi va mai spune: sunt din Shimbashi, ci sunt de la Mitsubishi!” Buna mea prietenă O-Toyo ar mai fi putut cita şi alte lucruri la fel de curioase. De exemplu, *golf geisha*, care soseşte pe gazon, în pantaloni şi bluză de golf, şi-şi petrece ziua socotită „în regim de taximetru”, ceea ce este, într-un alt mod, o plăcere ultra-costisitoare şi glorioasă pentru cel care a închiriat-o. Sau *cocktail geisha*: la nu ştiu ce petrecere a vreunei bănci sau societăţi comerciale, cu 800 de invitaţi la hotelul Okura sau în altă parte, vreo 40 de gheişe, 50 de milioane de franci vechi cheltuiţi în pierdere, pentru „imagine”, fără ca cineva să aibă ideea să dea aceeaşi sumă unui spital. În sfârşit, gheişele „noului val”, în kimonouri splendide, mereu în picioare, niciodată în genunchi, care toarnă whisky, brandy sau cocktailuri şi care asigură serviciul nenumăratelor bufete, americane ori japoneze, unde toţi mănâncă în picioare. Unde sunt gheişele de altădată?

Numărul lor este într-o continuă scădere. Statisticile sunt neliniştitoare

în această privinţă. În întreaga Japonie, după Liza Dalbi, gheişa americană, erau ceva mai mult de 18.000 de gheişe în 1980, pe când în 1920 erau de zece ori mai multe. La Kyoto, în 1983, doar 22 de ucenice şi 550 de gheişe. La Tokyo, 2.000 de gheişe, dacă le numărăm pe cele adevărate. Din 10 noi recrutate, vor mai rămâne doar trei câţiva ani mai târziu, cinci retrăgându-se pentru a se căsători şi două alegând lumea coruptă a barurilor de noapte. „Doar câţiva ani, spunea Junichi Mita, romancier specializat în poveştile cu gheişe, şi meseria lor va fi doar să danseze pentru turişti, aşa cum fac acum pieile-roşii din Statele Unite."

Ei bine, nu! Tokyo, oraşul viitorului, le poate lăsa de izbelişte pe gheişe, însă mai există cel puţin un loc unde acestea vor rămâne vii şi prezente în lumea modernă, la Kyoto. Şi în Gion. În Gion, ele vor continua să existe pentru că Gion va continua să existe. Dispariţia acestui cartier este la fel de greu de imaginat ca şi dispariţia Ile de la Cité sau a castelului de la Versailles. Un orăşel fără echivalent în lume, un labirint cu pereţi de cedru şi de bambus, un stup compartimentat în mii de alveole de culoarea mierii, un cuib secret populat cu fluturi de o frumuseţe strălucitoare, nicicând această zonă nu se va vedea invadată de beton. Dacă într-o bună zi Tokyo va rămâne fără gheişe, acesta va fi un motiv în plus pentru Kyoto de a le păzi cu străşnicie pe ale sale în Gion, fortăreaţă inexpugnabilă a tradiţiei, păstrător viguros al modului de viaţă şi al culturii Japoniei de odinioară. Gion va continua să ofere un cadru esenţial pentru continuarea vieţii artistice şi poetice, de eleganţă şi de dragoste ale cărei campioane şi păstrătoare sunt gheişele. În plus, întreg oraşul Kyoto este acolo pentru a contribui la apărarea şi ilustrarea acestei culturi. Există în provincii de care nu am vorbit destul alte oaze-Gion, din nord în sud, de exemplu la Kanazawa, Yamagata, Izu, Yamaguchi etc., alte citadele ale Japoniei tradiţionale ale căror arhitecturi din lemn şi interioare din paie şi hârtie sunt o provocare lansată metalului şi betonului din zilele noastre. Nici măcar nu vorbim în acest caz de supravieţuire sau de salvare: la Kyoto, vechea cultură nu a dat înapoi niciodată, dimpotrivă, ea străluceşte mai puternic şi mai viu ca niciodată. Ironie a progresului, nimic nu contribuie mai mult la însufleţirea şi răspândirea ei la acest sfârşit de secol XX decât cele mai moderne tehnici, televiziunea şi toate mijloacele audiovizuale, ce reînvie frecvent imaginile şi spiritul său. Kyoto este prin excelenţă locul care continuă să practice coexistenţa celor două Japonii, cea veche şi cea

nouă; juxtapunerea vechilor tradiţii cu modernismul cel mai îndrăzneţ: genială dedublare inaugurată de epoca Meiji, îmbinând Orientul şi Occidentul. Mai mult, începând cu prinţul Genji şi epoca sa, timp de o mie de ani, Kyoto n-a încetat vreodată să păstreze şi să îmbogăţească de la un secol la altul o estetică şi o sensibilitate de excepţie, rezultate dintr-un simţ exigent în ceea ce priveşte frumuseţea, dintr-o delicateţe a gustului, dintr-o fină observaţie, dintr-o grijă minuţioasă, adăugând la toate acestea o percepţie a lumii intens feminină. Tocmai în această gestaţie estetică şi culturală, femeia, chiar în epocile în care era umilită şi ştearsă, a obţinut o revanşă şi o victorie indirectă asupra bărbatului cu două săbii.

Gheişa rămâne una din cele mai edificatoare reprezentante ale acestui trecut care nu mai e trecut de vreme ce continuă în prezent. Poporul japonez a avut mereu relaţii foarte speciale cu timpul. Gheişa trăieşte tradiţia fără a înceta, în acelaşi timp, să-şi trăiască din plin prezentul. În ochii mei, complotul gheişelor despre care am vorbit este mai mult decât dorinţa de a-l îmblânzi şi de a-l cuceri pe *homo oeconomicus* prin arta şi farmecul lor; văd mai degrabă aici o încercare mult mai importantă de a menţine ori a reintroduce cultura japoneză în îngrozitorul materialism care ameninţă această ţară. Aici, soţia şi gheişa nu sunt rivale, sunt aliate, fie că ştiu sau nu acest lucru. Pe bărbaţi, pe soţi, din care mulţi se lasă devoraţi de muncă, bani şi roboţi, ele trebuie să-i reînveţe ce sunt timpul pierdut, dorinţa de a contempla o floare, adevărata dragoste care poate veni din partea unei femei, tresăririle inimii, pe scurt, tot ceea ce nu poate intra într-un calculator. Fără femei, Japonia piere: vreau să spun, fără partea de destindere şi de dragoste pe care femeile o pot aduce în Japonia automatizată a anului 2000, care va avea atâta nevoie de ele.

La fel, ele vor avea, cred, de partea lor complicitatea multor bărbaţi, tineri şi bătrâni. În goana spre al treilea mileniu ştiinţific şi hipertehnic, se simte în Japonia şi la japonezi o profundă nostalgie pentru Japonia de ieri, o parte de spirit „retro” care visează să regăsească anumite reţete de calm, de poezie şi de fericire. Este un fapt frecvent şi bine-cunoscut ca un tânăr japonez aflat la început de drum să vrea mai întâi să vadă în jurul lui doar mobilă în stil occidental, scaune, mese înalte sau paturi. El nu merge la spectacolele tradiţionale şi plăteşte pentru soţia sa nu un kimono, ci o

rochie de firmă, de exemplu Dior, Dior-Tokyo. Şi iată că între 40 şi 50 de ani, „o întoarce”, după cum spunea prietenul meu Shimamura, adică e cuprins de nevoia de a redeveni japonez. Se îndrăgosteşte din nou de pereţii culisanţi şi de *tatami*.

„Am descoperit că, în cazul bărbaţilor, un întreg mediu şi un întreg segment de vârstă sunt în această situaţie, spunea Shimamura, şi acest lucru în momentul în care eu însumi fusesem cuprins de pasiunea de a picta gheişe. Adesea, la o anumită vârstă, orice japonez vrea să revină în lumea în care femeile îngenunchează în faţa lui pe pernuţe de mătase, în dulcea trasparenţă a *shoji*. Este cazul, de exemplu, al grupului de elevi pe care îi aduc de la Tokyo cu mine pentru a picta şi desena în casele de ceai. Bogaţi şi deja trecuţi de 50 de ani, aceştia acceptă cu plăcere să plătească scump, foarte scump, plăcerea de a le pune pe gheişe să pozeze, îmbrăcate în kimonouri superbe, şi de a cina toţi apoi cu ele, pentru a le cunoaşte mai bine şi pentru a se distra după moda veche, fără să aştepte ca darurile lor să fie recompensate. Esenţial este să reînsufleţim această lume unică, atât de profund «a noastră», să n-o lăsăm să dispară sub loviturile Japoniei ultramoderne... Să redeschidem *shoji*... Să ne îndepărtăm uneori de betoane... Să coborâm de la etajul 30 şi să redescoperim câteva din bucuriile simple ale civilizaţiei vechi... Dacă nu vom reacţiona, nu va mai exista în curând în oraşele noastre decât un singur colţ de Japonie veche, bătrânul templu cu arhitectura din lemn care menţine în jurul său o insuliţă din ce-a fost această ţară odinioară. Mai degrabă saloanele de ceai, nu-i aşa?, decât templul şi cimitirul de sub copaci, unde vom avea tot timpul de pe lume să mergem să dormim.” Prietenul meu adăuga că, dacă Tokyo tinde din ce în ce mai mult să depăşească în modernitate New York-ul sau Hong Kong-ul, provincia japoneză nu urmează aceeaşi direcţie. Vedem aici construindu-se case noi, ce respectă arhitectura tradiţională, chiar dacă acestea îl costă pe bogatul lor proprietar mult mai scump decât o locuinţă echivalentă în stil occidental.

Tatami şi kimono, iată, cred, combinaţia magică ce are darul de a reţine sau de a-i readuce pe bogaţii bărbaţi ai Japoniei în lumea florilor şi a sălciilor. Împreună, *tatami*-ul şi kimonoul au generat o parte din estetica Japoniei sau chiar cultura ei, de vreme ce au format atât femeia, cât şi

gheişa. *Tatami*-ul a fost elementul care i-a inspirat multe aspecte din stilul său: mersul în *tabi* sau în picioarele goale, graţia cu care se apleacă sau se ridică, frumuseţea momentelor de odihnă tihnite... căci ea nu stă tot timpul în poziţia puţin ţeapănă din timpul ceremoniei. Apoi, dacă prezenţa sa se prelungeşte şi dacă eşti pentru ea un prieten cunoscut sau intim, îngenuncherea se destinde: astfel, îşi va permite să se întindă voluptuos pe rogojină în forma literei Z, în kimono. Braţul îi este de această dată dezgolit, cotul se sprijină pe pernuţe şi, în timp ce un picior se întinde, celălalt se îndoaie, ridicând uşor mătasea, descoperind poate o părticică din genunchiul ei alb. Nu merge mai departe, pudoarea i-o interzice. „Modelele mele ucenice nu acceptă aproape niciodată să pozeze goale", îmi zicea Shimamura. Timp de secole, modul în care artiştii au pictat frumuseţea corpului a constat în reprezentarea splendorii stofelor din costumele lor, lăsând ca formele să se ghicească doar pe dedesubt, neinteresându-se deloc de linia feţei. Nudul nu apărea decât în stampele erotice, în principiu secrete, celebrele *shunga*, şi atunci cu o violenţă şi o voluptate dublă – a bărbatului şi a femeii –, însă este vorba aici despre scenele din Yoshiwara, despre derapajele curtezanelor sale. În afară de aceasta, ca imagine sau în viaţa de zi cu zi, culmea erotismului rămânea, de exemplu, o pulpă uşor dezgolită când vântul sau mişcarea lăsa să se vadă o bucată de jupon roşu de sub rochie. Chiar şi în momentul de dinaintea celei mai mari intimităţi, o gheişă adevărată, distinsă, se dezbrăca greu, păstrând, chiar şi după ce ultimul brâu era desfăcut, un acoperământ pe care nu-l scotea decât când dispărea sub cearşaf.

„Aceste lucruri s-au schimbat totuşi azi, îmi zice Shimamura, fie şi numai în ce priveşte cadrul. Altădată, ele adorau să facă dragoste «închise» sub pânza contra ţânţarilor, un imens cub de voal, la fel de mare ca şi încăperea, căci nenumăratele insecte erau atrase de lămpiţa aşezată lângă rogojini. Această pânză uşoară era verde, iar pentru gheişă era un ultim văl, a cărui transparenţă îi conferea o imagine incertă. Văzută din afară, era ca o sirenă în apă. Japonia de azi, o consumatoare înrăită de insecticide, nu mai are ţânţari, deci nici pânză contra lor. Fără aceasta, s-a zis şi cu imaginea neclară, cu închiderea într-o astfel de cuşcă fragilă, în schimb e libertatea, libertatea de pe *tatami*. Mă întrebi cum sunt ele... acum? Dar cred că ştii, Guillain-san. Nu foarte diferite, în general, de femeile care nu sunt gheişe pe care le cunoşti. Deci, delicioase... naturale, înainte de toate...

fără complexe şi ascultătoare. La ele nu există momente de stânjeneală, nu există limite. Faci cu ele ce vrei, ce le înveţi, dacă e cazul. Sunt gata să facă orice, dar fără depravare. Sentimentul merge la fel de departe ca şi voluptatea, poate merge până la pasiune... însă, pentru aceasta, e nevoie aproape întotdeauna de linişte. Nu se vorbeşte, e o pasiune fără cuvinte; cuvintele voastre de *gaijin*, jurămintele voastre, toate acestea nu-şi au locul. Dacă ea îţi spune *I love you* este pentru că a văzut prea multe filme americane. Sărutul, dragostea fizică sunt cuvinte pe care japoneza a trebuit să le inventeze şi apoi să le introducă în dicţionare. *Seppun* şi *kiss*, de exemplu, nu înseamnă acelaşi lucru. *Seppun* nu intervine decât în momentul suprem. Doar tăcere sau un geamăt de plăcere, însă nici o vorbă. Cel mai mic cuvânt ar îngreuna zborul fulgurant spre stele."

Vă vorbeam, de asemenea, despre libertatea conferită de *tatami*. Vedeţi dumneavoastră, un *tatami* este ceva ce îi duce pe japonezi spre lumea de altădată, cred. O-Toyo a râs de mine într-o zi când a aflat că la Tokyo dorm într-un pat. „Dar ai să cazi din el! mi-a zis ea izbucnind în râs. Ai să-ţi rupi ceva! Şi apoi, nu ai loc! Într-un pat mai faci şi alte lucruri decât să dormi..." Ştia ce spune. Evident, nu te culci direct pe rogojini, acestea dispărând sub o bogată lenjerie de pat mătăsoasă şi colorată. Însă *tatami* sunt undeva foarte aproape, ca o prelungire a acestei lenjerii, ca o mare largă şi liniştită în jurul unei insule. Odată cu primăvara, când vremea se încălzeşte, lenjeria devine mai subţire, totul zboară, ca acele *yukata* care nici nu acoperă, nici nu mai împiedică pe nimeni; te trezeşti în curând... direct pe rogojină. O-Toyo avea dreptate. Dacă e să le comparăm cu un pat, *tatami*-urile, încăperea aurie cu rogojini, ce spaţiu! Ce câmp de acţiune pentru un judo atât de plăcut! În sfârşit, rogojina este netedă, elastică, atât de răcoroasă vara pentru trupurile acoperite de sudoare...

Din păcate, Shimamura, pictorul şi prietenul gheişelor, care vorbea aşa de bine franceza, a părăsit această lume, penelurile, modelele sale, şi s-a dus să doarmă în umbra unui bătrân cimitir. Recent, O-Kimi ne-a scris din Gion pentru a ne transmite trista veste a morţii vechii şi dragei sale prietene O-Toyo. O-Toyo a continuat să meargă, neobosită în sandalele şi şosetele ei albe, până într-o seară când, după ce a trecut în partea cealaltă a cartierului Gion, în zona plină de lumini a barurilor, restaurantelor şi cabaretelor, aflată dincolo de bulevard, a fost călcată de o maşină.

Sărmanii mei prieteni, şi el, şi ea, cărora le datorez atâtea bucurii! Voi mai revedea cartierul Gion? Acel cartier pe care ei m-au ajutat să-l cunosc şi care trezeşte în cei ce îl frecventează o nevoie nostalgică de a se reîntoarce, iar în frumoasele care-l locuiesc, un fel de iubire mistică şi de mândrie.

Aproape de Shirakawa, un mic râu care mărgineşte cartierul cu apa sa limpede şi sălciile sale, se poate vedea o stelă unde au fost gravate celebrele versuri ale poetului Isamu Yoshii în care este exprimată această dragoste. Traducerea mea nu-i va încânta pe Musset ori pe Apollinaire, însă îmi plac nespus naivitatea şi sinceritatea acestui *tanka* melancolic:

Oriunde aş fi
Gion, dragostea mea,
chiar şi dormind,
aud mereu
sub pernă
apa ta care curge, curge, curge[1]...

1. În japoneză: *Kanika kuni/ Gion wa koishii/ neru toki mo/ makura no shita wo/ mizu no nagaruru.*

Glosar

Baka! Tâmpit!
bâtă băţ
bozu călugăr budist
cărbătoarea morţilor sărbătoarea morţilor
chaya ceai
chayade ceai în care locuiesc uneori gheişele
chayasan ceai
fişu ecran culisante
futon saltea subţire, cuvertură de pat
gaijin străin
geisha gheişe, în care ele locuiesc sau vin
geta sandală cu talpă de lemn
hanpişă de meşteşugar, de valet
ikebana eleganţa japoneză
kabuki popular clasic
kaisha societate, companie, firmă
kakemono sau rulou suspendat în general în alcov
kappo restaurant elegant unde vin gheişele
kawaradi horilor şi a sălciilor
kenban unei asociaţii de gheişe
kimono pe care o poartă japonezele, robă clasică purtată de bărbaţi
koto lată orizontală cu treisprezece coarde
machiai întâlnire unde se cinează, se bea şi se doarme
mama-san unui salon de ceai, a unei *ochiya*
matsuri sărbătoare a unui templu, a unui sanctuar
mekake soţie sau amantă
mikoshi cră ce conţine idolul sau simbolul unui zeu
misemeke care vând plăceri
no atru clasic aristocratic de inspiraţie budistă
ochiya prăvălie unde se bea
obi ătură lată înnodată peste kimono
okamisan unei prăvălii, a unui salon de ceai, a unui restaurant
okiya echivalentul lui *mama-san*
okiya în care locuiesc câteva gheişe şi ucenice gheişe
pan-pan ă (în argoul soldaţilor americani)
rikan
restaurant unde vin gheişele
sake ol din orez
Sanja din principalele sărbători ale templului din Asakusa
setsubun ie de purificare anuală pentru alungarea demonilor
shakuhachi din bambus
shamisen cu trei coarde şi acoperită cu piele de pisică
shinto naţională a Japoniei

shitamachi cartierele de jos a oraşului Tokyo
shogun numele dat în trecut celui mai înalt dictator din vechea Japonie
shoji uşă glisantă cu geamurile din hârtie
shoyu sos de soia
sobaru a vinde ceva cu amănuntul, organizat pe scară largă
soba tăiţei subţiri din hrişcă
sushi preparat din orez crud aşezat pe un rulou de orez
tabi şosete de pânză
tanka poezie din vremurile vechi, cu ritmul 5-7-5-7-7 (31 de silabe)
tatami saltea groasă de paie acoperită cu o rogojină făcută dintr-o iarbă specială
tempura preparat cu peşte
tokonoma încăperea principală, care expune o pictură şi un obiect de artă
torii arc monumental sacru la intrarea în sanctuarele shintoiste
ukiyo imagine a lumii plutitoare
yakuza gangster, membru al mafiei
yose teatru mic de povestitori populari
yukata halat de casă ieftin din bumbac pentru anotimpul cald
zaibatsu mari trusturi de dinainte de război
zaikai cercurile finanţiste şi de afaceri de după război
zashiki cameră cu rogojini; angajarea unei gheişe pentru cină
zori sandale